

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for historie og religionsvitenskap, Universitetet i Tromsø – Norges Arktiske Universitet

Fra Mare Nostrum til Mare Liberum

En studie av konflikten mellom Danmark-Norge og England i perioden 1553-1625

Annikken Steinbakk

Masteroppgave i historie mai 2014

~Takk til ~

*Min fantastiske veileder, førsteamanuensis **Rune Blix Hagen**, for entusiasme, interesse, uvurderlige faglige diskusjoner og tro på ideen. Og for evnen til å gjøre meg trygg på at jeg ville komme i havn til slutt!*

*Førstebibliotekar **Per Pippin Aspaas**, som gjorde en utrolig flott jobb med å oversette latinske dokumenter, og gjennomgå sitatene i ettertid – oppgaven hadde ikke vært mulig uten dette.*

*Min **familie** – Magne, Ihne og Julian, for å ha holdt ut disse årene.*

*Gode **venner** for gjennomlesning, diskusjoner, korrektur og, ikke minst, for at de fremdeles snakker med meg.*

*Og, ikke minst, **medstudenter** som har gitt kommentarer og innspill underveis.*

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Innledning	6
1.1 Fra «Mare Nostrum» til «Mare Liberum»	6
1.2 Problemstillinger og oppbyggingen av oppgaven	7
1.3 Begreper	9
1.4 Kilder	15
<i>1.4.1 Primærkilder</i>	15
<i>1.4.2 Sekundærkilder</i>	18
1.5 Tidligere forskning på området	18
1.6 Metoder	21
<i>1.6.1 Kildekritisk metode</i>	21
<i>1.6.2 Komparativ metode</i>	25
Kapittel 2 Det historiske bakteppet 1553-1600	28
2.1 Jakten på Nordøstpassasjen	28
2.2 Hvorfor valgte man å reise mot nord?	31
2.3 Danmark-Norge og havet	34
<i>2.3.1 Øresund og Bussesundet</i>	34
<i>2.3.2 Østersjøen</i>	35
<i>2.3.3 Havet utenfor Norge</i>	35
<i>2.3.4 Danmark-Norges begrunnelse for Mare Nostrum</i>	35
2.4 Fra København til England og tilbake igjen	40
2.5 Forholdet til Russland	43
2.6 “...continue peace and friendly relations between the two Kingdoms...”	44
2.7 «Gudene give, at jeg aldrig mer komme tilsøs»	49
Kapittel 3 Forhandlinger	53
3.1 Dåden overgår ryktet; tale kan ikke yte gjerningene rettferdighet	55
3.2 Juridiske forberedelser	57

3.2.1 Om handel og fiske	58
3.2.2 Om jurisdiksjon	60
3.2.3 Om havets stilling	62
3.2.4 Betydningen av nærhet til havområdet.....	64
3.2.5 “Kong Fredrik II edikt må svekkes og oppheves fullstendig”	67
3.3 Bremen.....	68
3.4 Recessus colloqui Bremensis.....	69
Kapittel 4 En ny konge – en ny tid?	78
4.1 Én konge – to kongedømmer: Én historie?	78
4.2 “...most serene Prince, brother-in-law, and dearest companion...”	80
4.3 James I/VIs holdning til konfliktene mellom statene	81
4.4 “...to each and every one whom this declaration shall reach...”	83
4.5 To konger, to stater – mange avtaler	87
Kapittel 5 Fra Mare Nostrum til Mare Liberum?	89
5.1 Hvilke havrettslige oppfatninger lå til grunn for konflikten, og hvorledes ble utviklingen i konflikten påvirket av andre elementer i forholdet mellom statene?	90
5.2 Hvilken utvikling fant sted i forholdet mellom statene, og hvordan endret de havrettslige oppfatningene seg over tid?	92
5.3 I hvilken grad er forhandlingene premissleverandører for Grotius?.....	96
5.3.1 <i>Iure gentium quibusvis ad quosvis liberam esse navigationem</i>	98
5.3.2 Hvilke felles grunnleggende ideer gir kildene uttrykk for?	101
5.4 Hvor var vi – og hvor er vi nå?.....	103
5.5 Det var en gang en konge, som hadde et hav... ..	108
Kilder og litteratur	110
Vedlegg	118

Kapittel 1 Innledning

For om lag 460 år siden satt man i England og planla hvordan man skulle komme seg til de nye og presumptivt lukrative handelsmarkedene i Østen. Verden var delt – en del til Spania, en del til Portugal; det hadde paven bestemt. Engelskmennene hadde riktignok tilgang på markeder rundt Østersjøen, i dagens Baltikum, men adgangen til disse var styrt av Danmark-Norge, hvis rike i denne perioden omfattet begge sider av Øresund. Tollen og avgiftene for å seile gjennom sundet hadde lenge vært ett irritasjonsmoment. I 1553 dro noen modige menn ut fra England på jakt etter Nordøstpassasjen. Ferden tok dem utenfor kysten av Norge, rundt Nordkapp og etter hvert helt inn til Hvitesjøen. Plutselig hadde man fri tilgang til det russiske markedet – uten å måtte betale Sund-tollen til Danmark-Norge.

Årene gikk, land skiftet ledere, og i 1596 kom Christian IV til makten i Danmark-Norge. Tre år senere, i 1599, legger skipet «Victor» ut fra København. Om bord er Christian IV selv. De er på vei mot Norge, herunder Nordkapp, og Nord-Russland. Hensikten er å synliggjøre Danmark-Norges suverenitet over området, etter mange års diskusjoner med England om retten til å ferdes her, og på hvilke vilkår slik ferdsel i så fall skulle finne sted. Christian IVs reise aktualiserte konflikten, og medførte at partene så nødvendigheten av å komme til forhandlinger. Først søkte man å løse konflikten i Embden i 1600, deretter i Bremen i 1602. Klarer man å se gjennom diplomatiet og det forsiktige språket utsendingene var opplært til å bruke, er det ingen tvil om at konflikten var både dyp og alvorlig.

Dette er historien om hvordan, om hvorfor – og litt om hva som kom i ettertid. Dette er et forsøk på å sette en konflikt inn i sin historiske kontekst. Men kanskje er det mest av alt historien om en konge, som hadde et hav, og det ville han ha for seg selv ...

1.1 Fra «Mare Nostrum» til «Mare Liberum»

Like mye som denne avhandlingen handler om en historisk konflikt, handler den om utviklingen innenfor havretten. Havretten er et eget felt som innenfor jussen tilhører folkeretten. Som innenfor all juss, har begreper også her en sentral betydning. «Fra Mare Nostrum til Mare Liberum – fra vårt hav, til åpent hav.» I moderne tid kjenner vi fra litteraturen disse begrepene brukt for å synliggjøre en juridisk kontekst, nesten uavhengige av den historiske bakgrunnen som gjorde begrepene til noe mer enn ord.

Mellom disse to ytterpunktene, *mare nostrum* og *mare liberum*, ligger en utvikling som rommer mange spørsmål og problemstillinger - for mange til at en avhandling som dette kan gi alle svarene. Det er derfor nødvendig å begrense problemstillingene. Avhandlingen tar derfor utgangspunkt i et geografisk avgrenset område, en tidsperiode og en bestemt konflikt, og søker å finne svar der som kan kaste lys over en endring i holdninger som over tid blir verdensomspennende.

Det overordnede formålet er således å se utviklingen i havretten i lys av den mellomstatlige konflikten som eksisterte mellom England og Danmark-Norge i perioden 1553–1625.

1.2 Problemstillinger og oppbyggingen av oppgaven

Nederlenderen Huig van Groot, kanskje bedre kjent som Hugo Grotius (1583–1645), var en dyktig lærd og jurist, og allerede som ung en kjent forfatter. Han skrev ikke bare om juridiske tema, men publiserte også tekster innenfor teologi og historie. Han mest kjente verk er *De Jure Belli ac Pacis*, som ble publisert i Paris i 1625, og som er med på å danne grunnlaget for den moderne folkeretten. Innenfor havretten har boken *Mare Liberum* fra 1609 på tilsvarende vis vært regnet som en grunnleggende bok. I denne formulerer Grotius, med et naturrettslig utgangspunkt, et prinsipp, om at havet kunne brukes fritt av alle. Dette kjenner vi i dag som *mare liberum*.

Grotius oppfatning hadde motstandere, og i perioden etter publiseringen av *Mare Liberum* så man flere skriftstykker som argumenterte mot tanken om et hav åpent for alle.

I denne avhandlingen søker jeg å belyse perioden før denne mer kjente debatten, ved å studere konflikten mellom to store sjøfartsnasjoner. For å kunne si noe om utviklingen i havretten før Grotius, søker jeg svar på flere problemstillinger. Hvilke havrettslige oppfatninger lå til grunn for konflikten, og hvorledes ble utviklingen i konflikten påvirket av andre elementer i forholdet mellom statene? Hvilken utvikling fant så sted i forholdet mellom statene, og hvordan endret de havrettslige oppfatningene seg over tid? I hvilken grad er forhandlingene premissleverandører for deler av argumentasjonen Grotius senere benyttet?

Det vil også være naturlig avslutningsvis å trekke linjer frem til dagens situasjon for å sette utviklingen inn i en større kontekst – dette kan bidra til å belyse andre sider av svarene man finner på problemstillingene ovenfor. Forholder man seg annerledes til havrett i moderne tid? Hvilke hensyn ligger bak de avgjørelser vi tar i moderne tid – og hvilke hensyn var viktige da

Christian IV (1577–1648) og de engelske regentene Elisabeth I (1533–1603) og James I/VI (1566–1625) skulle forholde seg til bruken av havet?

Innenfor disse problemstillingene ligger det mange underspørsmål, som det vil være nødvendig å komme innom på veien mot målet. Oppgaven ligger i skjæringspunktet mellom juss og historie, og det vil derfor være naturlig å se både på den rene historiske utviklingen så vel som på den rettshistoriske utviklingen. Innholdet i juridiske begreper defineres og endres over tid i et nært samspill mellom politikk og samfunn, og således må flere aspekter trekkes inn slik at man kan få en tilnærmet helhetlig forståelse av begrepsutviklingen.

Mot slutten av dette kapittelet vil jeg først søke å klargjøre noen begreper som det er viktig at man har en felles forståelse av (1.3). Jeg vil deretter gjøre rede for kildetilfanget (1.4), før jeg gjennomgår tidligere forskning på området (1.5). Tilslutt vil jeg ta for meg avhandlingens bruk av metode, (1.6).

Oppgaven for øvrig er delt opp i fire deler, hvor kapittel 2 er et forsøk på å «sette scenen». Det er nødvendig å plassere konflikten inn i en historisk kontekst, såvel for å vise hvordan uenigheten oppsto, som å bidra til økt forståelse for hvilke elementer som spilte inn for å gjøre konflikten så omfattende som den til slutt ble. Dette er et omfattende kapittel, som synliggjør kompleksiteten i forholdet, og som også viser hvor prisgitt en stat var sin leder i slike situasjoner. Personlige forhold var ofte avgjørende i denne perioden, og hensynene som ble lagt til grunn for handlinger var ofte svært overraskende, men ble like fullt akseptert.

I kapittel 3 kommer vi så til forhandlingene mellom de berørte statene. Ved å se på både forberedelser som ble gjort, og de aktuelle forhandlingene, får man et innblikk i hvilke rettslige oppfatninger som lå til grunn for partenes holdninger til uenighetene.

Kapittel 4 tar for seg monarkskiftet i England, og dets betydning for konflikten og utviklingen mellom partene. James I/VI av Skottland og England overtar i 1603 den engelske tronen etter Elisabeth Is død, og som Christian IVs svigerbror har han fra tidligere et tilsynelatende nært og tett forhold til Christian IV. Betydningen av både personlige forhold og mellomstatlige relasjoner vil bli særlig synlig i denne sammenhengen.

I kapittel 5 forsøker jeg å besvare problemstillingene skissert ovenfor. Samtidig er det, som tidligere nevnt, naturlig å se hva som har overlevd frem til i dag. Ser man spor av fortiden i nåtidens havrett? Kanskje kan man ane en sirkulær utvikling hvor moderne holdninger i større grad går mot *mare clausum*, et mer lukket hav, enn mot *mare liberum*, et åpent hav? Mot slutten

av oppgaven vil det være naturlig å vurdere dette kortfattet, og trekke noen linjer fra det som fremkommer historisk og frem til moderne tid. Et kronologisk komparativt blikk mot dagens praksis og begrepsinnhold vil det også være naturlig å vise til for å synliggjøre endring og utvikling.

1.3 Begreper

I moderne havrett bruker vi begreper som for eksempel "*the high seas*" (det åpne hav), indre farvann, territorialfarvann og tilstøtende sone. Disse finner vi blant annet i United Nations Convention on the Law Of the Sea (heretter *Havrettskonvensjonen*), som ble undertegnet 10. desember 1982, i Montego Bay på Jamaica.¹ Som juridiske begreper knytter de an mot rettigheter og plikter for de parter som har ratifisert konvensjonen. De aktuelle sjøgeografiske begrepene fungerer altså som «veivisere», ved at identifiseringen av en bestemt maritime sone også viser til de særlige rettslige regimet som gjelder for sonen. Men begrepene ble ikke «oppfunnet» eller etablert gjennom Havrettskonvensjonens bruk av disse. De har vokst frem over tid, og har utviklet seg i tråd med og er preget av den historiske konteksten de hører hjemme i. For å forstå begrepene fullt ut, må man altså kjenne forhistorien og hva som har vært med på å forme den.

Like lite som konflikten mellom Danmark-Norge og England bare var en ren politisk uenighet om penger og handel, like lite kan begrepene oversettes direkte og tillegges vekt utelukkende i kraft av deres naturlige forståelse. I dag må begreper som *mare nostrum* og *mare liberum* brukt i litteratur som uttrykk for rettighetsfærer, i en viss grad ansees ment å reflektere et visst folkerettslig innhold. Men folkerett i dag har ikke nødvendigvis samme innhold som da. De regler og normer som England og Danmark-Norge forholdt seg til, er ikke nødvendigvis de samme som dagens stater forholder seg til. Kanskje var de ikke engang enige seg imellom om hvilke regler som gjaldt, eller hvordan de eventuelle reglene som fantes skulle forstås?

Alle samfunn har en eller annen form for normer. Både internt mellom samfunnets medlemmer, og eksternt, mellom samfunnet og andre samfunn. Bo Johnson Theutenberg skriver at *[t]he needs of even ancient societies are reflected in a normative system, both internally and in their relations with other entities: tribes, societies, or states.*² Innenfor et samfunn – eller en stat –

---

¹ Office of Legal Affairs Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, United Nations, "*The United Nations Convention on the Law of the Sea (a Historical Perspective)*"

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm

² Bo Johnson Theutenberg, "Mare Clausum Et Mare Liberum," *Arctic* 37, no. 4 (1984): s. 481.

kan det synes åpenbart hva som skal defineres som normsystem eller rettssystem. Hvordan kan vi relatere dette til det internasjonale samfunnet? Hvilke normer og regler ligger til grunn for staters samhandling?

If by "international law" is meant merely the ensemble of methods or devices which give an element of predictability to international relations (...), then the origin may be placed virtually as far back as recorded history itself. If by "international law" is meant a more or less comprehensive substantive code of conduct applying to nations, then the late classical period and Middle Ages was the time of its birth. If "international law" is taken to mean a set of substantive principles applying uniquely to States as such, then the seventeenth century would be the starting time. If "international law" is defined as the integration of the world at large into something like a single community under a rule of law, then the nineteenth century would be the earliest date (perhaps a trifle optimistically). If, finally, "international law" is understood to mean the enactments and judicial decisions of a world government, then its birth lies (if at all) somewhere in the future – and, in all likelihood, the distant future at that.³

Internasjonal rett må i denne oppgaven forstås som det rettssystemet som eksisterer mellom statene. I motsetning til den retten som finnes i en nasjonalstat, hvor man har en lovgiver som gir lover og, som i kraft av sin stilling, kan binde statens subjekter, er grunnlaget for den internasjonale retten at statene frivillig binder seg til å følge et sett regler. Slik oppstår konvensjoner og traktater, internasjonale avtaler som regulerer forholdet mellom stater. Disse kan være bilaterale (mellom to parter) eller multilaterale (mellom flere parter). Men også visse typer sedvane kan gi grunnlag for rettigheter og plikter innenfor internasjonal rett. Dersom statene over lang tid har lagt til grunn at visse rettigheter eller plikter eksisterer, så er nok ofte dette en refleksjon av hva gjeldende rettstilstand antas å være, eller er.

Det finnes i tillegg til særlige internasjonale avtaler og sedvanerett også andre typer "rett". Begrepet "soft law" ("myk rett") har mange betydninger. Innenfor internasjonal rett er det en fellesbetegnelse for forskjellige ikke-rettslige bindende instrumenter. Eksempler kan være mellom-statlige konferanseerklæringer som Rio-deklarasjonen og Menneskerettighetserklæringen, ikke-bindende resolusjoner fra internasjonale organisasjoner, såkalte "codes of conduct", retningslinjer og anbefalinger. Også internasjonale standarder, og avtaler mellom stater, eller andre enheter, som ikke er i traktatform, fordi staten eller enheten ikke hadde mulighet til å inngå traktater, kan regnes inn under "soft law". Kontrasten til "hard law" (traktater osv) blir da at man i enda større grad er avhengig av tillit til motparten ved "soft law"

---

³ Stephen C. Neff, "A Short History of International Law," in *International Law*, ed. Malcolm D. Evans (OUP Oxford, 2010), s. 4.

instrumenter. Mens traktater for eksempel er bindende i den grad at de kan inneholde bestemmelser om sanksjoner/reaksjoner ved brudd på traktaten, eventuelt vil andre sedvanerettslige regler om konfliktløsning komme inn dersom traktaten i seg selv ikke omhandler dette, vil ikke "soft law" instrumenter i like stor grad kunne iverksette slike ved mislighold eller uenigheter.⁴

Internasjonal rett kunne derfor vanskelig eksistere før etableringen av nasjonalstaten. Nasjonalstaten, med en overordnet leder med makt til å binde sine subjekter i større eller mindre grad, var på denne måten nødvendig for å sikre en eksistens av normer i nettopp mellomstatlige anliggender.

*International law in this sense grew up only when the emergence of independent, territorially-defined States made possible truly international relations, instead of the network of imperial relations based upon personal allegiances which subsisted throughout the effective life of the Holy Roman Empire.*⁵

Perioden som omhandles i denne masteroppgaven, er en periode preget av statsbygging og territoriell ekspansjon. Dette er en form for overgangsperiode, hvor statlig styrke så vel som mellommenneskelige forhold hadde betydning for hvorledes det internasjonale samfunnet utviklet og formet seg. Det var også en periode da posisjonering var et nøkkelord; det holdt ikke å være en sterk stat uten også å kunne vise det i forhold til andre sterke stater. Dette skaper rom for konflikter så vel som konfliktløsning på flere nivåer av forholdet mellom statene.

Innenfor internasjonal rett, blir Westphalia-traktaten fra 1648 regnet som et historisk skille mellom før og etter etableringen av internasjonal rett gjennom sine klare grensdragninger hva gjelder statene. Men selv om den internasjonale retten kan sies å være etablert etter dette skillet, er det likevel viktig å se tiden før 1648 som en gradvis tilnærming til den mer etablerte internasjonale retten. Etableringen av sterkere og mer definerte stater gir mulighet for en forsiktig tilnærming til internasjonale relasjoner som ikke utelukkende er knyttet opp mot personlige forhold. Samtidig er det en overgangsperiode, hvor det personlige ennå tillegges vekt, men hvor dette i større grad må avveies mot oppfatningene av hva som er statens interesse i konflikten heller enn den enkelte statsleders. Å fokusere på havets stilling i denne sammenheng gir mulighet til å nærme seg det mellomstatlige forholdet fra en side som ikke tidligere har vært så mye berørt. Samtidig er havet en svært viktig del av nettopp forholdet

---

⁴ A.E. Boyle and C.M. Chinkin, *The Making of International Law* (Oxford University Press, 2007), s. 214-215.

⁵ A.V. Lowe R.R. Churchill, *The Law of the Sea*, 3 ed. (Manchester: Manchester University Press, 1999), s. 4.

mellom disse to statene i perioden, gitt at de begge var så avhengig av det – England som øy og handelsnasjon, og Danmark-Norge med sine inntekter fra Sundet og sine store havområder i nord og vest. Havretts historisk er konflikten svært spennende; å se hvilke begrepsoppfatninger partene legger til grunn, og hvordan de argumenterer for sin oppfatning av hvilken løsning som må være den riktige, gir et forsiktig innblikk i den utviklingen som skjedde før den mer etablerte havretten begynte å ta form.

Mare nostrum, vårt hav, gir uttrykk for at Danmark-Norge anså havet utenfor Norge som kongens hav. Denne oppfatningen grunnet i at man antok at havområdet var en havbukt, hvor dagens Norge, Island og Grønland dannet landområdet rundt. Theutenberg understreker at konseptene *mare nostrum* og *mare clausum* fordret et begrenset geografisk område – for eksempel det man hadde i Middelhavet eller i Norskehavet – en del av havet naturlig definert av landområdene rundt.⁶ I kraft av å være regnet som *mare nostrum* var området under større rettslig regulering enn andre havområder, og oppfatningen medførte at Danmark-Norge anså seg bemyndiget til å kontrollere ferdsel og fiske. I ett brev fra dronning Elisabeth I til sin utsending til Danmark-Norge i 1602, gis det uttrykk for at det ved tidligere anledninger er blitt sagt av Danmark-Norge at

*[D]enmark claymeth propertie in that Sea, as lying between Norway and Island, - both sides in the dominions of oure loving brother the king; supposing thereby that for the propertie of a whole sea, it is sufficient to have the banks on both sides, as in rivers.*⁷

Dronningen gir videre uttrykk for at dette ikke er i samsvar med det hun mener er «*[the] Lawe of Nations*».⁸

I litteraturen synes begrepene *mare nostrum* og *mare clausum* tidvis å bli brukt om hverandre. Min oppfatning er imidlertid at det lar seg gjøre å trekke et skille mellom disse. Mens *mare nostrum* synes å gi uttrykk for en økt rett til jurisdiksjon, en oppfatning av at havområdet tilhører noen som kan bestemme over dette, og gi rettigheter og plikter i området, synes *mare clausum* å betegne et havområde som er lukket, det vil si et havområde hvor man har besluttet at andre nasjoner ikke kan seile (navigere), fiske eller drive handel. Forutsetningen for et *mare clausum* synes derfor å være et *mare nostrum*; bare gjennom *mare nostrum* ville man kunne ha slik rett

---

⁶ Theutenberg, "Mare Clausum Et Mare Liberum," s. 482.

⁷ Robert Joseph Phillimore, *Commentaries Upon International Law*, vol. 1 (London: Hodges, Foster, & co., 1879), 266.

⁸ Ibid.

at man kan pålegge de begrensinger man ser i *mare clausum*. For Danmark-Norges del synes holdningen til havet utenfor Norge å ha vært en kombinasjon av begrepene.

Mare liberum, fritt/åpent hav, er derimot et uttrykk for havområder ikke underlagt enkeltstaters jurisdiksjon. Her kan ingen enkeltstat gi bindende bestemmelser for andre staters bruk av området slik man kunne gjøre i havområder som var regnet som *mare nostrum*. Jo større havområder som omfattes av *mare liberum*, jo større frihet med tanke på ferdsel og utnyttelse av ressurser.

Å binde noen rettslig fordrer at man har myndighet til dette – altså jurisdiksjon for området det gjelder. Jurisdiksjon gir en stat tre måter å utøve sin suverenitet på – lovgivende, utøvende og dømmende. Man kan altså gi lover, håndheve disse, og ilegge straff for lovbrutere. Man må videre skille mellom jurisdiksjon og suverenitet. En stats eksistens fordrer strengt tatt at staten har suverenitet over eget landområde. Innenfor landområdet vil da en stat ha bl.a full jurisdiksjon. Som følge av bl. a Havrettskonvensjonens av 1982 ble maritime soner etablert og definert, og en stats jurisdiksjon vil som følge av dette være gjeldende også for de maritime soner som tilligger staten. Men graden av jurisdiksjon kan variere innenfor de forskjellige sonene. Vi kan bruke dagens havrettslige situasjon for staten Norge som et eksempel for å illustrere dette. Norge har store havområder knyttet til seg. Grunnlinjene, som er utgangspunktet for hvordan man beregner utstrekningen av disse havområdene, trekkes etter regler som er fastsatt i Havrettskonvensjonen. Vann som befinner seg innenfor grunnlinjene regnes som indre farvann. Havrettskonvensjonen gir en stat mulighet til, i tillegg til et territorialfarvann som strekker seg 12 nautiske mil ut fra grunnlinjen, å ha en tilstøtende sone.⁹ Denne sonen strekker seg ytterligere 12 nautiske mil ut fra territorialfarvannet, altså en total sonelengde på 24 nautiske mil.¹⁰

Innenfor territorialfarvannet, altså innenfor 12 nautiske mil fra grunnlinjene, har staten suverenitet, og dermed full jurisdiksjon – med ett viktig unntak: Andre staters skip har rett til

---

⁹ Office of Legal Affairs Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, United Nations, "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982"

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm. Article 2 flg, samt article 33 flg. Se også Øyvind Jensen, *Noreg og havets folkerett*, (Trondheim: Akademika forlag, 2014) s. 25 flg.

¹⁰ Hva gjelder havbunnen gjelder andre regler, men tid og omfang tillater ikke at jeg går nærmere inn på dette her. Se *ibid*. Article 76 flg.

uskyldig gjennomfart.¹¹ Her ser man altså en begrensning av jurisdiksjonen. Innenfor den tilstøtende sonen forholder dette seg annerledes -

*I den tilstøtende sone kan kyststaten utøve den kontroll som er nødvendig for å hindre eller forfølge overtredelser på dens territorium eller sjøterritorium, av dens lover og forskrifter om toll, skatt, innvandring eller helse (jf. Havrettskonvensjonens artikkel 33). Det er således ikke tale om suverenitetsutøvelse eller alminnelig jurisdiksjon i den tilstøtende sone.*¹²

Her har staten altså bare rett til å gjøre enkelte lovbestemmelser gjeldende. På det åpne hav har en stat dermed bare jurisdiksjon over egne skip.¹³ Unntaket er enkelte bestemmelser i Havrettskonvensjonen som gir stater rett til å foreta enkelte handlinger ovenfor skip under andre staters flagg, for eksempel med tanke på pirateri eller slaveri.¹⁴

Dette viser at bildet i dag er komplisert, men regulert. Havrettskonvensjonens egenart og omfang har gjort den respektert også av stater som selv ikke har skrevet under på den, hvilket på mange måter setter den i en særstilling. «Havets grunnlov» har den da også vært omtalt som, kanskje med rette.

Også på midten av 1500-tallet var forholdene kompliserte. Det forelå ingen «havets grunnlov», og man forholdt seg til en verden hvor det var svært forskjellige oppfatninger av havets status og rolle. Paven kunne dele verden i to, og gi særrettigheter til to land. Makt og styrke bestemte i stor grad hvem som kunne ferdes hvor, og internasjonal politikk måtte forholde seg like mye til allianser gjennom giftemål som til traktater inngått mellom statsledere. Hvorledes kan man da håpe å finne klarhet i enkeltbegreper? Umiddelbart synes det som om Danmark-Norges krav om *mare nostrum* medførte fullstendig fravær av rettigheter for andre stater, ikke engang tilkom de en rett til uskyldig gjennomfart. Tollen for gjennomfart gjennom Østersund, kravene om at omgåelse av denne ved å velge ruten om Nordkapp skulle godtgjøres den dansk-norske kongen, og kravet om at fremmede skip skulle fire seilene i respekt når de møtte dansk-norske skip, gir grunn til å anta dette. Carisius nevner dette i sin dagbok fra Christian IVs reise mot nord at «[d]er wi finde det nermere at see, kunde wi well afftage at det schulle werre en Engelscher,

---

¹¹ Fiskeri - og Kystdepartementet, "Territorialfarvannet og den tilstøtende sone" http://www.regjeringen.no/nb/dep/fkd/tema/fiske_og_fangst/internasjonalt_samarbeid_om_fiskeri/Territorialfarvannet_og_den_tilstotende_sone.html?id=594461 Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982". Section 3, artikkel 17 flg.

¹² Utenriksdepartementet, "Om Lov Om Norges Territorialfarvann Og Tilstøtende Sone," <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/otprp/20022003/otprp-nr-35-2002-2003-/5.html?id=172576> .

¹³ Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982" Artikkel 94 flg.

¹⁴ Ibid. Artikkel 99 og 100 flg.

*och lod wor storre Flag flyie, meenendis at der som hands Sag war ret og god hand da schulle stryge oc komme omborde.»*¹⁵ Da det engelske skipet valgte å forsøkte å flykte, ble det innhentet og kapteinen måtte forklare sine handlinger. Danmark-Norge synes å ha hatt den oppfatning at *mare nostrum* kun gav andre staters skip rett til uhindret navigasjon i området dersom de forholdt seg til de regler som den dansk-norske stat hadde fastsatt, som for eksempel å «stryge» seil eller betale avgifter.

1.4 Kilder

Kildene som er brukt omfatter både primær- og sekundærkilder. Utfordringen har vært å finne materiale slik at begge sider er representert. Letingen etter kilder har foregått i Norge, så vel som i Danmark og England. Å forholde seg til forskjellige systemer for arkivering av historisk materiale har vært svært lærerikt. Mens mye er tilgjengelig digitalt, fordrer fremdeles en del materiale at man forholder seg til kataloger og innfløkte beskrivelser av fremgangsmåte for bestilling.

1.4.1 Primærkilder

I Norge har jeg funnet lite, og det fremstår som om dokumenter av denne typen ble oppbevart i København. Jeg har vært i kontakt med Statens Arkiver i København, men det viser seg at eventuelle dokumenter som omfatter denne konflikten vil kunne være svært vanskelig å få kopier av. Selv om det naturligvis er uheldig å måtte forholde seg utelukkende til kildemateriale fra den ene siden i konflikten, synes det å være nødvendig under de tidsmessige og omfangsmessige forutsetninger for en masteroppgave. Imidlertid har jeg hatt tilgjengelig brevmateriale fra Christian IV i form av bøker.¹⁶ Jeg har også benyttet en samling av brev sendt fra James I av England og VI av Skottland til Christian IV i perioden 1603-1625. Det dreier seg her om til sammen 139 brev – et snitt på om lag 6 brev pr år. Dersom man tar høyde for at det deler av året var vanskelig å ferdes mellom landene, noe man også ser på det faktum at brevene gjerne er flere og hyppigere i enkelte perioder, betyr dette at man hadde en tett utveksling av tanker mellom regentene. Dessverre er det kun James I/VI's brev til Christian IV som er gjort tilgjengelig, bare i et fåtall tilfeller foreligger også Christian IV's brev i dette materialet.

---

¹⁵ Jonas Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken." http://www.ub.uit.no/ub_pres/ravnetrykk/ravn33-tekst1.pdf.

¹⁶ C.F. Bricka and J.A. Fridericia, *Kong Christian Den Fjerdens Egenhændige Breve* (København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, 1969). Bøkene tar for seg brevmateriale fra perioden 1584 – 1648.

Brevene er hentet fra Riksarkivet i Danmark, er oversatt fra latin, og professor Ronald M. Meldrum har vært ansvarlig for samlingen.¹⁷

Videre er mye primærmateriale fra denne tiden gjort tilgjengelig på internett. Gjennom databaser som EMLO (Early Modern Letters Online) hos University of Oxford, har det vært mulig å finne enkeltbrev, for eksempel fra Nicolas Craig til det engelske statsrådet.¹⁸ British History Online, tilgjengelig gjennom Institute of Historical Research og The History of Parliament Trust, tilbyr blandt annet digitaliserte versjoner av "Acts of the Privy Council of England".¹⁹

I en privat samling donert til British Library, The Cottonian Collection, fant jeg flere dokumenter som jeg mener vil være medvirkende til å belyse problemstillingen oppgaven tar for seg. I sin presentasjon av denne samlingen skriver British Library følgende;

Cotton obtained manuscripts from the collections of, among others, the antiquarian scholar John Leland (d. 1552), the mathematician and astronomer John Dee (d. 1609), and the statesman William Cecil, Baron Burghley (d. 1598). He famously allowed some of his contemporaries to use his own library, foremost among whom were the jurist John Selden (d. 1654), James Ussher, archbishop of Armagh (d. 1656), and William Camden (d. 1623), Clarenceux king of arms and author of Britannia..[...]

[...]In 1753, the Cotton library formed one of the foundation collections of the newly-established British Museum. Sir John Cotton is therefore regarded as the first benefactor of the British Museum (and hence of the British Library).

Today, the Cotton collection at the British Library comprises more than 1,400 manuscripts and over 1,500 charters, rolls and seals. These items range in date from approximately the 4th century to the 1600s, and have their origin in western Europe and beyond. Many of the manuscripts are written in Latin or in English (including Old, Middle and Scots English).²⁰

Det finnes mange dokumenter i denne samlingen som direkte relaterer seg til oppgavens problemstillinger. Jeg har valgt å benytte tre av dokumentene. Først et dokument som synes å være ment som en beskrivelse av danskene og deres måte å opptre på (*A severe invective against*

---

¹⁷ James VI and I King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, ed. Professor Ronald M. Meldrum (Primary Source Microfilm), Letters.

¹⁸ Nicolas Craig, "Early Modern Letters Online," History Faculty, University of Oxford, <http://tinyurl.com/6uwvm3w>.

¹⁹ England, Wales, Privy Council, and J.R. Dasent, *Acts of the Privy Council of England: A.D. 1598-9* (H.M. Stationery Office, 1905).

²⁰ British Library, "Cotton Manuscripts," <http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/manuscripts/cottonmss/cottonmss.html>.

the Danes, proved from history), deretter et dokument som synes å være juridiske forberedelser til forhandlingene mellom partene (*A collection of judicial authorities concerning the freedom of navigation and commerce*), og til sist *Recessus Colloquii Bremenensis*, dokumentet som ble utarbeidet av de som deltok på forhandlingsmøtet i Bremen.²¹ Til tross for at dokumentene i katalogen fremstår med engelske navn (foruten sluttokumentet fra Bremen), er innholdet på latin. Oversettelsen av disse har således vært fra latin og direkte til norsk.

Dokumentene er valgt fordi jeg mener de både viser et ønske fra engelsk side om å etablere en viss oppfatning av danskene, samt synliggjør den rettslige tilnærmingen og forberedelsen som engelskmennene la for dagen, og, ikke minst, gir et bilde av de forhandlingene som ble gjennomført. Etersom disse dokumentene er vanskelig tilgjengelig, har jeg valgt å legge to av de ved avhandlingen i transkribert og oversatt form.²² Det siste dokumentet, *A collection of judicial authorities concerning the freedom of navigation and commerce*, har jeg utelatt etter ønske fra oversetter. Dette dokumentet er ikke fullstendig transkribert og oversatt, men oversetter har gitt en «innholdsoversettelse», samt transkribert og oversatt direkte de sitater som har vært av særlig interesse for meg. Hvor det er brukt sitater fra dette dokumentet i avhandlingen, er sitatene oppgitt i fotnote i transkribert form.

Utover disse kildene har jeg også benyttet dagbøkene til Sivert Grubbe og Jonas Charisius, som er gjort tilgjengelig på internett av Universitetet i Tromsø i serien «Ravnetrykk».²³ Dagbøkene ble sannsynligvis skrevet i ettertid av at de begge hadde vært med på Christian IVs tokt nordover i 1599, og gir ett godt innblikk både i hverdagslivet om bord og om de arrestasjoner og straffereaksjoner som ble gjennomført underveis.²⁴ Christian IVs reise var begrunnet i hans oppfatning av at disse havområdene var *mare nostrum*, og at han behøvde å tydeliggjøre det ved sin tilstedeværelse – dagbøker fra turen som forteller om straffereaksjoner ovenfor fremmede skip og deres reaksjoner på dette, bidrar også til å vise hvor etablert denne oppfatninger var blant de dansk-norske.

---

²¹ Ukjent, "A Severe Invective against the Danes, Proved from History.; "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce " (The Cottonian Collection, British Library); Herberth R[euerenti]a Euro, Daniel Dun, Manderopius Parsberg, Arnoldus Wittfeld, Jonas Charisius, "Recessus Colloquii Bremensis," (British Library (The Cottonian Collection)1602).

²² Annikken Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625" (Masteroppgave, Universitetet i Tromsø, 2014), s. 118 flg.

²³ Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken"; Sivert Grubbe, "Sivert Grubbes Dagbog," http://www.ub.uit.no/ub_pres/ravnetrykk/ravn33-tekst2.pdf .

²⁴ Rune Blix Hagen and Per Einar Sparboe, eds., *Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøker Fra Christian IVs Tokt Til Finnmark Og Kola I 1599.*, vol. 33, Ravnetrykk (Tromsø: Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie, 2004), s. 28.

1.4.2 Sekundærkilder

En del av sekundærkildene bygger på primærkilder jeg ikke har hatt mulighet til selv å studere. Dette gjelder for eksempel brev fra perioden, dokumenter utarbeidet som forberedelse til og i løpet av forhandlingene mellom partene, samt dagbøker. Ved å benytte sekundærkilder som bygger på slike primærkilder, er det mulig å gi en mer reflektert fremstilling av konflikten. Utfordringen ved å benytte slike sekundærkilder ligger kanskje først og fremst i å fastslå kildens troverdighet og hvorvidt den gir en uhildet fremstilling av primærkilden. Det kan derfor være nødvendig i enkelte tilfeller å forholde seg til flere sekundærkilder samtidig, for å redusere muligheten for at sekundærkilder gjennom sin bruk eller fortolkning av primærkilden påvirker innholdet eller hvorledes forståelsen skal være.

Flere forfattere har skrevet om perioden og de to partene, med forskjellige vinklinger. Disse artiklene har vært interessante i den forstand at de gjør tilgjengelig andre kilder som jeg ikke har hatt mulighet til å få tak i. I særklasse står nok Slange og Schlegels *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596–1612*, hvor man siterer Cambdens *Annales Rerum Gestarum Angliae et Hiberniae Regnante Elizabetha*.²⁵ William Cambden var, blant mye annet, en historiker som i 1607 påbegynte historien om Elisabeth Is styre. *Annales* er digitalisert og tilgjengelig på internett flere plasser, men dessverre gir for eksempel Googles digitalisering av boken noen feil i bildene som gjør den vanskelig å benytte. The Philological Museum har imidlertid lagt ut *Annales* i det som man må kunne anta er fulltekst. Jeg velger likevel her å ta utgangspunkt i Slange/Schlegels tekst, men da sammenholdt med versjonen hos Philological Museum.²⁶

1.5 Tidligere forskning på området

Som tidligere nevnt ser man innenfor havretten gjerne Hugo Grotius og hans bok *Mare Liberum* (1609) som begynnelsen på utviklingen som har ledet frem til dagens internasjonale havrett. Grotius argumenterer for *mare liberum* som den riktige beskrivelsen av havets rettslige stilling, og begrunner dette blant annet utfra et til dels naturrettslig perspektiv.

---

²⁵ N. Slange and J.H. Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern* (Pelt, 1759).

²⁶ William Cambden, "Annales Rerum Gestarum Angliae Et Hiberniae Regnante Elizabetha (1615 and 1625)" The Shakespeare Institute of the University of Birmingham, <http://www.philological.bham.ac.uk/camden/> ; Slange and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*.

Det er rimelig å anta at man også før Grotius hadde problemstillinger og debatter hva gjaldt bruken av havet, men jeg finner lite konkret i litteraturen som er tilgjengelig om den utviklingen som foregikk på dette området. Det henvises gjerne til naturrett og pavebrev, men jeg finner ingen begrepsavklaring hvor man for eksempel gjennomgår enkeltbegreper som *mare liberum* og *mare nostrum*, og utreder det rettslige innholdet i og betydningen av disse i gitte tidsperioder.²⁷ Etter Grotius synes det imidlertid som om det etableres en klarere definisjon av de forskjellige begrepene gjennom den debatt som oppstod. Blant disse er kanskje de mest kjente debattantene John Selden (1584–1654) og William Welwood (1566–1624). Begge var jurister, Selden engelskmann og Welwood skotsk. Welwood gav i 1613 ut boken *An Abridgment of all Sea Lawes*, hvis kapittel 27 var et klart forsøk på å imøtegå Grotius' argumentasjon i *Mare Liberum*, mens Selden noen år senere gav ut boken *Mare clausum, seu de dominio maris (Of the dominion, or, ownership of the sea, 1635)*.²⁸ Welwood gav også ut boken *De Domino Maris (On the possession of the sea)* i 1615.²⁹ Selden og Welwood argumenterte mot Grotius, og debatten mellom disse vil kunne bidra til å synliggjøre hvilken retning utviklingen tok i årene etter konflikten mellom Danmark-Norge og England, samtidig som det er naturlig at debatten har i seg elementer av oppfatningene som tidligere hadde preget konflikten mellom Danmark-Norge og England.

Dokumentene som er hentet fra «*the Cottonian Collection*» har vært gjenstand for tidligere interesse fra forskere. Det synes imidlertid som om materialet tidligere har vært mer overfladisk behandlet; man har sett på kvantiteten og konkludert uten å gå inn i det enkelte dokument; for eksempel ved å trekke konklusjonen at hyppige offisielle brev antyder konflikter om gitte tema og lignende.

Flere av artiklene jeg har valgt som litteratur belyser naturligvis forholdet mellom England og Danmark-Norge i denne perioden, men gjerne med svært forskjellige vinklinger. Begge var sterke stater i sin tid, og forholdet mellom statene hadde betydning i samtiden. Når de også hadde et velutviklet embetsvesen ble korrespondanse av forskjellig art tatt vare på. Imidlertid

---

²⁷ Phillimore, *Commentaries Upon International Law*, 1, 2 flg, samt 332 flg.

²⁸ W. Welwood, *An Abridgement of All Sea-Lawes* (Man, 1613); J. Selden and J.S.M. Nedham, *Mare Clausum. Of the Dominion, or, Ownership of the Sea [1652]* (Lawbook Exchange Limited, 1652); Gary Edmond, "The Freedom of Histories : Reassessing Grotius on the Sea," *Law Text Culture* 2, no. 1 (1995); R.R. Churchill, *The Law of the Sea*, s. 4 og 204.

²⁹ Martine Julia Van Ittersum, "Mare Liberum Versus the Propriety of the Seas? The Debate between Hugo Grotius (1583-1645) and William Welwood (1552-1624) and Its Impact on Anglo-Scotto-Dutch Fishery Disputes in the Second Decade of the Seventeenth Century," *Edinburgh Law Review* 2006, s. 245.

finner jeg lite som direkte angår forhandlingene som fulgte konflikten om nordkapprutten. De omtales riktignok, men konkrete henvisninger til eller sitater fra disse finner jeg ikke.

I boken *Kongens reise til det ytterste nord - Dagbøker fra Christian IVs tokt til Finnmark og Kola i 1599*, redigert av Rune Blix Hagen og Per Einar Sparboe, er to dagbøker fra toktet Christian IV foretok til Vardø i 1599 transkribert. Hagen redegjør også noe for bakgrunnen og de omkringliggende årsakene til toktet, og går i noen grad inn på selve konflikten og de forhandlingene som denne medførte i perioden som denne oppgaven tar for seg.³⁰

Med denne oppgaven ønsker jeg imidlertid å gå dypere inn i problemstillingen, samt se denne i en bredere kontekst. Gjennom å utnytte arkivmateriale av direkte relevans for konflikten, ønsker jeg å gi en mer systematisk og dyptpløyende fremstilling av denne. Og dette er det nye som denne oppgaven søker å tilføre historien; Jeg ønsker å redegjøre for det havrettslige perspektivet i denne konflikten og se dette i sammenheng med dagens situasjon innenfor havretten. Jeg håper og tror at min bakgrunn som jurist med fordypning innenfor havrett, sammen med min historiefaglige bakgrunn, kan gi et bilde av konflikten fra et unikt tverrfaglig perspektiv, hvor tidligere fremstillinger har behandlet denne ensidig eller mer overfladisk.

Andre artikler som jeg anvender tar for seg deler av et komplekst bilde, enten ved å fokusere på en kortere tidsperiode som i Kirchners artikkel *England and Denmark, 1558–1588*, eller ved å fokusere på enkelte problemstillinger, som i Wallis artikkel *England's Search for the Northern Passages in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*.³¹

Øystein Rian har for sin del i boken *Selvstendighet Og Union: Fra Middelalderen Til 1905* et kapittel som omhandler unionen med Danmark. Her er skipsfarten rundt Nordkapp et tema, men da ikke spesielt rettet mot engelske skip. Rian nevner at grunnlaget for Danmark-Norges krav var oppfatningen av særlige rettigheter til havområdet utenfor Norge, eller *dominium maris septentrionalis* som det ble kalt. Videre gir han uttrykk for at man mente å ha en enda større rett til toll for de skip som fortsatte til Russland, all den tid disse gikk gjennom Bussesundet på

---

³⁰ Rune Blix Hagen, "Kong Christian IVs Tokt Til Det Ytterste Nord I 1599 - Bakgrunn Og Konsekvenser," in *Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøker Fra Christian IVs Tokt Til Finnmark Og Kola I 1599*, Ravnetrykk (Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie, 2004), s. 1 flg.

³¹ Walther Kirchner, "England and Denmark, 1558-1588," *The Journal of Modern History* 17, no. 1 (1945); Helen Wallis, *England's Search for the Northern Passages in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, vol. 37, 1984 (1984)

Finnmarkskysten.³² Imidlertid er ikke det havrettslige aspektet drøftet utover dette, og forhandlingene med England er heller ikke nevnt i særlig detalj.

Annen litteratur, som i seg selv nok fremstår som perifer i forhold til konflikten, er også anvendt, fordi jeg mener det er viktig å synliggjøre andre sider ved konflikten enn den rent mellomstatlige diplomatiske delen. I en tid hvor personlige forhold mellom statsledere kunne ha stor innvirkning på staten utenrikspolitikk, kunne en ung tsarinas ønske om en ektemann ha stor betydning for hvordan en konflikt utartet seg.

1.6 Metoder

Flere av primærkildene jeg benytter, er skrevet på latin. Dette er en spennende utfordring som nødvendiggjør samarbeid med tanke på oversettelse.³³ Her er det viktig å ha for øye at oversettelsene, til tross for at oversetteren er meget kompetent innenfor sitt område, medfører mulighet for feiltolkninger, uklarheter og misforståelser. Dette ble særlig synlig ved oversettelsen av dokumentet *A collection of judicial authorities concerning the freedom of navigation and commerce*. At innholdet var av juridisk karakter, medførte at man i tillegg til oversettelse til norsk, også måtte se på hvilket norsk ord som korrekt reflekterte det juridiske innholdet i størst mulig grad.

1.6.1 Kildekritisk metode

Kildekritisk metode har vært særlig viktig i arbeidet med denne avhandlingen. Flere av kildene har vært tilgjengelig bare gjennom bestillinger over nett, noe som har gjort det nødvendig å sikre at det man bestilte var komplett. Det er ikke alltid man kan vite hvem som har forfattet kildene, eller om kildene er presentert i rett kontekst. Samlinger donert av private til museum kan være omorganisert i ettertid, uten at dette synliggjøres tydelig. Enkeldokumenter kan synes å ha stor vekt med bakgrunn i plasseringen i samlingen, men senere vise seg å tilhøre andre deler av samlingen. Å jobbe med kilder skrevet på et språk man ikke selv behersker,

---

³² Øystein Rian, "Del II. 1536-1814. Foreningen Med Danmark," i *Selvstendighet Og Union: Fra Middelalderen Til 1905*, ed. Narve Bjørge, Alf Kaartvedt, and Øystein Rian (Oslo: Universitetsforl., 1995), s153-154.

³³ Jeg har derfor hatt et samarbeid med en oversetter, Per Pippin Aspaas, se informasjon her: http://uit.no/ansatte/organisasjon/ansatte/person?p_document_id=44289&p_dimension_id=88192 Aspaas har transkribert og oversatt tekstene, først og fremst som sammendrag av innhold, deretter mer konkret dersom det er enkeltdeler jeg behøver direkte oversatt. To av dokumentene er transkribert og oversatte og vedlagt denne avhandlingen. Det er imidlertid ingen tvil om at det ville være mulig å få atskillig mer ut av kildene dersom tid og omfang hadde tillatt en mer omfattende oversettelse. Jeg mener likevel at den måten som har vært valgt har gitt et godt resultat med tanke på å skulle holde det innenfor den tid og det antall sider man har mulighet til å bruke ved skriving av en masteravhandling.

nødvendigjør også at man har et kritisk blikk på oversettelsen og bruken av de oversatte dokumentene. Selv tilsynelatende ubetydelige småord kan endre innhold og mening vesentlig.

Kildene fra «The Cottonian Collection» befinner seg i England, og jeg har således vært avhengig av kopier for tilgang til disse. Det har vært en utfordring å få bestilt komplette kopier av de ønskede dokumentene, da det er vanskelig å finne rett fremgangsmåte for å få alle sider i en folio inkludert i kopimaterialet. Opphavspørsmålet hva gjelder samlingen har jeg behandlet tidligere under kilder – British Library gjør selv rede for samlingens forhistorie, og jeg velger derfor å legge til grunn at dette er korrekt.³⁴

Samlingens katalog er omfattende.³⁵ Dokumentene har forskjellig bakgrunn, og fordeler seg tidsmessig mellom fjerde århundre e. Kr. og frem til rundt år 1600 e. Kr. ³⁶ Dokumentene som er av interesse for avhandlingen er primært statsdokumenter, enten i form av brev mellom statsoverhoder, eller i form av forhandlings-/møtereferater og utredninger for å dokumentere gjeldende rettstilstand.

En del av kildene jeg har valgt å benytte mangler for øvrig forfatterangivelse. Det synes klart at det er materiale ment brukt i statssammenheng, altså materiale ment som forberedelse til, gjennomføring av eller sammenfattning av forhandlinger. Hva gjelder *Reccesus* er forfatterne identisk med deltagerne ved forhandlingene, all den tid dette synes å være en oppsummering av hva man har blitt enige om, men det er naturlig å anta at selve dokumentet er ført i pennen av en assistent eller lignende. Antagelig tilfalt denne oppgaven Stephen Le Sieur, som møtte i Bremen som assistent for de engelske utsendingene.³⁷ Teksten gir i seg selv klare indikasjoner på at det er engelskmennene som har forfattet den.

A severe invective against the Danes, proved from history har heller ingen oppgitt forfatter.³⁸ Innholdet synes å være mer eller mindre sammenhengende utsagn om danskenes dårlige oppførsel opp i gjennom tidene, og hvorfor man ikke skal stole på dem. Etter undersøkelser finner jeg at innholdet i notatet er hentet stykkevis fra en tale som tilsynelatende skal være gitt av Hemming Gadh, publisert i Johannes Magnus' *Historia de omnibus Gothorum*

---

³⁴ British Museum, *A Catalogue of the Manuscripts in the Cottonian Library, Deposited in the British Museum* (1802). <http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/manuscripts/cottonmss/cottonmss.html>

³⁵ Ibid.

³⁶ "History of the Cotton Library," British Library, <http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/manuscripts/cottonmss/cottonmss.html> .

³⁷ E. A. Beller, "The Negotiations of Sir Stephen Le Sieur, 1584–1613," *The English Historical Review* XL, no. CLVII (1925): s. 24.

³⁸ Ukjent, "A Severe Invective against the Danes, Proved from History."

*Sveonumque regibus.*³⁹ Magnus' verk var en av de første store fremstillingene av nordisk historie, og må således ha vært en opinionsskaper av betydning innenfor det lærde Europa. Fra London skrev i 1559 den danske diplomaten Hans Münster til Caspar Paslick om populariteten boken hadde fått der, og oppfordret Paslick til å be kongen sørge for en historisk fremstilling av danskene som kunne fjerne "*the stain which Magnus had put on Denmark's honour [...]*."⁴⁰

Hemming Gadh var en svensk statsmann, født omkring år 1450. Gadh ble, ved to anledninger antar man, utsendt av riksforsenderen Sten Sture den eldre til Roma. Dette skjedde i 1479 og 1481.⁴¹ Han var svært kritisk til danskene, men etter å ha vært holdt som gissel av kong Kristian II, synes han å ha skiftet mening. Hvorvidt kong Kristian stolte på Gadhs endring i holdning er noe mer tvilsomt; Gadh ble uansett sendt tilbake til Sverige, og etter hvert til Finland, hvor han en periode talte Kristian II sak. I 1520 ble han henrettet i Finland.⁴² Hva gjelder talen han skal ha avgitt, så synes dette å være en forfalskning:

Inför hansedagen höll G[adh] en stor oration på latin, vari han prisade svenskarnas, «det götiska folkets», tappra kamp mot kung Hans och hans illasinnade danska fogdar. Kungen angreps också för sitt ryska förbund och för svekfullhet mot sin gemål. Talet visar G[adh] som en skicklig agitator med en livfull och samtidigt realpolitisk argumentering. Det mera retoriskt utsmyckade «Oratio contra Danos», som Johannes Magnus långt senare lagt i G[adh]:s mun och tydligen velat hänföra till 1510, är däremot en förfalskning, såsom klart visats redan 1886 [...].⁴³

Det synes altså å være slik at noen med tilgang til Johannes Magnus' bok har forsøkt å gi et sammendrag av den talen som tilsynelatende skulle vært gitt av Hemming Gadh.

Avskrivningen må man kunne legge til grunn er ment for noen som ikke har tilgang til, eller kommer til å få tilgang til, selve boken. Dette blir tydelig når sitatene, med unntak av ett, er ordrett gjengitt. Det sitatet som er endret, har føyd til ordet «*litora*» (kysten) i avskrivningen; uten å føye til dette, ville avskrivningen gitt liten mening. Dersom boken hadde vært tilgjengelig, ville det være mulig ut fra boken å forstå sammenhengen basert på deler av teksten foran:

---

³⁹ J. Magnus, *Historia De Omnibus Gothorum Sueonumque Regibus* (1567), s. 872.

⁴⁰ A. F. Meyendorff, "Anglo-Russian Trade in the 16th Century," *The Slavonic and East European Review* 25, no. 64 (1946): s. 94-95.

⁴¹ Alexia Grosjean, *Unofficial Alliance, Scotland and Sweden 1569-1654* (Leiden, NLD: Brill Academic Publishers, 2003), s. 19 flg.

⁴² Sten Carlsson, *Svenskt Biografiskt Lexikon* (Art Av Sten Carlsson), <http://www.nad.riksarkivet.se/sbl/artikel/14630>.

⁴³Ibid. Meyendorff, "Anglo-Russian Trade in the 16th Century," s. 228.

Alle som kommer til denne **kysten** [min utheving] synes nemlig straks at de hører en skremmende stemme i sine triste ører: «Ve deg, røm fra det grufulle land: røm fra de grådiges strand.» Derfor kan du stole på at alle de folkeslag hvis innbyggere er blitt så grusomt ranet og såret av danskene gjennom atskillige århundrer, til slutt vil minnes de uhyrligste urettene som er blitt dem påført gjennom mange århundrer av danskene, og at de slutter seg sammen i felles og ubrytelig forbund mot danskene, for til sist å forvise og fordrive dem og alle deres medsammensvorne fra de øyene som øyensynlig okkuperer til alle folkeslags skade.⁴⁴

Det synes naturlig å anta at dokumentet har sammenheng med øvrige hendelser i denne perioden, gitt plasseringen i samlingen. Riktignok kan samlingen ha vært reorganisert flere ganger i årenes løp, men jeg finner ingen dokumentasjon for at så har skjedd. Dokumentets innhold tilsier også at dette er noe man har utarbeidet for å skulle påvirke noens oppfatning av danskene i negativ retning. Jeg vil komme tilbake til betydningen av dette notatet under kapittel 3 - *Forhandlinger*.⁴⁵

Det siste dokumentet jeg har valgt å hente fra «*the Cottonian Collection*» er *A collection of judicial authorities concerning the freedom of navigation and commerce*, som går over åtte sider. Dette fremstår nesten som notater, tilsynelatende ment for intern bruk ved forberedelsen til de forestående forhandlingene om havretten. Tar man i betraktning den situasjonen som England var i, etter år med konflikt om hvorvidt det var tillatt å seile eller fiske i gitte havområder, synes det rimelig at dokumentet er utarbeidet for bruk i forbindelse med denne konflikten. Det dreier seg altså om *ekserpter*, det vil si utdrag eller sitater fra autoritative forfattere. Blant annet nevnes Petrus Rebuffus, en fransk jurist og forfatter. For oversetter har dette dokumentet bydd på særlige utfordringer, all den tid det innebærer mange juridiske begreper som ikke nødvendigvis kan forstås utelukkende ved en direkte oversettelse. Det har derfor her vært nødvendig for meg å gjennomgå deler av oversettelsen i kombinasjon med transkriberingen slik at man får det korrekte juridiske innholdet på plass. I de tilfeller hvor dette har vært nødvendig, har jeg redegjort for det i fotnoter knyttet til det enkelte tilfellet.

Også det å finne ut hvilke forfattere som er referert er en utfordring. Skrivemåten for navn kunne endres, slik at en person hvis navn fremsto på en måte i engelskspråklige tekster, kunne

---

⁴⁴Ukjent, "A Severe Invective against the Danes, Proved from History.." (*Omnes enim qui ad ea litora perveniunt, mox illam horrendam vocem sese mæstis auribus audire putant: Heu fuge crudeles terras: fuge litus avarum. Propterea similiter crede quod omnes illę nationes, quarum incolę, et consanguinei tam crudeliter et per multa sæcula a Danis spoliati trucidatique fuerant, aliquando ill[a]s atrociss[im]as iniurias ad memoriam revocent, seque mutua et indissolubili confæde[r]atione contra Danos componant, ut tandem ipsos una cum omnibus eorum confæderatis extra illas insulas, quas ob publicam omnium nationum perniciem occupare videntur, exterminent, et explodant*) i Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 128

⁴⁵ Ibid s. 53 flg.

ha et annet navn i latinske versjoner. I tillegg kommer utfordringene hvor man innad i familier ofte opererer med identiske navn i flere generasjoner. Det har derfor vært et omfattende, men svært interressant, arbeid å skulle identifisere de forskjellige autoritetene som har vært benyttet.

Men også mer kontemporære utgaver av litteraturen har vist seg å være en utfordring hva gjelder kildekritikk. Jeg har valgt å forholde meg til to oversatte versjoner av Grotius' *Mare Liberum*; en engelskspråklig versjon basert på en oversettelse av Richard Hakluyt, og en norskspråklig versjon oversatt av Andreas Harald Aure.⁴⁶ Jeg ser ved en sammenligning av disse at det innimellom synes å være noe divergerende oversettelser fra orginalteksten. I de tilfeller hvor dette er synlig, velger jeg å forholde meg til Hakluyts oversettelse ettersom den er nærmere i tid orginalteksten og fordi jeg legger til grunn at Hakluyt, som selv skrev på latin, har en mer riktig totalforståelse av den latinske teksten og dermed bedre kan gjenformidle denne på engelsk.

1.6.2 Komparativ metode

Å sammenligne juridiske begreper og historiske hendelser som kan ha påvirket utviklingen av innholdet i disse, er i beste fall utfordrende. Kanskje lar det seg heller ikke gjøre? Gitt at innholdet i de rettslige begrepene i et samfunn defineres av samfunnsforhold rundt begrepene, også når man snakker om et verdenssamfunn, kan det synes umulig å trekke ut essensen av et juridisk begrep i slik grad at det lar seg gjøre å sammenligne. Samfunn fra helt forskjellig tid, med helt forskjellig utgangspunkt, utgjør naturlig distinkt forskjellige «habitat» for slike juridiske begreper. Hva påvirker/medvirker egentlig til å gi et begrep dets innhold? Hvordan kan man sammenligne dette med fire hundre års tidsforløp?

Jeg mener imidlertid at det vil være både mulig, og meget nyttig med tanke på en helhetlig forståelse, å foreta en sammenligning av begrepets innhold, riktignok med de mulige begrensningene i bakhodet. Slik vil man ikke bare kunne se utviklingen klarere, men finne ulikheter og likheter som vil gjøre det lettere å forstå begrepets innhold i perioden oppgaven tar for seg.

Ingar Kaldal understreker nettopp dette behovet for å sette seg inn i den historiske konteksten for at man skal være sikker på at den forståelsen man har av begreper er riktig – «[...] historisk

---

⁴⁶ Hugo Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav* (Oslo: Vidarforlaget, 2009); H. Grotius et al., *The Free Sea* (Liberty Fund, 2004).

*forståing krev kontekstualisering: ein må kunne knyte det ein vil forstå, til den historiske konteksten det har vorte til i.»*⁴⁷ For å finne konteksten til for eksempel begreper, som jeg blant annet skal jobbe med i denne oppgaven, kan man se begrepet enten i en vertikal eller en horisontal sammenheng.⁴⁸ Hvilken innvirkning hadde samtidige hendelser på oppfatningen av begrepet? Og hvor kan man plassere begrepet i forhold til tidligere og senere begrepsbruk? Statenes handlinger i tidsperioden som omtales vil kunne gi innblikk i allmenne oppfatninger om begrepsinnhold. Det samme vil tekster fra tidsperioden, avtaler statene i mellom og oppfatninger statene hadde i forhold til de juridiske rammene som de forholdt seg til.

Jeg ønsker ikke bare å klarlegge den historiske utviklingen av det havrettslige begrepet *mare liberum*, jeg ønsker også å se de historiske hendelsene og utviklingen i lys av den moderne tids forståelse av begrepene. De begreper vi i vår tid benytter i havrettslig sammenheng, er kodifisert, og dermed gjort til felles globale begreper gjennom Havrettskonvensjonen.⁴⁹ Konvensjonen sammenfatter og fastslår rettigheter og plikter knyttet til verdenshavene, og inneholder flere bestemmelser som nå anses som sedvanerett. I internasjonal sammenheng er dette bestemmelser som også legges til grunn overfor stater som ikke har undertegnet denne konvensjonen, herunder oppfatningen av konseptet «high seas».⁵⁰ Det vil derfor være naturlig også å benytte historisk komparativ metode i oppgaven, særlig med hensyn til tid og sted. Jeg ønsker i denne oppgaven primært å fokusere på diakron komparasjon. Dag Hundstad definerer i sitt manuskript *Komparasjon i historieforskningen – metodiske og teoretiske utfordringer* diakron komparasjon som komparasjon hvor «et forhold eller fenomen sammenlignes over en tidsakse. I sin enkleste form er diakron komparasjon et dagligdags fenomen som opptrer når vi sammenligner «nå» med «da».⁵¹ Gjennom diakron komparasjon ønsker jeg å se hvordan begrepene kan sammenlignes over tid, i hvilken grad dagens havrettslige begreper sammenfaller med datidens? Hva har eventuelt endret seg?

Samtidig er det interessant å se at innholdet i begrepene kunne variere fra stat til stat på samme tidspunkt. Var Englands oppfatning av innholdet i begrepet *mare nostrum* sammenfallende med den dansk-norske oppfatningen? Formålet med synkron komparasjon er å sammenligne samtidige fenomener.⁵² Gjennom slik sammenligning kan man blant annet søke etter

---

⁴⁷ Ingar Kaldal, *Historisk Forsking, Forståing Og Forteljning* (Oslo: Samlaget, 2003), s. 72 - 73.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 75.

⁴⁹ Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982".

⁵⁰ *Ibid.*, Article 87 Freedom of the high seas.

⁵¹ Dag Hundstad, "Komparasjon I Historieforskningen - Metodiske Og Teoretiske Utfordringer." (2013), s. 2.

⁵² *Ibid.*, s. 3.

årsaksforklaringer – hvorfor hadde man forskjellige oppfatninger? Således vil det også foretas synkron komparasjon av begrepene innenfor samme tidsperiode, men med utgangspunkt i at de kommer fra forskjellige samfunnsmessige kontekster; England på sin side hadde stort fokus på egen sjøfart, mens Danmark-Norge synes å konsentrere seg om å tjene på andres sjøfart gjennom toll og handel.

Tidligere oppfatninger av begrepene synliggjør tidligere praksis, som innenfor juss er en viktig kilde til å tolke juridiske begreper. Var *mare nostrum* en dansk-norsk konstruksjon, eller en etablert, internasjonal praksis? Finnes det likhetstrekk mellom stater som har argumentert for en slik ordning? Senere begrepsoppfatninger kan bidra til å synliggjøre de manglene de historiske begrepene kan ha blitt oppfattet å ha, og således bidra til å se argumenter både for og imot den praksis man ønsker å forske på. Man søker altså både å «plassere [...] ei kjelde i [...] i tid og rom» samt å tolke det kilden forteller «i lys av andre forhold som ein kjenner til frå den konteksten det stammar frå». ⁵³

---

⁵³ Kaldal, *Historisk Forsking, Forståing Og Forteljing*, s. 75.

Kapittel 2 Det historiske bakteppet 1553-1600

For å kunne se utviklingen frem mot dagens situasjon, er det nødvendig å fortelle historien om konflikten mellom Danmark-Norge og England, og sette denne inn i en historisk kontekst. Fulton gav riktignok uttrykk for at det kravet som Danmark-Norge mente å ha over havområdene i nord i seg selv, når man ser bort fra konflikten med England om fiske og seiling i området, ikke hadde stor betydning for den samtidige og etterfølgende debatten som etter hvert gav grunnlaget for et krav om det frie hav. Det avgjørende var altså ikke hvorvidt en stat mente å ha rett til et havområde. Fulton mener hovedvekten av årsaken var å finne i Spania og Portugals posisjon –

It was the extravagant pretensions of Spain and Portugal to a monopoly of navigation and commerce with the New World and the East Indies that constituted the great obstacle to the new spirit of commercial enterprise.⁵⁴

Det er selvsagt at konflikten mellom Danmark-Norge og England ikke alene påvirket utviklingen av en ny holdning til hvordan man oppfattet havet. Andre staters handlinger og oppfatninger har nok hatt større betydning, både i samtiden og i ettertid. Likevel er det elementer i denne konflikten som må sees i relasjon til både samtidig så vel som senere utvikling, og som vil være en fordel å ha med seg for å kunne bedre forstå hvilke årsaker og ideer som lå til grunn.

2.1 Jakten på Nordøstpassasjen

I 1553 la Sir Hugh Willoughby ut fra England med en flåte på tre skip. Blant de som dro ut sammen med ham var Richard Chancellor på skipet Edward Bonaventure.⁵⁵ Chancellor var en av grunnleggerne av selskapet "Company of Merchant Adventurers" som ble opprettet i 1551.⁵⁶ Håpet var at man skulle finne Nordøstpassasjen, og med denne, en ny mulig rute til hva man antok var lukrative handelsmarkeder i Østen. I et brev fra James I/VI til Christian IV fra 26. april 1616, ligger det ved en erklæring James I/VI tidligere har skrevet til et større publikum. Erklæringen er James I/VI's svar på at Christian IV på et tidspunkt nekter engelskmennene å

---

⁵⁴ T.W. Fulton, *The Sovereignty of the Sea* (Blackwood, 1911), s. 339.

⁵⁵ Meyendorff, "Anglo-Russian Trade in the 16th Century" s. 112.

⁵⁶ "The Northern Lights Route" University Library of Tromsø,
<http://www.ub.uit.no/northernlights/eng/whitesea.htm> .

fiske i et gitt ormåde. James I/VI gjennomgår i denne erklæringen engelskmennenes tidligere interesse for og reiser til området relativt detaljert.⁵⁷

Chancellor tok sitt skip inn til Kvitsjøen, til munningen av elven Dvina. Med seg hadde han et brev fra Edward VI. Brevet var adressert til «*all kings, princes, rulers, judges, and governors of the earth, and all other having excellent dignitie on the same, in all places under the universall heaven.*»⁵⁸ I brevet fremgikk det videre at man ønsket å etablere handelsforbindelser, ettersom «*God had placed things in different regions “to the ende that one should have neede of another, that by this meanes friendship might be established among all men.*»⁵⁹ Mens Chancellor som følge av dette ble invitert og dro til fots til Moskva, overvintret Willoughby med de to andre skipene i Lapland. Kulden medførte at samtlige av mennene frøs i hjel.⁶⁰ Hendelsen beskrives slik i et brev til William Sanderson, som var investor i flere av selskapene som drev med utenlandshandel;

*[...] and missing the said baye fell upon a desert coast in Lappia, entring into a river imediately frozen up, since discovered, named Arzina Reca, distant East from a Russian Monastery of Monkes, called Pechingo, from whence they never returned, but all to the number of 70 persons perioshed, which was for want of experience to have made caves and stoves. These were found the next summer Anno 1554 by Russe fishermen: and in Anno 1555 the place sent unto by English Merchants...[...]*⁶¹

James I/VI's versjon utdyper episoden noe mer, og omtaler hvordan Chancellors skip ble skilt fra de andre som følge av storm. Chancellor oppdaget «*the bay of Lord Nicholas [Kvitesjøen]*».⁶² Willoughby seilte imidlertid videre, «*to the elevation of 72 degrees, where he found land, which received its name from his and by which he is now distinguished; it is located 660 leagues or thereabouts northeast of the mainland of Norway.*»⁶³ Derfra dro han mot nord/nordvest, og kom åtte dager senere til et område James I/VI refererer til som «*the new land of King James.*»⁶⁴ Etter å ha tibrakt en uke der, og etter å ha gjennomført «*those customary duties from which it is abundantly clear that those regions are an acquired possession of the*

---

⁵⁷ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 175 flg, samt s. 181 flg.

⁵⁸ Iver B. Neumann, *Russia's Standing as a Great Power, 1494-1815*
Russia's European Choice (Palgrave Macmillan, 2008), s. 17.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Wallis, *England's Search for the Northern Passages in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, 37, s. 456.

⁶¹ Meyendorff, "Anglo-Russian Trade in the 16th Century," s. 111 og 113.

⁶² King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 176.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid., s. 176 - 177.

English Crown», dro Willoughby tilbake til «*Lapland*», hvor både Willoughby og de øvrige om bord senere omkom.⁶⁵ Bevis for at de gjennomførte alle disse nødvendige handlinger for å annektere området for den engelske kronen, hevder James I/VI finnes i dagbøker og journaler fra reisen. Disse oppgir han skal befinne seg i arkivet til The Muscovy Company i London.⁶⁶

Chancellor returnerte til England i 1554. Fra den russiske tsaren Ivan den Grusomme hadde han med seg et brev, «*which granted privileges to the English to conduct trade at Dvina harbors.*»⁶⁷ Ett år senere, i 1555, ble The Muscovy Company grunnlagt. Hensikten var å øke de mer formelle handelsforbindelser med Russland.⁶⁸ Handel mellom Russland og europeiske stater var ikke noe nytt, hanseatene hadde helt siden det trettende århundre hatt ett kontor i Novgorod. Men for handelen mellom Russland og øvrige europeiske stater var man avhengig av transport over territorier underlagt Den tyske orden, Litauen, Polen og Sverige. I perioder var konfliktnivået mellom Russland og disse statene høyt, og deres mulighet for å påvirke transport av varer mellom Russland og vesteuropeiske stater gav tsaren gode grunner for å støtte opp om ruten rundt norskekysten og inn til Kvitsjøen.⁶⁹

Brevet Chancellor returnerte til England med, gav riktignok engelskmennene «*freedom of duty and movement within Russia*» - men det gav ingen monopolstilling for disse i forhold til ruten. Hvorvidt innholdet i dokumentet var tsarens ord eller bare et utkast basert på hva de engelske utsendingene ønsket, har vært gjenstand for debatt. Meyendorff tar opp dette i sin artikkel *Anglo-Russian trade in the 16th century*.⁷⁰ Begrensninger hva gjelder oppgavens omfang og tid tillater imidlertid ikke ytterligere drøftelse av dette, men det er likevel interessant å konstatere at det i det politiske klimaet i tiden ikke nødvendigvis utelukkende var et ønske fra russisk side å øke handelen mellom Russland og England. Monopolet fikk altså The Muscovy Company fra den engelske kronen.⁷¹ Det var således ingen hindringer fra russisk side hva gjaldt andre staters bruk av ruten til handel.

---

⁶⁵ Ibid., s. 177; M. Spies, *Arctic Routes to Fabled Lands: Olivier Brunel and the Passage to China and Cathay in the Sixteenth Century* (Amsterdam University Press, 1997), s. 11.

⁶⁶ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 177.

⁶⁷ "The Northern Lights Route". <http://www.ub.uit.no/northernlights/eng/whitesea.htm>

⁶⁸ J.W. Veluwenkamp, *The Murman Coast and the Northern Dvina Delta as English and Dutch Commercial Destinations in the 16th and 17th Centuries*, vol. 48, 1995 (1995), s. 261.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Meyendorff, "Anglo-Russian Trade in the 16th Century," s. 113 flg.

⁷¹ Veluwenkamp, *The Murman Coast and the Northern Dvina Delta as English and Dutch Commercial Destinations in the 16th and 17th Centuries*, 48, s.261.

Imidlertid var det, i alle fall i begynnelsen, liten konkurranse for selskapet. Veluwenkamp gir uttrykk for at selskapet aldri hadde mye suksess, delvis fordi Russland valgte å fortsette hovedvekten av handelen sin gjennom den baltiske havnebyen Narva, som de hadde tatt fra Den tyske orden i 1559. Først da Sverige blokkerte Narva på 1570-tallet, for deretter å overta kontrollen med byen i 1581, skiftet fokuset fra Baltikum til nord. Den økte betydningen medførte at tsaren i 1584 grunnla en ny havneby, dagens Arkhangelsk (opprinnelig Novye Kholmogory).⁷²

Etter hvert fikk engelskmennene konkurranse, særlig fra nederlenderne, som utvidet handelen de tradisjonelt hadde drevet med Russland til å omfatte flere nye handelsvarer.⁷³ Både ull- og bomullsstoff, metaller som tinn, kopper og bly, samt våpen, ammunisjon, vin, frukt medisiner, salt og papirer ble importert og solgt i nord. På veien tilbake til England hadde man med seg tranolje, skinn, treverk og hamp for å nevne noe.⁷⁴

Handelsprivilegiet som etter sigende skulle blitt tildelt selskapet, omtaler ikke James I/VI i sin erklæring. Han fastslår bare kort at etter at engelskmennene hadde oppdaget regionen, og etablert handel med Russland, så fortsatte man med det som hele tiden hadde vært den opprinnelige planen – å finne en nordøstpassasje til Cathay. James I/VI gjennomgår de etterfølgende reisene mot nord kronologisk – Stephen Burroughs utforskning av elven Ob i 1556, Martin Frobisher i 1576 og 1578. I 1580 sendte engelske handelsmenn igjen ut skip i den hensikt å finne nordøstpassasjen – under kommando av Arthur Pet og Carol Jackman. Disse kom seg gjennom Vaigach-stredet og seilte ved Novaya Zemlya så langt det gikk. Senere dro John Davis nordover, i 1585, 1586 og 1587, og fant da Davis-stredet.⁷⁵ På bakgrunn av dette mener James I/VI at ikke bare var de engelske kjøpmennene de første om utforsket området – dette området var også «*a rightfully and legitimately acquired possession of our English crown*».⁷⁶

2.2 Hvorfor valgte man å reise mot nord?

Da engelskmennene valgte å reise mot nord for å finne en skipsrute til Østen, var dette en omdiskutert avgjørelse. Tilgjengelige kart var i beste fall geografisk tvilsomme, og man hadde

---

⁷² Ibid., s. 262.

⁷³ Ibid., s. 264.

⁷⁴ Ibid., s. 261-262.

⁷⁵ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 177-178.

⁷⁶ Ibid., s. 178.

egentlig ingen klar formening om hvorvidt en slik rute overhodet ville være farbar, gitt områdets geografiske og klimatiske utfordringer med kulde og is.⁷⁷ I artikkelen *England's search for the Northern Passages in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries* redegjør Helen Wallis for de til dels motstridende meningene og kartene vedrørende eksistensen av en passasje i nordøst eller nordvest.⁷⁸

Enn videre må det legges til grunn at engelskmennene var kjent med de klimatiske utfordringene området bød på. Selv i moderne tid fremstår en slik tur som utfordrende, og jeg kan vanskelig se at dette ikke må ha hatt betydning for avgjørelsen om hvorvidt man skulle reise ut eller ikke.

Når man da likevel velger å forsøke, må det forstås slik at den oppfordring man hadde, de grunner som fantes for å prøve å finne nordøstpassasjen, var svært sterke. Blant de viktigste årsakene var nok handelsmuligheter. Engelskmennene hadde grunn til å tro at området som utgjorde «*old China*» kunne gi store muligheter for handelsmenn med tanke på eksport og import; her trodde man at land som Tangut og Tenduk, Manzi og ikke minst det forjettede Cathay ville finnes.⁷⁹ Også ønsket om å utnytte de marine ressursene hadde stor betydning. Det var et sterkt behov for fisk i Europa, og større etterspørsel medførte at stater som England, Nederland og Spania med bedre tilgang på ressurser ville kunne tjene på handel med fisk. En viktig årsak var den katolske kirkes mange fastedager. Etter å ha vært utelatt som fastemat tidligere, ble både ferskvanns og saltvannsfisk populært, og enkelte store klostre hadde egne fiskere for å sikre at behovet ble dekket.⁸⁰

Andre og kanskje mer underliggende årsaker, eller stemninger i verdenssamfunnet om man vil, reflekteres i tidsånden. I 1492 «oppdager» Colombus Amerika. Hundreåret som følger preges av oppdagelsesferder, nye ferdselsruter og en økende bevissthet om verden som en helhet med muligheter for oppdagelse av nye områder. Man ser begynnelsen på en europeisk utvidelse av de geografiske horisonter.

Med oppdagelsen av nye territorier, følger imidlertid uenigheter om interesseområder, og konflikter om hvem som skal ha rett til hva. Etter år med konflikt mellom Spania og Portugal

---

⁷⁷ Spies, *Arctic Routes to Fabled Lands: Olivier Brunel and the Passage to China and Cathay in the Sixteenth Century*, s. 21 flg.

⁷⁸ Wallis, *England's Search for the Northern Passages in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, 37.

⁷⁹ Spies, *Arctic Routes to Fabled Lands: Olivier Brunel and the Passage to China and Cathay in the Sixteenth Century*, s. 45 flg.

⁸⁰ Fulton, *The Sovereignty of the Sea*, s. 57-58.

om hvem som skal ha tilgang til oversjøiske territorier, utsteder pave Alexander VI i 1493 et pavebrev som gir Spania alle ikke-kristne land som ligger «"west and south" of a north-south line drawn 100 leagues west of the Azores and the Cape Verde Islands.»⁸¹ Året etterpå formaliseres og utvides pavebrevet – Tordesillas-traktaten gav da ikke bare Spania alle ikke-kristne land «west of a north-south line drawn 370 leagues west of the Cape Verde Island» – den gav også Portugal alle ikke-kristne land øst for denne linjen.⁸² Senere litteratur, blant annet Grotius, har gitt uttrykk for at traktaten med dette delte verdenshavene mellom Spania og Portugal, og dermed gav Portugal enerett til handel med enkelte stater, og at dette ikke var noe selv paven kunne vedta.⁸³ Imidlertid fremhever Steinberg i sin artikkel at traktaten ikke gav uttrykk for at havet i seg selv er omfattet, man snakker om «[A]ll lands, both islands and mainlands, found and discovered already, or to be found and discovered hereafter».⁸⁴ Likevel gav traktaten en viss rett for den enkelte stat til å undersøke hvorfor den andre statens skip befant seg innenfor det området som er spesifisert som statens interesseområde. Portugal hadde for eksempel rett til å passere fritt gjennom et spansk område dersom det var på vei til et territorie under portugisisk styre.⁸⁵

Selv om traktaten således synes å skissere et system med «interesseområder», hvor den aktuelle staten har en «undersøkelsesrett», snarere enn at det her er snakk om sjøområder under reelt styre av en stat, er det likevel interessant å se at territorielt styre gav visse rettigheter i forhold til tildels store havområder.

For Englands del betydde traktaten at store deler av verdenshavene var «tatt», i den forstand at tilgangen til territoriene var begrenset. «With the "waie of the orient" and "the waie of the occydent" barred, it seemed that Providence had especially reserved for England the "waie of the Northe". »⁸⁶ Dette var muligheten man så til å finne en nordlig rute til Catay (Kina) og Krydderøyene (deler av dagens Indonesia), for slik å omgå den delingen i interesseområder som var foretatt.⁸⁷ Samtidig antok man at nordøstpassasjen ville være atskillig kortere enn øvrige

---

⁸¹ Philip E. Steinberg, "Lines of Division, Lines of Connection: Stewardship in the World Ocean," *Geographical Review* 89, no. 2 (1999): s. 255.

⁸² Ibid.

⁸³ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 161.

⁸⁴ Steinberg, "Lines of Division, Lines of Connection: Stewardship in the World Ocean," s. 256.

⁸⁵ Ibid., s. 257.

⁸⁶ Wallis, *England's Search for the Northern Passages in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, 37, s. 453.

⁸⁷ Spies, *Arctic Routes to Fabled Lands: Olivier Brunel and the Passage to China and Cathay in the Sixteenth Century*, s. 45 flg.

mulige rutealternativer.⁸⁸ Hvorvidt man refererer til denne som nordøst- eller nordvestpassasje, synes her noe varierende. Man ønsket å finne en vei nordover som ville gi en kortere vei til, og dermed et lettere tilgjengelig, Asia. Johan Cornelius Tuxen⁸⁹ skriver endatil at

[...] Haabet stod nu ene til den nordlige Ende, til at finde en saakaldet Nordvestpassage, der skulde komme til at give Anledning til saa mangt et dristigt Togt, Offre af saamange brave Søfolks Liv, og lige indtil vore Dage fremkalde farefulde Expeditioner, til hvilke saa mange kjække og udholdende Sømænds Navne ere knyttede.⁹⁰

Om Christian IV og hans forhold til denne såkalte «Nordvestpassagen», skriver Tuxen videre:

At Christian den Fjerde, hvis Regering falder saa langt hen i Opdagelsernes Tid, ikke kunde lade disse hengaa uden at tage Del med i deres Udbytte, vil man efter hans faste Karakter og store Virkelyst finde naturligt; at han ikke med Ro kunde see paa, at andre søfarende Nationer, navnlig Hollænderne, efter at Portugiserne og Spanierne hande anviist Søvejen til Indien, satte sig fast i hine fjerne Lande og tilegnede sig den rige, indbringende Handel med de kostbare Varer, er en selvfølge. I denne Handel måtte han have sin Del. Heller ikke kunde de Fremmedes Bestræbelser efter at finde en Nordvestpassage, «en vei utenom Verden», være ham ligegyldige, saa meget mer som denne Vej maate berøre Grønland, der laa under den danske Krone.⁹¹

2.3 Danmark-Norge og havet

For Danmark-Norge har tre havområder hvis rettslige status hadde betydning i denne sammenheng. Sundene (Øresund og Bussesundet), Østersjøen, og havområdene utenfor norskekysten. Som geografiske områder representerte de hvert sitt rettslige utgangspunkt i kraft av sin tilknytning til den dansk-norske stat. Det synes hensiktsmessig å gi en kortfattet redegjørelse for forskjellene i farvannenes status.

2.3.1 Øresund og Bussesundet

Sundet, eller Øresund som det heter, lå geografisk som en innfartsport inn til Det baltiske hav. Områdene på begge sider av sundet tilhører på denne tiden Danmark-Norge. Innkrevningen av

---

⁸⁸ Wallis, *England's Search for the Northern Passages in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries*, 37, s. 453.

⁸⁹ Johan Cornelius Tuxen (1820-1883), kommandør i sjøforsvaret og senere stortingsmann for Høyre; http://www.tuxen.info/tuxen/johan_cornelius_tuxen.htm

⁹⁰ J.C. Tuxen, *Den Danske Og Norske Sømagt, Fra De Aeldste Tider Indtill Vore Dage: Populaere Skildringer* (Kjøbenhavn: P. G. Philipsens forlag, 1875), s. 207.

⁹¹ *Ibid.*, s. 207-208.

toll fra skip som seilte gjennom Sundet var av stor betydning for den danske kongen – pengene finansierte reelt sett det kongelige husholdet.⁹²

Bussesundet lå i nord, utenfor kysten av Norge, mellom Vardøya og fastlandet. På Vardøya lå Vardøhus festning, opprinnelig anlagt på 1300-tallet. Under Christian IVs styre fikk festningen fornyet aktualitet i og med at Danmark-Norge mente at skip som seilte om Nordkapp, gjennom Bussesundet og videre, måtte betale toll for dette, på lik linje med hva man hadde lagt til grunn for seiling gjennom Øresund. Årsaken var at Danmark-Norge ikke ønsket å bli skadelidende ved andre staters omgåelse av Øresund-ruten.⁹³

2.3.2 Østersjøen

Dette havområdet var på mange måter kjernen i en politisk maktkamp. Den handelsmessige betydningen av tilgangen på store markeder, la grunnlaget for mange interesser. Danmark-Norges særlige geografiske plassering gav store muligheter for å kontrollere og begrense trafikken til og fra ved ileggelse av avgift for passeringen av Øresund. Konfliktene mellom Danmark-Norge og Sverige i denne perioden (Syvårskrigen og Kalmar-krigen), utspilte seg da også her. Dette var nok, selvfølgelig i kombinasjon med andre motiver, også et ønske om å markere styrke og makt over dette området.⁹⁴

2.3.3 Havet utenfor Norge

Dette havområdet representerer hovedområdet for uenigheten mellom Danmark-Norge og andre stater. Gitt at Danmark-Norge anså området som en havbukt, omgitt av dansk-norske landområder, forholdt de seg til havområde som deres eget. Danmark-Norge mente følgelig å kunne sette restriksjoner for navigasjon og fiske i området, og begrunnet dette med at området var underlagt *mare nostrum* – regimet. Men regler med betydning for den rettslige situasjonen i området eksisterte lenge før Christian IV kom til makten.

2.3.4 Danmark-Norges begrunnelse for Mare Nostrum

Så tidlig som i Frostatingsloven⁹⁵ (antatt nedskrevet på begynnelsen av 1200-tallet) finner man referanser til en deling av havområdene mellom stater. En mann som døde på havet «*vestan*

---

⁹² P.K.J.V. Jespersen, *A History of Denmark* (Palgrave Macmillan, 2011), s. 125-126.

⁹³ Hagen, "Kong Christian IVs Tokt Til Det Ytterste Nord I 1599 - Bakgrunn Og Konsekvenser," s. 8.

⁹⁴ Jespersen, *A History of Denmark*, s. 17; Hagen and Sparboe, *Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøker Fra Christian IVs Tokt Til Finnmark Og Kola I 1599.*, s. 105-107.

⁹⁵ R. Keyser og P. A. Munch, *Norges Love Ældre End Kong Magnus Haakonssöns Regjerings-Tilrædelse I 1263.*, Norges Gamle Love (Christiania: Chr. Grøndahl, 1846), s. 119 flg.

mitthaf eða Islande ut», altså vest av median linjen mellom Norge og Island, resulterte i andre rettslige følger enn en mann som døde «*austan mitthaf deyr*» (øst for medianen) - for mannen som døde på norsk side av medianen, hadde den norske kongen krav på deler av arven etter mannen.⁹⁶ For norske konger med store havområder utenfor norskekysten medførte regelen at man hadde rettigheter innenfor svært store havområder. Median – prinsippet finner vi også i tidlig engelsk lovgivning. Kong Knut gav i 1023 regler som gav munkere rett til skipsvrak reddet på den engelske siden av kanalen.⁹⁷

Men hvilke rettigheter og plikter fulgte så av denne oppfatningen? Theutenberg legger til grunn av det eksisterte et prinsipp om plikt til *protectio*, altså en form for plikt til å sørge for at området var trygt og ivaretatt. Dette finner man blant annet synliggjort i et brev kong Håkon Håkonson skrev til byrådet i Lübeck i 1247-1248, hvor han gir uttrykk for at Lübeck hadde en særskilt plikt til å beskytte norske handelsmenn som hadde blitt ranet nært land. Lübeck ble med andre ord oppfattet å ha en plikt til *protectio* i dette tilfellet.⁹⁸

Fra midten av det trettende århundret ser man en gradvis endring i holdningen til norske konger hva gjelder havområdene. Etter hvert som man i stadig større grad la under seg landområder, både dagens Nord-Norge så vel som Island og Grønland, begrenser man mer og mer andre staters frihet innenfor området. Når havnen i Bergen var blitt Norges hovedhavn for internasjonal handel, fikk man utstedt forbud for utenlandske handelsmenn mot å drive handel lenger nord, enten det var i Norge, på Island, eller Grønland.⁹⁹ Her ser vi at tanken om *mare nostrum* – vårt hav, passet sammen med den økonomiske privilegiepolitikken som ble ført. Og gitt det geografiske utgangspunktet menneskene hadde, er det kanskje ikke så unaturlig å tenke at når man hersker over landområdene rundt, så er det naturlig at havet som ligger mellom egne områder også faller inn under ens suverenitet.

Det er denne oppfatningen av *mare nostrum* vi finner igjen i konflikten mellom Danmark-Norge og England rundt år 1600. Men *mare nostrum* som konsept var på ingen måte forbeholdt området utenfor Norge. Kanskje kan man gå så langt som å si at *mare nostrum/mare clausum* historisk sett har vært den rådende oppfatningen?

---

⁹⁶ Theutenberg, "Mare Clausum Et Mare Liberum" s. 481.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid., s. 482.

Allison Reppy gjennomgår i sin artikkel *The Grotian doctrine of the freedom of the seas reappraised* tidlige holdninger til havet. Her fremhever hun at selv i Bibelen omtales menneskehetens forhold til havet og ressursene - «[T]hus, in Genesis, man is directed to «replenish the Earth and subdue it, and have dominion over the Fish of the Sea.»¹⁰⁰ Hun fremholder videre at

[t]he dominion of the sea thus recognized by the Holy Writ, was recognized and put into practical application by the Phoenecians, whose sovereignty was actually set forth in Ezekiel, in the following language: «Then all the Princes of the Sea shall come down from their Thrones...and they shall take up a Lamentation for thee. How art thou destroy'd, that wast inhabited of the Sea, the renowned City [Tyre], which wast strong in the Sea, she and her Inhabitants which cause their Terror [Dominion] to be upon all that haunt the Sea.»¹⁰¹

Det synes altså klart at selv på dette tidspunktet anså man at havet kunne være underlagt en stats kontroll. Hvorledes denne suvereniteten artet seg er imidlertid mer uklart. Reppy gir også andre eksempler på sivilisasjoner som mente å ha rettigheter i forhold til havområdene rundt seg, blant annet innbyggerne på Rhodos, som hun omtaler som de som «*framed the laws of the sea*».¹⁰² Disse lovene ble videreført av romerne, i tråd med deres praksis for å hente fra erobrede stater det som syntes å ha verdi, og fikk etter hvert plass hos Justitian, hvor de over tid ble gjeldende maritim rett for statene som omkranset middelhavet.¹⁰³ Justitian gir blant annet uttrykk for at havet skal være felles for alle mennesker – “[b]y the law of nature, the following thing are common to all men: the air, flowing water, the sea, and consequently the shores of the sea».¹⁰⁴ Til tross for Justitians intensjon om havet som felles for menneskene, anså likevel romerne på mange måter Middelhavet som sitt eget *mare nostrum*. Ved å stasjonere flåter for blant annet å kunne bekjempe pirateri i området, synliggjorde de sin oppfatning av området som under deres jurisdiksjon.¹⁰⁵

---

¹⁰⁰ Alison Reppy, "The Grotian Doctrine of the Freedom of the Seas Reappraised," *Fordham Law Review* 19, no. 3 (1950): s. 246.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid., s. 247. Se også Michael Jonathan Feakes, "Formative Influences on the Evolution of International Law: A Case Study of Territorial Waters (1550 - 1650)" (Doctoral Thesis, University of Hull, 1994), s. 50.

¹⁰³ Reppy, "The Grotian Doctrine of the Freedom of the Seas Reappraised," Note 18, s. 247 - 248.

¹⁰⁴ Efthymios Papastavridis, "The Right of Visit on the High Seas in a Theoretical Perspective: Mare Liberum Versus Mare Clausum Revisited," *Leiden Journal of International Law* 2011, s. 48.

¹⁰⁵ James Muldoon, "Who Owns the Sea?," in *Fictions of the Sea: Critical Perspectives on the Ocean in British Literature and Culture*, ed. Bernhard Klein (Burlington: Ashgate, 2002), s. 13; Papastavridis, "The Right of Visit on the High Seas in a Theoretical Perspective: Mare Liberum Versus Mare Clausum Revisited," s. 48-49.

På 1100-tallet krevde for øvrig bystaten Venezia suverenitet over hele Adriaterhavet.¹⁰⁶ Kravet opprettholdt de ved hjelp av makt, og som ytterste konsekvens kunne de hindre all ferdel gjennom området. I 1176 bekreftet paven, hvis rett kom fra hans rolle som Jesu Christi stedfortreder på jorden, Venezias suverenitet ved å gi «*the golden ring to the Doge of Venice, as a token symbolizing the dominion of Venice over the sea*»¹⁰⁷. Med ringen «giftet» dogen bystaten til havet, og denne sermoneien ble en årlig hendelse. Pavens rolle i sermoneien var et kraftfullt signal om hans, og gjennom det Guds, aksept av dogens krav. Senere skulle det komme kraftig kritikk mot Venezias oppfatning om Adriaterhavet fra den spanske munken Francis Alphonso de Castro. Castro mente at den venetianske holdningen blant annet stred mot «*the imperial law, the primitive right of mankind, and the law of nature [...]*»¹⁰⁸

Genova krevde for sin del tilsvarende makt i Det liguriske hav. Her regulerte bystaten ferdsel i området, ved å gi eller nekte seilingstillatelser for skip fra andre byer.¹⁰⁹

Paven hadde endog «sitt eget» *mare clausum* en periode – «the papal sea», som strakk seg fra Monte Argentino til Terracina, og knyttet til seg visse rettigheter forbeholdt innbyggere i Vatikanet og Roma, som for eksempel fiske.¹¹⁰ Nevnt tidligere er også Tordeillas-traktaten fra 1493 som effektivt delte verdenshavene mellom Spania og Portugal. Her finner man også trekk fra en *mare nostrum/clausum* tenkning.

Det forelå imidlertid også andre syn på dette. Blant de som gav uttrykk for dette var Ferdinand Vasquez (1509-66) og Alberto Gentilis. Vasquez hevdet at det var i strid med naturretten, og «*the elementary principles of international relations*», å søke å gjøre havet til statlig eiendom.¹¹¹ Gentilis valgte derimot en mellomstilling, og foretok et skille mellom åpent hav (the high seas) og kystnære farvann (coastal waters), idet han mente at til tross for at havet som sådan var «*res communis omnium*», altså felleseie, så var kystnære farvann, underlagt en stats jurisdiksjon.¹¹² Andre jurister, som Bartolus de Saxoferrato og hans elev, Baldus de Ubaldis, gav også uttrykk for at kystnære havområder var underlagt en stats jurisdiksjon. Mens Bartolus

---

¹⁰⁶ Theutenberg, "Mare Clausum Et Mare Liberum," s. 488-489; Feakes, "Formative Influences on the Evolution of International Law: A Case Study of Territorial Waters (1550 - 1650)," s. 55.

¹⁰⁷ Theutenberg, "Mare Clausum Et Mare Liberum," s. 488.

¹⁰⁸ Thomas Wemyss Fulton, *Sovereignty of the Sea*, vol. 1. (Edinburgh: W. Blackwood and Sons, 1911), s. 341.

¹⁰⁹ Feakes, "Formative Influences on the Evolution of International Law: A Case Study of Territorial Waters (1550 - 1650)," s. 55.

¹¹⁰ Theutenberg, "Mare Clausum Et Mare Liberum," s. 490.

¹¹¹ Papastavridis, "The Right of Visit on the High Seas in a Theoretical Perspective: Mare Liberum Versus Mare Clausum Revisited," s. 49-50; Fulton, *Sovereignty of the Sea*, 1., s. 341.

¹¹² Papastavridis, "The Right of Visit on the High Seas in a Theoretical Perspective: Mare Liberum Versus Mare Clausum Revisited," s. 50.

mente at en stats jurisdiksjon omfattet «*up to 100 Italian miles from its coasts*», mente Baldus at man innenfor et område «*up to 60 miles*» hadde både jurisdiksjon og suverenitet. Nettopp dette synliggjør kjernen i konflikten.¹¹³ Skillet mellom det å ha suverenitet og det å ha en eller annen form for jurisdiksjon over et område vil, så fremt skillet mellom disse er avklart, kunne ha direkte betydning hva gjelder de rettslige konsekvensene for området.

Til dels kan kanskje Danmark-Norges krav om *mare nostrum/clusum* sees som en refleksjon av tidens holdninger – ideen om at man kunne utøve jurisdiksjon i større eller mindre grad ovenfor ett større havområde var i alle fall på ingen måte ukjent. I tillegg må man se på hvordan andre stater forholdt seg til det dansk-norske kravet. Her ser man i alle fall noen grad av aksept som følge av at det faktisk ble betalt avgifter for å seile gjennom både Øresund så vel som i havområdene utenfor Norge.

I perioden frem mot konflikten blir det likevel stadig vanskeligere for Danmark-Norge å opprettholde sine krav på området, ikke bare i relasjon til England, men også ovenfor andre stater. Flere traktater mellom Danmark-Norge og England fra det femtende århundre viser at de dansk-norske kravene imidlertid ble anerkjent.¹¹⁴ Blant disse finner vi en avtale fra 1490, som ble fornyet i 1523, hvis intensjon var å regulere retten til å seile til Island for å drive handel og fiske, såfremt de betalte «*the ususal custom, [and] provided they renewed their licences to do so every seven years.*»¹¹⁵ Det oppsto riktignok uenighet om avtalen etter hvert, men at man i det hele tatt inngikk en slik avtale synliggjør oppfatningen av at det faktisk forelå en forståelse for at det tilfalt en rett for Danmark-Norge til å regulere formene for samkvem i det gitte havområdet. Dette trekkes også frem av Theutenberg.¹¹⁶ Han fremhever videre at tanken på *mare liberum*, det at det åpne hav skulle være fritt for alle med tanke på aktiviteter som for eksempel handel og fiske, ikke var den gjeldende holdningen i verdenssamfunnet på denne tiden. Danmark-Norge var altså ikke alene om å kreve *mare clausum* for «sitt» havområde.¹¹⁷ Selv England hadde historisk hatt en interesse i å referere til sine havområder som *mare clausum*. Allerede i 964 krevde kong Edgar – «*the sovereign Lord of all Albion*» – havet rundt England som *mare clausum*.¹¹⁸ Og til tross for dronning Elisabeth Is krav om *mare liberum* i

---

¹¹³ Feakes, "Formative Influences on the Evolution of International Law: A Case Study of Territorial Waters (1550 - 1650)," s. 57.

¹¹⁴ Theutenberg, "Mare Clausum Et Mare Liberum," s. 483 - 484.

¹¹⁵ Ibid., s. 484.

¹¹⁶ Ibid., s. 483-484.

¹¹⁷ Ibid., s. 485.

¹¹⁸ Ibid.

forhold til ikke bare Danmark-Norge, men også andre stater som Spania og Portugal, synes hun å være en ivrig forkjemper for «*dominion over the British seas*» hva gjaldt egne havområder.¹¹⁹

2.4 Fra København til England og tilbake igjen

Det er således ingen tvil om at Danmark-Norge allerede i 1553 anså havområdene utenfor Norge som *mare nostrum*. Dog er det litt underlig at det synes å ha gått noen år før den dansk-norske stat åpent gir uttrykk for sin misbilligelse i forhold til engelskmennenes valg av handelsrute. For Christian III ble denne først et problem da Sverige og Polen, som mente at engelskmennene fraktet forsyninger til fienden deres, Russland, i 1556 bad Christian III om å få en stopp på denne transporten. Imidlertid viste det seg at også norske handelsinteresser var involvert, og etter drøftinger i 1557 valgte konge og riksråd å ikke etterkomme ønsket fra Polen og Sverige.¹²⁰

Selv om kong Christian III kanskje ikke var positivt innstilt til denne skipsfarten, så foretok han seg i alle fall ikke mye for å hindre den. Kong Fredrick II, som etterfulgte ham i 1559, valgte derimot å ta opp spørsmålet med England.¹²¹ Forholdet mellom Danmark-Norge og England var på dette tidspunktet spent som følge av også andre grunner – Fredrick II fryktet at Sverige, gjennom en ekteskapsallianse mellom den svenske prins Erik og Elisabeth I, skulle sette Danmark-Norge i en vanskelig situasjon. Fredrick II var derfor selv på frierføtter. England på sin side fryktet at Danmark-Norge skulle komme nærmere Frankrike, og senere også Skottland, etter hvert som kongens ekteskapelige interesser syntes å vende seg mot nye områder. En slik allianse kunne ha satt England i en svært vanskelig situasjon, og Elisabeth I ble av sine rådgivere ved flere anledninger oppfordret til å søke å bevare vennskapet med Danmark-Norge.¹²²

Vennskapet var imidlertid svært skjørt. Riktignok fremholdt utsendinger som John Spithovius at Danmark-Norge hadde intet annet enn vennlige følelser ovenfor England, men danskernes handlinger syntes å være av atskillig mindre vennskapelig art. Påstander om angrep på båter var blant anklagene som ble fremsatt fra begge parter i konflikten. I 1560 og 1561 gikk endog

---

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Rian, "Del II. 1536-1814. Foreningen Med Danmark," s. 153.

¹²¹ Kirchner, "England and Denmark, 1558-1588," s. 2.

¹²² Ibid.

Fredrick II så langt at han høynet avgiftene for engelske skip gjennom sundet, slik at engelske kjøpmenn måtte betale høyere avgifter enn for eksempel hanseatiske handelsmenn.¹²³

Så langt var Fredrick II i en langt bedre posisjon enn engelskmennene. Dette skulle imidlertid endre seg. I mai 1564 så Danmark seg nødt til å be Elisabeth I om hjelp. Krigen mellom Sverige og Danmark nødvendiggjorde at Sveriges tilgang på handelsvarer ble stanset, og Danmark klarte ikke dette alene. Dr. Albert Knoppert ble valgt til å reise til England. Der skulle han ikke bare be om Elisabeth Is hjelp til å stanse den engelske handelen med Sverige, men også ta opp klagen som hadde kommet inn om engelske pirater og behandlingen danske handelsmenn ble utsatt for av dem. I tillegg skulle han be Elisabeth I om å stanse seilingen rundt Nordkapp, samt stanse engelske fiskeres utnyttelse av farvannene rundt Island, som på det tidspunkt var regnet som en dansk øy.¹²⁴ Med tanke på uenigheten som allerede forelå mellom disse landene, var det ingen lett oppgave Knoppert hadde.

Knoppert ble tatt godt imot, men rapportene fra møtet varierer noe hva gjaldt Elisabeth Is respons på forespørslene. Mens Knoppert gir uttrykk for at Elisabeth I var støttende til forslaget om å stenge sundet for varer som skulle til svenske havner, synes engelske rapporter å gi uttrykk for det motsatte. Kirchner skriver om de engelske rapportene at disse gir uttrykk for «*protests by Elizabeth against the closing of the Sound as contrary to existing treaties made at the time of Henry VII and Henry VIII. [...] ...and she declared herself willing to prohibit trade only in war materials in the future.*»¹²⁵

Hva gjaldt de øvrige spørsmålene var Elisabeth I unnvikende. Om ruten rundt Nordkapp, samt fisket utenfor Island, sier Kirchner at

*[s]he avoided the larger issues concerning the navigation around the North Cape. [...] Regarding the fishery off Iceland, Elizabeth referred to the treaty of 1532. She argued that, as stipulated, the English had asked regularly every seven years for a fresh license and that it was the Danish king's business to issue one promptly.*¹²⁶

Det var med andre ord tydelige indikasjoner på en viss forventning om hvilke rettigheter man hadde, basert på tidligere avtaler.

---

¹²³ Ibid., s. 3.

¹²⁴ Ibid., s. 4 flg.

¹²⁵ Ibid., s. 4.

¹²⁶ Ibid., s. 4 - 5.

I perioden mellom 1566 og 1576 er det liten kontakt mellom Danmark-Norge og England om disse spørsmålene. For Danmarks del betyr slutten på krigen med Sverige i 1570, at man får økte inntekter som følge av økt handelsfart gjennom sundet. Man øker i denne perioden også avgiftene for gjennomfart. England derimot, mister i 1570 privilegiene som den russiske tsaren hadde gitt The Muscovy Company. Selv om man etter hvert klarer å få tilbake store deler av disse, ser England plutselig nødvendigheten av ikke å være for avhengig av handelen med Russland. Handelsinntektene fra denne handelen har imidlertid vært betydelige, og lagt mye av grunnlaget for den maritime styrken England hadde på dette tidspunkt, all den tid handelsflåtens mannskap fikk trening uten at det kostet den engelske kronen noe.¹²⁷

I 1573 forlanger tsar Ivan at engelskmennene slutter å betale noen form for skatt eller avgift til Danmark-Norge for å kunne drive handel i området nord for Norge, et område både den russiske tsaren og den danske kongen gjorde krav på. Dersom engelskmennene fortsatte å betale slik skatt, ville det kunne anses som en aksept av Danmark-Norges suverenitet over området.¹²⁸ Det er på bakgrunn av dette rimelig å anta at det på et tidspunkt hadde vært en form for aksept fra engelskmennene hva gjaldt Danmark-Norges rett til å ilegge avgifter for handel og navigasjon i dette området.

Slik situasjonen deretter utviklet seg, syntes det fornuftig for England å søke å sikre seg et godt og avklart forhold til Danmark-Norge. Den 5. mai 1576 retter Fredrick II igjen en anmodning om at engelskmennene avslutter bruken av ruten om Nordkapp for handelsformål. Elisabeth I gir da uttrykk for at hun nå er klar til å forhandle.¹²⁹

Således finner de første forhandlingene i denne konflikten sted i St. George's Chapel i Hamburg, den 10. august 1577. Riktignok var møtet opprinnelig fastsatt til et tidligere tidspunkt, men forhold på engelsk side medførte at forhandlerne derfra ikke ankom til riktig tidspunkt. Senere skal vi se at dette synes å være *modus operandi* for engelskmennene. Forhandlerne som møtte viste seg dessuten, sett med danske øyne, å ha et noe underlig utgangspunkt. Instruksjonene deres fra Elisabeth I var vage. De ønsket ikke å diskutere hvorvidt dansk rett til å kreve inn toll for ferdsel gjennom sundet skulle medføre at engelskmennene måtte avstå fra å seile ruten om Nordkapp. I stedet søkte de å foreta juridiske analyser og tolkninger. De gav uttrykk for at tidligere traktater ikke var bindende for Elisabeth I, ettersom slike bare kunne binde den arvtaker til tronen som var utpekt eller valgt til hersker, ikke den

---

¹²⁷ Ibid., s. 6.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Ibid.

som var blitt det gjennom å være født kongelig – *who derived their rights from royal birth*.¹³⁰ Av kanskje større interesse for denne oppgaven er engelskmennenes påberopelse av «*the free and eternal right of every single nation to unhindered use of sea lanes, and the point was underlined by resounding proclamations regarding freedom of the seas*»¹³¹

Danmark var enig i at *mare liberum* (freedom of the seas) eksisterte, men gav også uttrykk for at det til dette forelå flere unntak – både Spanias og Portugals «eieforhold» til store havområder ble nevnt. Uansett synes det klart at danskene i disse forhandlingene var den svakere part. Beskyldninger om å ha mistolket den latinske teksten i eldre traktater, krav om å anerkjenne at eldre traktater skulle ha fortrinnsrett foran nyere samt konkrete juridiske problemstillinger som skulle tas stilling til, må ha fremstått som overveldende for de danske utsendingene. Engelskmennene synes å ha forstått dette – etter å ha bedt om en pause, kommer de tilbake til danskene med et helt annet forslag: de ønsker at Danmark-Norge og England skal danne en felles front mot alle fiender av protestantismen. Slik skiftes fokus fra forhandlingenes hovedhensikt til en potensiell alliansemulighet, og i flere år fremover søker Elisabeth I å holde Fredricks IIs oppmerksomhet rettet mot denne potensielle alliansen heller enn mot konflikten mellom statene.¹³²

2.5 Forholdet til Russland

Også forholdet til andre stater påvirket konflikten. Særlig gjaldt dette Russland, som representerte både en viktig alliert og en viktig handelspartner, samtidig som landet var en betydelig politisk aktør i området. De politiske forholdene i regionen var urolige, og Englands interesser i området kompliserte dette ytterligere.

Det er underlig å se hvilken rolle The Muscovy Company spilte for forholdet mellom England og Russland. Til tross for at selskapet hadde betydelige egeninteresser i området som følge av sine handelsarrangementer, benyttet Elisabeth I selskapet som offisielle representanter for England ved flere anledninger. Det finnes en til dels omfattende brevveksling mellom Russland og England, særlig fra perioden 1561 – 1853. De som overleverte brevene var ofte knyttet til selskapet på en eller annen måte – i 1580 tilkaller for eksempel tsar Ivan IV Jerome Horsey, en kontoransatt hos selskapet, for at denne skal overbringe «*a message of honour, weight ant*

---

¹³⁰ Ibid., s. 7 og 8.

¹³¹ Ibid., s. 8.

¹³² Ibid., s. 9 flg.

secresie» til den engelske dronningen.¹³³ Det fantes på dette tidspunkt ingen engelsk ambassadør i landet, den siste døde på vei til Moskva i 1576, og England hadde ikke sendt en erstatning.

Fra Ivans side dreide brevene til Elisabeth I seg om om muligheten for allianser mellom de to statene. Slik håpte Ivan å skulle få en fordel i krigene mot Polen, Livonia og Sverige. Han ønsket også en forsikring om at han, i tilfelle opprør i Russland, ville kunne få beskyttelse i England.¹³⁴

Elisabeth I hadde en viktig funksjon for engelske handelsmenn i Russland. Med sitt forhold til tsaren bidro hun til handelsmennenes sikkerhet. Det var derfor i selskapets interesse at hun opprettholdt kontakten med tsaren, og selskapet oppfordret derfor Elisabeth I til å skrive jevnlig. I egen interesse påtok de seg gjerne å bistå med kostnadene – Allinson gir endogtil uttrykk for at selskapet gladelig påtok seg både «*transporting, translating and producing her letters (...)*».¹³⁵ Elisabeth Is brev ble først laget som et utkast, før det ble oversendt til selskapet hvis oppgave var å utferdige det ferdige brevet.¹³⁶ Dette gav naturligvis selskapet en helt særegen stilling, og muligheten for innflytelse på hva som ble formidlet mellom disse statene må ha vært stor. Selskapet hadde lagt ned mye arbeid med å sørge for at deres ansatte behersket russisk. I motsetning til Europa for øvrig, ønsket ikke russerne å bruke latin ved henvendelser til andre statsledere.¹³⁷ Det var derfor helt avgjørende for kommunikasjonen at man hadde noen som kunne språket. Dette bidro igjen til å øke selskapets betydning i diplomatisk sammenheng.

2.6 “...continue peace and friendly relations between the two Kingdoms...”

Men i en slik urolig periode hva gjelder internasjonal politikk og mellomstatlige relasjoner, var det naturligvis umulig å unngå en ny konfrontasjon over spørsmålene som forble uavklarte mellom Danmark-Norge og England. Den 10. mai 1583 drar John Herbert til Danmark på vegne av England. Forhandlingene denne gangen ble kortvarige - allerede 26. juni 1583 forelå resultatet;

---

¹³³ Rayne Allinson, "A Monarchy of Letters," (New York: Palgrave Macmillan, 2012), <http://dx.doi.org/10.1057/9781137008367> . s. 111.

¹³⁴ Ibid., s. 112.

¹³⁵ Ibid., s. 113.

¹³⁶ Ibid., s. 116.

¹³⁷ Ibid., s. 114.

*The long-contested Danish sovereignty over the northern waters was recognized, as these parts of the sea were enclosed by the Danish possessions of Norway and Iceland; and 100 rose nobles were fixed as regular yearly dues, payable to the Danish customs collector, for the right to use the northern route.*¹³⁸

Til tross for dette, er det likevel grunn til å si at situasjonen ved Fredricks IIs død i 1588 var langt fra løst. I perioden mellom 1583 og 1588 hadde flere internasjonale mellomstatlige hendelser medført at den politiske situasjonen i Europa var ustabil. I nord fortsatte handelen langs nordkapprutene, og gevinsten for Danmark fra denne var liten. Heller ikke fisket rundt Island hadde man fått under kontroll – dette skulle i år fremover være en kilde til uenighet. Da nyheten om Fredricks død nådde England, ble en utsending straks sendt til Danmark med kondonlanser og ønsker om å fortsette det gode forholdet mellom landene. I litteraturen vektlegges gjerne nettopp den hyppige korrespondansen som fant sted mellom statene.¹³⁹

I 1596 tar Christian IV selv over den danske tronen, etter at landet har vært styrt av Det danske riksrådet, hans rådgivere og dronningen siden hans fars død. Etter å ha fått beskjed fra engelskmennene om at den gjeldende tollavtalen med England hadde opphørt i og med at Fredrik II var død, sender Christian IV nesten to år senere dr. Nicolas Krag til England for samtaler med dronningen.¹⁴⁰ Slike samtaler var ikke uvanlige. Selv om disse stort sett var hyggelige, var de underliggende uenighetene alltid til stede. Elisabeth I forberedte seg godt til disse møtene. Dette kommer tydelig frem i et notat datert 13. april (antagelig 1599) vedrørende den danske ambassadørens audiens med dronningen, inntatt i «Acts of the Privy Council»:

*A letter to Mr. Beale, Clerke of the Councell. Where the Denmark Ambassador ys appointed to have audience of her Majestie on Sondaie next and therefore yt were necessary that thinges were so understood and dysgested before hand as he might not saie he ys unanswered when he comes to her Majestie '[s] presence, wee send you his wrytinge and doe desire to confer with you to morrow about yt, for which purpose wee could wyshe to have you here about two of the clocke to morrow in the afternoon, for yf he come on Sondaie (as the Queene will have him) and that no answere be agreed on before hande, her Majestie will be offended.*¹⁴¹

Det fremgår ikke i selve notatet at ambassadøren det er snakk om er Krag, men henvisningen i indexen refererer til «*Danish Ambassador, Nicolaus Cragins, an audience for the, [...]*».¹⁴²

---

¹³⁸ Kirchner, "England and Denmark, 1558-1588," s. 10.

¹³⁹ Edward P. Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," *ibid.* 1929, s. 9 flg.

¹⁴⁰ *Ibid.*, s. 14; Rian, "Del II. 1536-1814. Foreningen Med Danmark," s. 157.

¹⁴¹ England, Council, and Dasent, *Acts of the Privy Council of England: A.D. 1598-9*, s. 718. <http://www.british-history.ac.uk/source.aspx?pubid=1204&sp=3&pg=718>

¹⁴² *Ibid.*, s. 759.

Brevet de har mottatt fra Nicolas Krag, er heller ikke inntatt sammen med notatet. Bodleian Library i Oxford, England, har imidlertid lagt ut en del offisielle brev i sin database Early Modern Letters Online (EMLO); innholdet i denne er primært digitaliserte historiske notater og brev, hvor sammendrag av disse er gjort tilgjengelig online. Her finner man et brev fra Nicolas Krag til Det kongelige råd, datert 12. april 1598, altså ett år tidligere. Der fremkommer tydelig Krags krav ovenfor den engelske kronen, og man må kunne anta, basert på den utviklingen som fant sted, at dette brevet også reflekterer senere diskusjoner som fant sted. Ifølge sammendraget fremgår det at Krags brev gir uttrykk for at

[d]eclaring that notwithstanding the treaty of 1583 which he states is still in vigour, forbidding fishing off Norway and Iceland without special permission by the King, several have usurped the right of fishing in the forbidden waters; and requesting that the Queen by solemn edict command her subjects to refrain in future.¹⁴³

Det fremgår også av sammendraget at Krag fikk svar på sin henvendelse. Rådet mener at

[t]he treaty applied not to the fishermen of Norway and Iceland but to shipping to Russia allowing it to take refuge in Icelandic and Norwegian harbours; that the treaty is obsolete; that fishing in those waters has become a long established practice which has gone unquestioned.¹⁴⁴

De avslutter med å si at de vil sende en utsending, Thos. Ferrers, til Danmark, og sier seg villig til å forhandle om en fornyelse av traktaten, for å avslutte alle uenigheter, og dermed fortsette den gode relasjonen mellom de to statene.

Fem konkrete disputer var altså gjennomgående for perioden; tollavgiften for reisen gjennom Sundet inn til Det baltiske hav, den engelske bruken av ruten rundt Nordkapp for å nå Hvitesjøen, fiskeriene utenfor kysten av Norge og Island, pirateri, og engelskmennenes arrestasjon av danske skip mistenkt for å frakte kontrabande.¹⁴⁵ Særlig var nok Øresundstollen vel befestet i dansk bevissthet - tollene er nevnt som inntektskilde for den danske stat så langt tilbake som til det 13. århundre.¹⁴⁶ Men selv om tollene hadde eksistert gjennom mange år, var Danmarks sterke rolle som «portvakt» langt nyere, og kanskje derfor viktig for Danmark å beholde, i kraft av å etablere Danmark som en maktfaktor i området. Frem til rundt år 1500 var området under kontroll av den teutonske orden og hanseatene. Jespersen går så langt som å indikere at de danske kongene «*did not so much rule by the grace of God as by that of the*

---

¹⁴³ Craig, "Early Modern Letters Online".

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," s. 15.

¹⁴⁶ Tuxen, *Den Danske Og Norske Sømagt, Fra De Aeldste Tider Indtill Vore Dage: Populaere Skildringer*, s. 187.

Hanseatic League and the rulers of the Teutonic Order. »¹⁴⁷ Når disse organisasjonene forlot scenen, endret situasjonen seg. Det var flere grunner til at hanseatene trakk seg tilbake. I forhold til Sundet, synes danskene å ha endret avgiften som ble betalt;

*[F]or whereas the ancient toll for passing the Sound had been only a golden rose-noble on every sail, which was always understood to be meant on every ship; the court of Denmark had for some time past put a new and arbitrary construction on the word sail by obliging all ships to pay a rose-noble for every sail in or belonging to each ship. Moreover, not content with this imposition, they proceeded to lay a duty on the corn and other merchandize, per last or ton, distinct from that on the sails [...]*¹⁴⁸

Slike økte avgifter medførte at hanseatene i større grad vendte seg sørover med tanke på handelsvirksomhet.

Mens de vestlige delene av Europa fikk behov for stadig flere varer, ble Nord- og Øst-Europa i sterkere grad etablert som leverandør av både mat og råvarer. Jespersen omtaler steppelandet i Øst-Europa som «*the breadbasket for the densely populated areas of Western Europe [...]*» for å synliggjøre den betydning området hadde, og etter hvert ble handelsruten gjennom Øresund blant de travleste i Europa. Den økte transporten viste seg da også å være en svært god inntektskilde for den danske stat.¹⁴⁹ Skatten som ble betalt, kunne oppfattes som en form for «*protection selling*», hvor man betalte for at Danmark skulle beskytte skipene som passerte gjennom Sundet og under deres opphold i det baltiske havområdet.¹⁵⁰ Stadig mer av denne transporten ble tatt over av engelske og nederlandske handelsmenn som dro til de baltiske områdene. Følgen var at områdene endret karakter – fra relativt isolerte områder primært under hanseatisk kontroll, ble det nå lettere for skip fra øvrige stater å navigere gjennom Sundet. Med den danske stat på begge sider, lå dermed alt til rette for Danmarks rolle som «portvakt».¹⁵¹

Jespersen trekker også frem rollen det baltiske havområdet hadde i forholdet mellom Sverige og Danmark. I årene etter fallet av den nordiske unionen skulle kampen om herredømmet over

---

¹⁴⁷ Jespersen, *A History of Denmark*, s. 12.

¹⁴⁸ A. Anderson et al., *An Historical and Chronological Deduction of the Origin of Commerce, from the Earliest Accounts: Containing an History of the Great Commercial Interests of the British Empire. To Which Is Prefixed an Introduction, Exhibiting a View of the Ancient and Modern State of Europe; of the Importance of Our Colonies; and of the Commerce, Shipping, Manufactures, Fisheries, &C., of Great-Britain and Ireland; and Their Influence on the Landed Interest. With an Appendix, Containing the Modern Politico-Commercial Geography of the Several Countries of Europe* (Printed at the Logographic Press, by J. Walter, 1787), s. 94.

¹⁴⁹ Jespersen, *A History of Denmark*, s. 125 - 126.

¹⁵⁰ Jan Glete, *Warfare at Sea, 1500-1650 : Maritime Conflicts and the Transformation of Europe* (London, GBR: Routledge, 1999), s. 114.

¹⁵¹ Jespersen, *A History of Denmark*, s. 13-14.

området bli en av de viktigste sakene mellom partene.¹⁵² Sett i lys av dette, fremstår Danmarks behov for at retten til å kreve avgifter respekteres, som noe klarere. Man hadde ikke bare økonomiske behov som følge av inntektene fra skipsfart gjennom Sundet; det politiske styrkespillet mellom statene i området synes også å ha ledet til at Danmark måtte synliggjøre sin evne til å kontrollere tilgangen på de nødvendige råvarer og matvarer som passerte Øresund.

I sin artikkel *England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth* gir Cheyney en grundig innføring i argumentene av betydning for de aktuelle disputtene nevnt ovenfor. Her vil jeg nøye meg med å redegjøre kort for enkelte deler av denne argumentasjonen.

Både Kirchner og Cheyney fremhever at danskenes rett til å kreve avgift når skip benyttet seg av gjennomfarten gjennom Sundet for å kunne drive handel med Russland, var årsaken til at de mente seg berettiget til likeledes å kreve avgift for ferdsel rundt Nordkapp. Avgiften for bruken av «Nordkapprutene» skulle således være en slags erstatning for det tap Danmark-Norge led når avgiftene fra Sundet uteble.¹⁵³ Cheyney påpeker videre at danskene mente at dette var det inngått avtale om allerede i 1588, noe de engelske handelsmennene var sterkt uenige i. Cheyney trekker også frem at dette skulle ha vært avgjort ved et møte med den engelske utsendingen dr. Rogers i 1588, men konkluderer ikke på om dette faktisk ble gjort. Imidlertid nevnes det her at tidlige traktater mellom England og Danmark-Norge hadde flere bestemmelser knyttet opp mot fiske.¹⁵⁴ Dette tyder på at det her var snakk om en langvarig og komplisert disputt. De engelske kjøpmennene stilte også spørsmål ved Danmark-Norges rett til å «*restrict or penalize navigation in those open waters, through which ships sailed without seeing land on either side.*»¹⁵⁵ Likefullt, for å slippe å møte problemer på reisene, valgte engelskmennene å betale avgiften. Den engelske regjeringen bekymret seg dog for at man ved betalingen syntes i noen grad å godta de krav Danmark-Norge stilte, og at dette kunne bli sett på som et tegn på svakhet, hvilket nasjoner som blant annet Russland ville kunne utnytte.¹⁵⁶

England gav stadig uttrykk for sin misnøye med Danmark-Norges holdning til fisket i havet utenfor Norge. I ett av brevene gir Elisabeth I uttrykk for at det at Christian IVs menn nekter

---

¹⁵² Ibid., s. 15.

¹⁵³ Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," s. 19. ; Walther Kirchner, "England and Denmark, 1558-1588," *ibid.* 17, no. 1 (1945): s. 7; Tuxen, *Den Danske Og Norske Sømagt, Fra De Aeldste Tider Indtill Vore Dage: Populaere Skildringer*, s. 188.

¹⁵⁴ Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," s. 20.

¹⁵⁵ Ibid., s. 19.

¹⁵⁶ Ibid.

engelske fiskere å fiske «*far from shore on the high seas, «free by the law of nations and the custom of all countries»*» slett ikke står i samsvar med hans forsikringer om vennskap.¹⁵⁷

I 1598 bestemmer til sist Christian IV seg for at noe må gjøres. I den hensikt å styrke Danmark-Norges rolle i nord gjennom synlighet og tilstedeværelse, bestemmer han seg for å utruste åtte skip for en reise fra København til Vardø. I et brev fra Christian IV til Christoffer Valkendorf datert 18. november 1598, ser vi at man planlegger bestillingen av uniformer til mannskapene som skal være med:

Ephter som ieg haffuer thill foren thalet med Eder om den reise, ieg wilde gøre paa forared, och om dij baadsmend, ieg wilde haffue med mig, Disligest om deris klenning, h[u]ad for farue huerdt skib skulle haffue, saa sender ieg eder her en fortegnesle paa huert skib, och satt yeders beste flid gøre, att wi det till rette thid bekomme, och om saa er, att y icke kunde aff slig farue bekomme, att y mig daa dedt med det aller første lader wide.¹⁵⁸

Med på reisen er også Sivert Eilersen Grubbe, diplomat og kansellisekretær, og Jonas Carisius, kansellisekretær.¹⁵⁹ Notatene de tar under toktet gir mulighet for i ettertid å redegjøre for reisen i dagboks form, og disse gir et godt innblikk i Christian IVs måte å ta tak i konflikten på – hjelper ikke diplomati, satser man på arrestasjoner og å vise styrke ovenfor motparten.¹⁶⁰

2.7 «Gudene give, at jeg aldrig mer komme tilsøs»

Slik avsluttet Sivert Grubbe sin dagbok fra toktet mot nord. 20. juli 1599 ankommer de, «lykkelig og vel paa Kjøbenhavn Rhed ved Guds naadige Beskjærmelse», etter tre måneder på sjøen.¹⁶¹ Da de startet reisen 17. april, visste de nok at turen ville være både strabasiøs og vanskelig.¹⁶² Christian IV forlot København på skipet «Victor», og seilte til Flekkerøy. Der møtte de ytterligere syv «Krigsskibe» under kommando av Borge Trolle.¹⁶³ Carisius nevner i sin dagbok at man den 22. april gjorde Christian IV til «*øffuerst General Capitain over Schibene*», og det ble pålagt «*Livsstraf*» for den som omtalte ham som noe annet enn

---

¹⁵⁷ Ibid., s. 22.

¹⁵⁸ *Kong Christian Den Fjerdes Egenhændige Breve 1589-1625*, ed. C. F. Beicka og J. A. Fridericia (København: Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie, 1969), s. 9 flg. Se også Hagen, "Kong Christian IVs Tokt Til Det Ytterste Nord I 1599 - Bakgrunn Og Konsekvenser," s. 3.

¹⁵⁹ Hagen and Sparboe, *Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøger Fra Christian IVs Tokt Til Finnmark Og Kola i 1599.*, s. 130 og 132.

¹⁶⁰ Ibid., s. 28.

¹⁶¹ Grubbe, "Sivert Grubbes Dagbog" s. 15.

¹⁶² Ibid., s. 1; Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken" s.2.

¹⁶³ Tuxen, *Den Danske Og Norske Sømagt, Fra De Aeldste Tider Indtill Vore Dage: Populaere Skildringer*, s. 192.

«*Capitain*». ¹⁶⁴ Her endret man dessuten også navn på skipet «Victor» - med kongen om bord bar det navnet «Admiral». ¹⁶⁵

Turen var på ingen måte ufarlig. Området de reiste gjennom, er værhardt og utfordrende for skip selv i moderne tid. Den 27. april opplevde de en «*hefftig Storm*», som varte i tre døgn – «*Gud were lofuet som afwende Wløcke*» skriver Carisius i dagboken sin. ¹⁶⁶ Men om stormen løyet, så fikk de likevel sterk kulde, og frykten for å seile på den beryktede malstrømmen gjorde det vanskelig å finne riktig lei når skipene var blåst ut av kurs. ¹⁶⁷ Senere, på en av turene inn i Nord-Russland, havner Viktor, i et forsøk på å komme til ett fremmed skip, på et skjær, og blir værfast i flere dager i snestorm med hard kulde mens de reparerte skipet. ¹⁶⁸

14. mai 1599 gjør de sin første pågripelse. Ved ankomst til

Warøen [...] huor wi fand 2 Engelender af Holle som laae for Anker, dend ene paa 2 Mærs och den anden paa et, huilke blefue strax fordret till Borde, och der deris beskeen fandis wrightig, i Synderlighed dend eene som hafde fisked foruden lof, blef de indførd paa Victor och satt fagne. ¹⁶⁹

Skipenes innhold «*blev erklæret for god Prise*», skriver Sivert Grubbe. ¹⁷⁰ 15. mai 1599 pågripes mannskapet til ytterligere tre skip på forskjellige steder. På det ene skipet kom det til væpnet kamp mellom danskene og engelskmennene, og det var bare ved å forhindre kapteinen på dette skipet tilgang til ytterligere våpen at man fikk ham til å overgi seg. ¹⁷¹

Totalt fem skip fra den engelske byen Hull ble arrestert av Christian IV. Fiskere fra Hull hadde tidligere fisket mye rundt Island, men dette synes å ha tatt slutt rundt 1520. Fra omkring 1570 begynte fiskere herfra å begi seg lengre av gårde, og fiske utenfor kysten av Norge, opp mot Vardø og helt inn til de russiske havnene på Kola-halvøya. ¹⁷² Dette skyldtes blant annet nettopp det monopolet The Muscovy Company hadde sikret seg hos det engelske parlamentet i 1566. Med eneretten til å handle med Russland, sperret de effektivt for skip fra andre engelske byer som ønsket en del av den til tider lukrative handelen. Som følge av de usikre grenseforholdene

---

¹⁶⁴ Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken" s. 3; Grubbe, "Sivert Grubbes Dagbog" s. 1.

¹⁶⁵ Tuxen, *Den Danske Og Norske Sømagt, Fra De Aeldste Tider Indtill Vore Dage: Populaere Skildringer*, s. 192.

¹⁶⁶ Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken" s. 4.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Tuxen, *Den Danske Og Norske Sømagt, Fra De Aeldste Tider Indtill Vore Dage: Populaere Skildringer*, s. 192.

¹⁶⁹ Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken" s. 4.

¹⁷⁰ Grubbe, "Sivert Grubbes Dagbog" s. 4.

¹⁷¹ Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken" s. 6 - 7.

¹⁷² England, Council, and Dasent, *Acts of the Privy Council of England: A.D. 1598-9*. <http://www.british-history.ac.uk/report.aspx?compid=66773&strquery=danish#s14>

i området, hevdet nok enkelte at kysten i området rundt Kola-kysten tilhørte Vardø, og dermed ikke var omfattet av monopolet, men The Muscovy Company mente klart at dette var russiske havner og dermed under deres monopolrettigheter. Dette hindret imidlertid ikke at de til stadighet ble utfordret, blant annet av fiskere fra byen Hull.¹⁷³

Mens Christian IV var i Finnmark, benyttet han Vardøhus som base for reiser i områdene rundt. Så langt som til Kola ble havnene og fremmede skip undersøkt. Pågrepne engelskmenn viste seg også å kunne være nyttige under disse seilasene – da Viktor 17. mai, i mørke og tåke, seilte inn mellom noen skjær, ukjente for danskene, ble to pågrepne engelske kapteiner hentet opp på dekk for å bistå med navigeringen og få skipet ut derfra. Man la altså til grunn at disse hadde hatt så mange turer dit at de var kjent med området.¹⁷⁴

Reisen mot nord og de arrestasjoner Christian IV foretok av engelske skip, medførte en endring i forholdet mellom de to statene. Den tidligere «frem-og-tilbake» holdningen med utsendinger som tok opp konkrete problemstillinger, fulgt av vage løfter og diffuse samtaler på ambassadørnivå vek nå for ønsket om konkrete forhandlinger. I alle fall var disse konkrete fra den dansk-norske siden – engelskmennenes holdning til den første runden med forhandlinger i 1600 i Embden kan gi inntrykk av at de ikke tok uenigheten særlig alvorlig. Opprinnelig skulle forhandlingene i 1600 foregå i Bremen, etter Christian IVs forslag, men Elisabeth I ønsket heller Embden, hvilket Christian IV gikk med på. Imidlertid skrev hun også et brev med ønske om å flytte datoen for møtet fra 23. mars til 15. april. Dette brevet mottok ikke Christian IV før 9. april, og de danske utsendingene var da allerede på plass i Embden, hvor de tilbrakte flere uker med å vente på de engelske utsendingene.¹⁷⁵

I England hadde det vært mye frem og tilbake med tanke på hvem og når de skulle reise. En av utsendingene manglet penger til å dra, vindforholdene på avreisedagen forsinket dem ytterligere, og det hele endte med at de danske utsendingene, etter å ha ventet «*a month and a day*», bestemte seg for å dra hjem.¹⁷⁶ Riktignok var bare en av utsendingene faktisk dratt da engelskmennene endelig ankom den 10. mai. Imidlertid var danskene da, frustrerte over hvor lang tid dette hadde tatt, helt klare på at forhandlinger bare ville bli gjennomført dersom engelskmennene umiddelbart møtte på danskenes skip, noe engelskmennene nektet. Dermed

---

¹⁷³ Hagen, "Kong Christian IVs Tokt Til Det Ytterste Nord I 1599 - Bakgrunn Og Konsekvenser," s. 6 flg. .

¹⁷⁴ Tuxen, *Den Danske Og Norske Sømagt, Fra De Aeldste Tider Indtill Vore Dage: Populaere Skildringer*, s. 192.

¹⁷⁵ Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," s. 32.

¹⁷⁶ *Ibid.*, s. 33.

dro danskene hjem uten å treffe de engelske utsendingen.¹⁷⁷ Cheyney gir uttrykk for at engelskmennenes sendrektighet, hvor enn forsøkt forklart med sen postgang og dårlig vind, i realiteten «*was really due partly to dallying, partly to a habitual disregard for everyone but themselves*».¹⁷⁸

Christian IV, etter å ha fått høre at Elisabeth I i kjølvannet av de mislykkede forhandlingene i Embden var kommet med uttalelser han ikke likte, velger å gi sin lensherre på Vardøhus, Hans Olsen Koefoed,¹⁷⁹ beskjed om at denne skulle søke å hindre engelske fiskere i området, og ikke engang ta imot dersom de ønsket å betale toll.¹⁸⁰

Selvfølgelig var ikke engelskmennene alene hva gjaldt fiske og ferdsel i området. Andre stater, som Nederland og Frankrike, hadde også fiskere og handelsmenn som reiste nordover. Av hensyn til omfanget av oppgaven er dette utelatt, men det er like fullt nødvendig å ha med seg at også andre staters oppførsel i området må ha hatt betydning både for Danmark-Norges oppfatning av sin rettslige stilling så vel som innvirkning på de konflikter Danmark-Norge hadde med andre stater.

I ytterligere to år fortsetter uenighetene. Først 29. mai 1602 tar Christian IV igjen kontakt med Elisabeth I i den hensikt å få gjennomført forhandlinger. Noen måneder senere svarer Elisabeth I, og foreslår 25. september i Bremen. Christian IV godtar dette. Denne gangen gjennomføres det til og med forhandlinger.

---

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Navn var i denne perioden vanskelig å forholde seg til. Skrivemåte og endog navnet i seg selv kunne variere fra forfatter til forfatter. Ofte ble navnene også endret når man skrev på latin. Hans Olsen Koefoed er den samme som Schlegel refererer til som Hans Oluffen, se Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 70, note 251.

¹⁸⁰ Ibid. Slange and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 323.

Kapittel 3 Forhandlinger

Når det gjelder det direkte maritime forholdet mellom Danmark-Norge og England, forelå det ikke noe større behov for å møtes til forhandlinger nå enn tidligere. Forholdet var fremdeles anstrengt, men engelske skip dro likevel mot nord, og det var nesten tre år siden Christian IV selv seilte nordover for å synliggjøre sin tilstedeværelse i området. Hvorfor foreslo likevel Christian IV på ny forhandlinger? Og hvorfor gikk Elisabeth I med på det?

Russlands tsar Feodor Ivanovich døde 7. januar 1598. Uten arvinger til tronen går tsartittelen til slutt til hans svigerbror, Boris Feodorovich Godunov. Godunov har to barn, en sønn og en datter. Ivrig etter å sikre det han håper skal bli et dynasti, begynner jakten på mulige alliansepartnere blant Europas kongelige – i en tid hvor utenrikspolitikk og interstatlige relasjoner kunne avgjøres ut fra hvem som var gift med hvem, ville tsarbarnas ekteskap kunne sikre fremtiden for tsardynastiet.¹⁸¹

Men et potensielt ekteskap var av interesse også for andre stater. England, med sine handelsinteresser i Russland, ønsket å unngå ekteskapspartnere som kunne medføre en uheldig endring i relasjonen mellom England og Russland. Flere av de tiltenkte ektefellene ville kunne medføre utfordringer i dette forholdet, samtidig som England selv ikke ønsket eller maktet å finne potensielle partnere i egne rekker. Tilslutt går Richard Lee, sendt til Russland i 1600 som ambassadør, langt i å indikere ovenfor tsaren at Elisabeth I ville være villig til å finne bedre ekteskapspartnere enn de som så langt hadde vært aktuelle – «*that she would make a choyse or match for his chyldren of soch princly personages as should be agreeing to his majesties worthynes and honnor.*»¹⁸² I sin uttalelse gikk Lee langt utover sine instruksjoner. Likevel starter England et spill som kulminerer høsten 1601, med et brev til tsaren i dronning Elisabeth Is navn, hvor hun dypt beklager at det ikke har vært mulig å finne en potensiell partner i passende alder.

I februar 1602 ankommer engelskmannen John Merrick Russland, med brevet fra Elisabeth I til tsaren. Hvis russerne er skuffet eller overrasket over at en potensiell ekteskapsallianse mellom de to statene ikke vil finne sted, skjuler de det godt - samtidig som russerne konfronterer Merrick med innholdet i brevet, er en russisk delagasje i Danmark for å undersøke muligheten for et ekteskap mellom storhertuginne og tsardatter Kseniya og prins John Frederick, kong

---

¹⁸¹ N. E. Evans, "The Anglo-Russian Royal Marriage Negotiations of 1600-1603," *The Slavonic and East European Review* 61, no. 3 (1983): s. 363 flg.

¹⁸² *Ibid.*, s. 371.

Christian IVs yngste bror og svigerbror av kong James I/VI.¹⁸³ Ifølge Evans er den danske konge villig til å gå langt for å sikre en dansk-russisk allianse. Ad omveier får Merrick kjennskap til innholdet i et brev Christian IV skal ha sendt tsaren. Her fremkommer det angivelig at Christian IV skal ha søkt å overbevise tsaren om at Elisabeth I var død, og at tsaren, for prins Johns sikkerhets skyld, måtte holdes tilbake i Moskva.¹⁸⁴

Et ekteskap ville her medført en ødeleggende allianse for engelske interesser, særlig knyttet opp mot handel, men også annen bruk av farvannene mot nord ville kunne lide dersom to sterke stater som Danmark-Norge og Russland kom til enighet. Evans hevder i sin artikkel om de engelsk-russiske ekteskapsforhandlingene at Marrick var en av flere som bidro til, gjennom en engelsk oversettelse av tsarens respons til Elisabeth I, å fordreie teksten slik at det ville være nødvendig for England igjen å ta affære.¹⁸⁵ 5. oktober 1602 sender Elisabeth I sitt siste brev til tsar Godunov. I brevet fremgår det at man nå, selv om man ville måtte vente noe tid på å iverksette det, så lysere på mulighetene for å få i stand en engelsk-russisk ekteskapsallianse –

[A] fresh survey of noble families, and changes of parental mind, had revealed, amongst others 'a young lady, being a pure maiden, noble descended by father and mother, adorned with graces and extraordinary gifts of nature, of convenient yeares between XI and XII'.¹⁸⁶

Disse hendelsene finner altså sted parallelt med opptakten til og under selve forhandlingene om engelskmennenes bruk av Nordkapp-ruten. Uansett hvor diplomatisk korrekt og vennlig henvendelsene fra konge til dronning og vice versa fremstår, finnes det altså indikasjoner på at spillet under overflaten var atskillig mer skittent. Dette finner man også belegg for blant dokumentene fra Cottonian-samlingen. I dokumentet *A severe invective against the Danes, proved from history* har man endog valgt ut sitater som synes å understreke danskenes påståtte vane med å skaffe seg venner og allianser gjennom ekteskap;

Især forsøker de å få alle folk, fjerntliggende så vel som naboer, overbevist om at Danmarks rike er så stort, berømt, mektig, kraftig og uovervinnelig at det ikke finnes det rike i Europa som tåler å sammenlignes med det.

På disse forunderlige måtene oppnår de tilfredshet med seg selv, lokker ubetenksomme fyrster til å inngå i forbund, skaffer seg slektsbånd til de mest strålende kongehus og moderskap i toppklasse;

---

¹⁸³ Ibid., s. 380.

¹⁸⁴ Ibid., s. 381.

¹⁸⁵ Ibid., s. 383.

¹⁸⁶ Ibid.

*på disse forunderlige måtene regner de seg som et berømt, gloriøst ubeseiret og på alle måter lykkelig folk.*¹⁸⁷

3.1 Dåden overgår ryktet; tale kan ikke yte gjerningene rettferdighet

Dokumentet som er nevnt ovenfor, oppfatter jeg imidlertid som langt mer enn et forsøk på å bygge oppunder en anti-dansk holdning hos de tiltenkte mottakerne. Dokumentet er, som nevnt tidligere under kapittel 1.6.1, en avskrift av en tekst fra en bok opprinnelig av Johannes Magnusi, men utgitt av broren Olaus Magnusi 1554. Sitatene som er valgt ut synliggjør tydelig at man har en agenda, et ønske om å skape en negativ holdning til Danmark.

Jeg har tidligere, i kapittel 1.6.1, gjort rede for at boken har vært kjent i England, og den betydning et slikt omfattende verk må ha hatt.¹⁸⁸ Det er ikke mulig ut fra dokumentet i seg selv å se hvilken bruk man hadde i tankene, men plasseringen av dokumentet i samlingen tilsier at det kan ha vært relevant for konflikten mellom statene. Det helhetlige inntrykket er at man ønsker å fremstille Danmark som en urimelig og maktsyk stat.

Danskenes bruk av skattlegging er nevnt flere ganger.

Også Gotricus påla friserne en så usedvanlig og utålelig skatt at det virket som om hans høyeste ønske var at han i sin uhørte grusomhet skulle legge hele deres land fullstendig øde, berøvet for all mynt.

*For øvrig tvang Kong Valdemar den andre, broren til den ovennevnte Canutus [Knut], innbyggerne i Livonia og Estia [Livland og Estland] til å betale evig skatt.*¹⁸⁹

Sitatene om danskenes bruk av skattlegging synes å skulle vise en vedvarende holdning hos danskene, og underbygger senere sitater som går mer direkte på danskenes forhold til handelsreisende til sjøs.

På dette punkt ville dagen måtte opphøre før min rettmessige klage var over, hvis jeg skulle ramset opp alle de umenneskelige plager som de påfører kjøpmenn av alle folkeslag som seiler hit og dit; med en nærmest udyrktig råskap plyndrer de deres last, og avkrever dem en så uhyrlig skatt at ingen steder synes å operere med verre tollsatser enn dem. Det hender rett som det er at de beslaglegger hele skip lastet med de kosteligste varer, med begrunnelse i en eller annen oppdiktet

---

¹⁸⁷Ukjent, "A Severe Invective against the Danes, Proved from History.." i Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 126.

¹⁸⁸ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 23.

¹⁸⁹ Ukjent, "A Severe Invective against the Danes, Proved from History" i *ibid.* s. 122

påstand mot sjømennene. Disse regner det på sin side for en stor gave hvis de etter å ha fått smake den hvite staven på sine hender får tillatelse til å gå fri i live.¹⁹⁰

Sitatet inneholder flere referanser til dansk oppførsel og holdninger til punkter som er kjent fra konflikten mellom Danmark-Norge og England. Beslagleggelse av varer, ilegging av toll, samt straffemetoder som slag med stav. Det siste finner vi at også nevnt hos Cheyney - Christian IV selv skal ha medvirket til at man straffede engelske sjømennene som ble arrestert under reisen nordover i 1599. Cheyney skriver at «*the king ordered the seizure of the ships and sailors, put some of the latter to torture and all of them in irons, in one of his habitual fits of passion beat them with his own hands, and would have had them all thrown overboard except for the protests of his own officers.*»¹⁹¹ Hverken Carisius eller Grubbe nevner imidlertid at slik straff skal ha forekommet, i deres nedtegnelser heter det at man tar til fange engelske sjømenn, men direkte tortur omtales ikke.¹⁹²

Ikke bare var danskene nådeløse mot handelsmenn som frivillig oppsøkte danske havområder eller havner. Blant sitatene er det også lagt vekt på danskenes forhold til sjøfarende i nød, selv disse hadde liten grunn til å forvente hjelp og velvillighet.

Og hvis de uheldige skipbrudne som ennå ikke er overskylt av hav fra alle kanter, skal ha noe håp om å vikle seg ut av siv og kratt, er det nytteløst å gi dem det: Men av danskene, som kaster seg over deres skip, båter og farkoster skremmes [?] de ustanselig, eller de kastes på havet uten noe håp om frelse, uten at noen annen beskyldning blir tillagt dem, enn at de grunnstøtte på den kimbriske kystens strender.¹⁹³

Kanskje ser man en påvirkning fra teksten på Danmarks motpart i et brev sendt fra James I/VI til Christian IV 21. november 1623. Her oppfordrer James Christian til å pålegge sine danske undersåtter at dersom

[D]isasters of that kind happen near your shores, they should hurry and attend to sailor and merchant involved and provide them with all the obligations of humanity, so that whatever damage might be brought upon innocent men by an injury of the sea or sky can be balanced in part by kindness and humanity.¹⁹⁴

---

¹⁹⁰ Ibid. s. 128

¹⁹¹ Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," s. 22.

¹⁹² Grubbe, "Sivert Grubbes Dagbog"; Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken".

¹⁹³ Ukjent, "A Severe Invective against the Danes, Proved from History" i Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 128

¹⁹⁴ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 157.

Som nevnt innledningsvis fremstår sitatene som et forsøk på å påvirke noens oppfatning av danskene, kanskje særlig med tanke på deres internasjonale relasjoner. Danskene skulle fremstilles som upålitelige, de brøt avtaler og den danske adelen behandlet selv egne undersåtter forferdelig.

Selvsagt har man ingen garanti for at dokumentet var ment benyttet direkte i forbindelse med konflikten og de kommende forhandlingene mellom partene. Men i tillegg til plasseringen blant de øvrige dokumenter i samlingen og utvalget av sitater, mener jeg man finner flere interessante koblinger mellom utvalget av sitater og de utsagn som følger av det siste dokumentet som jeg har fått oversatt, *A collection of judicial authorities concerning the freedom of navigation and commerce*.

3.2 Juridiske forberedelser

I tillegg til å angi det man mente skulle være historiske bevis for danskenes oppførsel, gjorde man også juridiske forberedelser. Dokumentet *A collection of judicial authorities concerning the freedom of navigation and commerce* inneholder som nevnt utdrag fra juridiske kilder, sitater i kortform med henvisninger til juridiske autoriteter på området. Dokumentet er tydeligvis ment til intern bruk, og er atskillig vanskeligere tilgjengelig enn de øvrige grunnet bruk av forkortelser, henvisninger til forfattere og at sitatene synes å være satt sammen litt vilkårlig.¹⁹⁵

Flere steder i dokumentet kan man imidlertid se at sitater er valgt som gjenspeiler det som kom frem i dokumentet jeg gjennomgikk ovenfor, *A severe invective against the Danes, proved from history*, samt det vi ellers kjenner til om innholdet i konflikten mellom disse statene.

En av utfordringene med dokumentet er å vite om de som er siterte, er personer av betydning for forståelsen av internasjonale rettsforhold i perioden. Noen av sitatene lar seg bekrefte, enten ved at den som er sitert er angitt så klart at det er forståelig for oversetter, eventuelt ved å søke etter den transkriberte teksten. Svært mange bøker fra perioden er i dag digitaliserte, noe som gjør det mulig å finne forfatter på bakgrunn av den transkriberte teksten. På denne måten har jeg kunnet verifisere at flere av de siterte var anerkjente jurister. Blant de som er benyttet og lar

---

¹⁹⁵ Tilstanden til dokumentene som utgjør denne kilden gjør det vanskeligere å oversette direkte. Oversetteren har gitt uttrykk for at andelen forkortelser og henvisninger gjør deler av materialet utilgjengelig for ham, og således har det vært nødvendig her å gjøre et skjønnsomt utvalg for sitatoversettelse, mens det resterende har blitt innholdsoversatt. Det er ikke mulig å gi sidehenvisninger til dette, men sitatene som er brukt er gjengitt på originalspråk i fotnotene.

seg identifisere, er Gregorio López de Tovar, Petrus Rebuffus, Lucas de Penna, Johannes Andreae, Bartolus de Saxoferrat og Johannes de Platea.¹⁹⁶ Lucas de Penna og Bartolus de Saxoferrat var regnet blant de fremste juristene i Italia på sin tid.¹⁹⁷

Dokumentet synes å konsentrere seg om tre ting – handel, jurisdiksjon og hvilken stilling havet hadde, herunder hvilke rettigheter som kunne foreligge i forhold til hav og havområder.

3.2.1 Om handel og fiske

Dokumentet innledes med et sitat fra den franske juristen Petrus Rebuffus (Pierre Rebuffi (1487-1557)). «[...] det er fritt fram for utenlandske handelsmenn å legge til kai i alle havner som er underlagt andre fyrster, og oppholde seg og drive handel der.»¹⁹⁸ Det er kjent, blant annet fra brevveksling mellom James I/VI og Christian IV senere i konflikten, at den dansk-norske stat påla en skatt for å la utenlandske kjøpmenn drive handel i dansk-norske havner. Blant annet skriver James I/VI til Christian IV, i ett brev datert 18. mars 1604, at handelsmennene det er snakk om ønsker en lisens for å drive fiske og handel utenfor Island og Norge, og at dette blir

*confirmed by a letter from you (with the added condition of paying a tax for trading their goods, which they will gladly pay), in order that they might have a navigation and fishing safer and more free from every danger and harm as well as the ability to trade their goods.*¹⁹⁹

Samme insinuasjoner presenteres blant sitatene i *A severe invective against the Danes*, som nevnt ovenfor når det hevdes at danskene påfører kjøpmenn «umenneskelige plager» og «avkrever dem en [...] uhyrlig skatt».²⁰⁰ I *A collection of judicial authorities concerning the freedom of navigation and commerce* synes spørsmål knyttet til handel i havner underlagt andre stater å være viktige, og disse dominerer dokumentet innledningsvis. Som nevnt er det ikke alltid mulig å få frem kildene engelskmennene har hentet sitatene fra, men tonen i og

---

¹⁹⁶ Johannes de Platea, se <http://thesaurus.cerl.org/record/cnp00166268> : Petrus Rebuffus, se <http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01357934> : Gregorio López de Tovar, se <http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01309759> : Lucas de Penna, se <http://thesaurus.cerl.org/record/cnp00981413> : Johannes Andreae, se <http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01324802> : Bartolus de Saxoferrat, se <http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01302817> NB! Skrivemåten på navnene kan variere.

¹⁹⁷ J.W. Wessels and M.H. Hoeflich, *History of the Roman-Dutch Law* (Lawbook Exchange Limited, 1908), s. 118.

¹⁹⁸ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce". "*Quod liberum sit Mercatoribus exteris, in omnibus portibus aliis principibus subiectis appellere, ibique moram trahere, ac negotiari.*"

¹⁹⁹ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 25.

²⁰⁰ Ukjent, "A Severe Invective against the Danes, Proved from History" I Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 128

oppbyggingen av sitatene antyder at disse er hentet fra tidligere juridisk referansemateriale. Om handel fremkommer det i *A severe invective* ytterligere en påstand ment å skulle bevise hvor feil danskenes opptreden er ved at

fyrster og herrer for steder kan ikke utvise utenlandske kjøpmenn uten grunn, og hvis de utviser dem med en grunn, bør de ikke fjerne gods fra dem når de skal forlate stedet: for verden er alles felles fedreland [...]: å utvise og forby er nemlig straff, og det kan ikke påføres noen uten grunn.²⁰¹

Hva gjelder fiske, synes man å konsentrere seg om uttalelser som gjelder fiske i elver. Det trekkes i dokumentet et skille mellom elver og andre vannområder, og jeg mener man kan tolke dette dithen at elver representerer det man i enkelte tilfeller kan ha en form for «eiendomsrett» over som stat, altså suverenitet. Og ettersom det selv i disse tilfellene er svært få muligheter for å begrense rettigheter som ferdsel og fiske, vil man dermed måtte legge til grunn at det for havområdene, vil være ytterligere begrensninger for å hevde noen form for suverenitet eller «eiendomsrett».

Og fordi en elv er evigvarende, er den også offentlig [...] Likeledes, fordi bruken av en elv er offentlig, er den også i henhold til folkeretten: denne retten kan altså ikke oppheves av privilegium eller proscriptio²⁰² alene. [...] Slik som ingen kan [hindres fra] å fiske i en offentlig elv: for slik vann fra en offentlig elv tilkommer hvem som helst å benytte ved naturretten [...] Vann som renner er nemlig liksom luften felles ved naturretten [...] og det samme gjelder det å fange fisk.

For at hjemreise fra fiskefangst skal vedkomme noen, kreves både fyrstelig privilegium²⁰³ og svært langvarig prescriptio²⁰⁴: [...]

Her dreier det seg om å hindre selve bruken av en offentlig elv, noe som er særdeles forhatt.²⁰⁵

---

²⁰¹ "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce". "*Principes ac Domini locorum mercatores exteros sine causa expellere non possunt, et si cum cause eos expellant non debent ab eis discedentibus bona auferre: Quia mundus est omnibus communis patria [...]: Nam expellere et interdicere est pœna, quæ sine causa imponi non debet.*"

²⁰² Proscriptio forstår jeg her som kunngjøring, se A. Steinnes and E. Vandvik, *Latinsk Ordbok*, Tredje utgave ed. (Oslo: Norske samlaget, 1989), s. 638. Jeg er imidlertid usikker på om oversetter har transkribert riktig her. Sitatet inneholder senere nesten tilsvarende uttrykk hvor det er brukt *prescriptio* i stedet for *proscriptio*. «*Prescriptio*» kan her forstås slik Monica Brito Vieira gjør rede for i sin artikkel «Mare liberum vs. Mare clausum: «[...] by prescription, a process whereby a continued de facto occupation generates a de iure situation.», altså oppnåelse av rett gjennom langvarig besittelse, se Mónica Brito Vieira, "Mare Liberum Vs. Mare Clausum: Grotius, Freitas, and Selden's Debate on Dominion over the Seas," *Journal of the History of Ideas* 64, no. 3 (2003): s. 363. Vieira siterer her forfatteren Ferdinando Vázquez y Menchaca, og fortsetter med å understreke at i følge ham ville ikke slik besittelse kunne oppnås i forhold til havområder. Dette, sammenholdt med bruken av «*prescriptio*» for øvrig i sitatet, kan tale for at det her likevel skal være «*prescriptio*».

²⁰³ Privilegium i betydningen «lov som bare gjeld ein einskild», se Steinnes and Vandvik, *Latinsk Ordbok*, s. 622.

²⁰⁴ Se ovenfor note 202

²⁰⁵ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce". "*Et quia flumen est perenne, ergo et publicum [...]. Item quia usus fluminis publicus est, etiam de Jure gentium :*

Også dette med hjemreise fra fiskefangst er verdt å merke seg – fiske i områdene utenfor Norge var en stor del av konflikten mellom statene, og oppfatningen om at det måtte foreligge ett rettslig grunnlag for at slik regulering av fisket skulle kunne gjøres gjeldende, synes å være i samsvar med Englands oppfatning om at de hadde en viss rett til å fiske her. At skip innimellom ble stanset og lasten undersøkt, kjenner vi fra annen litteratur.²⁰⁶

Konklusjonen i dokumentet, er at selv ikke

*[e]n fyrste kan [...] ut fra vanlig makt tillate på eget initiativ [...] at vannet fra en seilbar elv ledes bort til eiendommen til en privatmann. Der ser altså ut til at han ikke kan overføre til en annen makten til å hindre noen å fiske i den, fordi det er tillatt ut fra naturretten.*²⁰⁷

3.2.2 Om jurisdiksjon

Vurderinger av spørsmålet om jurisdiksjon utgjør også en stor del av dokumentet. Spørsmålet om hva jurisdiksjonen inneholder og hvorvidt det er et skille mellom jurisdiksjon og suverenitet har tydeligvis vært tillagt en del vekt. Det trekkes linjer fra hvorledes man opplever jurisdiksjonsspørsmålet på land for å illustrere hvilke rettigheter en stat har i forhold til tiliggende havområder.

*Merk at [...] på samme måte som en god stattholder har lov til å rense en provins for dårlige mennesker på landjorden [...], slik har han lov til å rense den for dårlige mennesker på havet. [...] og av dette kan man utlede at på samme måte som noen kan straffe forbrytere på sitt territorium på land, slik kan han straffe forbrytere på havet som ligger inn mot den byen eller det territoriet.*²⁰⁸

Det som er utfordringen her, er igjen å vite hvem som er referert – sitatet henviser til Johannes de Platea, men det er usikkert hvorvidt dette er et direkte sitat fra ham eller om dette er en kommentar til noe han har skrevet.

---

non ergo tolletur hoc Jus privilegio solo nec proscriptione [...] Jta ut ne quis in flumine publico piscetur : Nam sicut aquam ex flumine pub: unicuique sumere naturali Jure competit [...] Aqua enim profluens sicut et Aer Jure naturali communis est [...] ita et pisces rapere. // Ut redditus ex captione piscium pertineat ad aliquem; requiruntur et Privilegium Principis et præscriptio longiss: [...]. // Hic agitur de prohibitione ipsius usus pub. fluminis quæ est res nimirum odiosa. ”

²⁰⁶ Carisius, "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken" s. 6. Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," s. 20.

²⁰⁷ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce ".

“Conclu: // Non potest Princeps de ordinaria potestate concedere sponte[?] et expresse quod ex navigabili flumine derivetur aqua in fundum privati. Minus ergo videtur concedere[?] posse, Ut alius prohibere valeat in illo piscari, quod sibi competit Jure naturæ [...].”

²⁰⁸ Ibid. «Nota [...] quod sicut congruit bono præsidi purgare provinciam malis hominibus super terram [...] Jta ei congruit purgare malis hominibus per mare. Et si ex quo infertur quod sicut quis potest punire delinquentes in suo territorio terrestri: ita potest punire delinquentes in mari adjacenti illi civitati vel provincie.»

Uansett er det interessant å se hvordan jurisdiksjon også regnes for å tilligge en stat i havområder inn mot statsterritoriet. Omfanget av slik kyststatsjurisdiksjon har vært diskutert også i moderne tid, men da særlig i relasjon til spesielle utfordringer som forurensning og ressursforvaltning.²⁰⁹ Samtidig kan man se at sitatet ovenfor også kan tolkes som en versjon av *protectio* – som nevnt i kapittel 2.4.4, hvor Håkon Håkonson så tidlig som i 1247-1248 skrev til byrådet i Lübeck og gav uttrykk for at han mente Lübeck hadde en særskilt plikt til å beskytte norske handelsmenn som hadde blitt ranet nært land. Hvis så er tilfelle, vil det kunne forstås som om stater med viktige interesser innenfor sjøfart over en periode på flere hundre år har hatt en forståelse av at havområder innenfor en viss distanse fra kyststaten var underlagt en særlig jurisdiksjon fra kyststatens side. Videre heter det i dokumentet at «[d]et er også et argument (?) at hvis noen begår en forbrytelse til havs, tilfaller straffemyndigheten(?) dommeren i det territoriet som er nærmest det stedet hvor den onde gjerningen ble begått».²¹⁰ Det er nærliggende å tro, grunnet plasseringen av sitatet i dokumentet, at også dette kan krediteres Johannes de Platea. Han er imidlertid ikke den eneste som er sitert med tanke på jurisdiksjon. Noe senere refererer man til Lucas de Penna (1320-1390), en italiensk jurist, i følgende utdrag;

Slik en konge skylder å rense sitt rike for onde mennesker, slik skylder han også å gjøre med det havet som ligger i nærheten av hans rike. På samme måten vil han også straffe en forbrytelse som blir begått i havet som ligger i nærheten av hans rike, ifølge Bartolus. Og noe lignende blir også bemerket av Jo[hannes??] And[reas??] [...].²¹¹

Det er imidlertid viktig å merke seg at man etter sitatet konkluderer med at denne regelen om en form for jurisdiksjon over nærliggende havområder ikke er helt klar, og man eksemplifiserer dette med venetianerne som påberoper seg denne retten i hele Adriaterhavet.

Det skiller altså mellom utøvelse av myndighet som følge av straffbar handling og annen myndighetsutøvelse, noe som kan indikere at det har vært en forståelse av at ikke alt gir kyststaten like store rettigheter. Man ser altså en form for gradering av jurisdiksjon. I konflikten

---

²⁰⁹ Se f. eks. E.L. Miles and World Fisheries Project, *Management of World Fisheries: Implications of Extended Coastal State Jurisdiction* (Graduate School of Public Affairs, the Institute for Public Policy and Management, and the Institute for Marine Studies of the University of Washington, 1989); E.J. Molenaar, *Coastal State Jurisdiction over Vessel-Source Pollution* (Kluwer Law International, 1998).

²¹⁰ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce". "*Item est arg. quod si quis deliquit in mari, ad illum spectat punitio qui est Judex territorij propinquioris illi loco in quo maleficium est commissum.*"

²¹¹ Ibid. «*Lucas de Perma in l. Unica C. de Classicis: // Sicut Rex debet purgare a malis hominibus Regnum suum [...] Ita et mare quod est vicinum Regno. Unde sic etiam punitet crimen comissum in mari Vicino regno. Secundum Bartolum [...] Et simile quod notat Jo. And. De Elect.*». Oversetter har her vært usikker på referansen til de øvrige nevnt i sitatet, men jeg mener det her må dreie seg om Johannes Andreae (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01324802>) og Bartolus de Saxoferrat, (<http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01302817>).

mellom Danmark-Norge og England var det blant annet en utfordring at handelsmenn fikk sine skip undersøkt og endog varer beslaglagt. Dette er blant annet et tema James I/VI gjentatte ganger tar opp i sin brevveksling med Christian IV.²¹² Det er derfor særlig interessant å finne at man tidligere i konflikten har søkt å gi en juridisk begrunnelse for sitt syn. Det stilles i dokumentet spørsmål om hvorvidt en tjenestemann kan tvinge en forbipasserende på reise til å «åpne sine oppakninger». Konklusjonen er at ingen skal kunne tvinges til å avsløre «sin rikdom eller fattigdom», dog heter det også at lovgivningen på dette punkt er noe uklar.²¹³

Dette med kyststatens jurisdiksjon er imidlertid ikke selvsagt. Deler av dokumentet synes å være en debatt om hvorvidt det å ha mulighet til å straffe forbrytelser vil være i konflikt med prinsippet om at havet er felles for alle. Og nettopp debatten om havets stilling virker å utgjøre den største delen av drøftelsen i dokumentet, hvordan havet skal oppfattes med tanke på hvem som kan utøve hvilken rett og hvilke begrensninger dette eventuelt vil ha for en tredjepart.

3.2.3 Om havets stilling

Havet kan betraktes på tre måter

1) Av og til, slik det er felles i sin natur, kan det heller ikke være i noens eiendom.

2) Av og til, i den forstand at det har en tilpasning som gir usus («bruk»)

3) Av og til, i den forstand at handlingen ved bruk, for eksempel

3a) Det er felles for alle dyr, for å drikke, vaske seg etc.

3b) Alene for menneskene som har gjort avtaler om [uleselig ord] tørking av garn, seilas osv.²¹⁴

Sitatet fremgår av dokumentet å være hentet fra Cristoforo Porzio (Christoffer Porcus), en italiensk jurist som var aktiv i siste del av femtende århundre.²¹⁵ Jeg finner sitatet særlig interessant fordi det synes å foreta enn inndeling i situasjonsbetingede rettigheter. Man ser at

---

²¹² King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, Se feks. s. 42, 81 og 91.

²¹³ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce ". "An publicanus possit compellere transeuntem viatorem, ut dissoluat fardellos suos // [...] Jtem facit iste textus quod publicanus non possit compellere transeuntem viatorem, ut dissolvat fardellos suos: ne pompa aut vilitas eius detegatur."

²¹⁴ Ibid. "Mare tripliciter considerari potest // Aliquando ut est commune sua natura, ac in nullius bonis esse potest.. // Aliquando quoad aptitudine usus producendi. // Aliquando quoad actum utendi : et vel. // Omnibus animantibus commune ut bibere lavare ... // Solis hominibus convenientem ut piscari, retia siccare, navigare &c."

²¹⁵ Se <http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01238885>

Porzio som utgangspunkt synes å mene at havet i seg selv ikke kan underlegges noen som deres eiendom (punkt 1), men at enten bruk (punkt 2 og 3a) eller avtaler (punkt 3b) kan endre dette. Umiddelbart synes dette å være ment som en skisse over et utgangspunkt for videre diskusjon, og oversettelse av kilder i dårlig stand gjør det utfordrende å rekonstruere meninger uten å ubevisst tillegge dem egne oppfatninger eller betraktninger, men særlig punkt 2 mener jeg kan være aktuelt å se nærmere på. Hva ligger her i ordet «tilpasning»? Med det i minne at deler av Italia hadde hatt en tradisjon for å være tilhengere av *mare nostrum*, se for eksempel kapittel 2.4.4 om Venezia sitt krav om suverenitet over hele Adriaterhavet, er det interessant for meg om tilpasning her kan bety utforming, som i havbukte. Dette var jo mye av begrunnelsen for Danmark-Norges krav om *mare nostrum* for havet utenfor Norge. Punkt 3b har selvfølgelig også interesse, her gis det uttrykk for at det er mulig å regulere havets stilling utfra avtaler mellom parter som derved definerer havområdets stilling i forholdet dem i mellom. Det som er viktig i denne sammenheng er forståelsen av at slike avtaler, dersom de er kommet i stand, ikke vil endre noe på havområdets status i forhold til stater som ikke er blant avtalepartene.

Det redegjøres ikke bare for havets stilling som sådan i dette dokumentet – i tillegg til å gi uttrykk for at det må foretas et skille mellom havet som sådan og de kystnære områdene, gjøres det rede for strender og elver som løper ut i havet. Perlesteiner man finner på stranden og som kan tas fysisk i besittelse, synes å være lettere å definere eiendomsrett til enn havet som sådan, naturlig nok.²¹⁶ Sammenligningen mellom tilfeller hvor man har en eiendomsrett til tingen, og tilfeller hvor man har en form for bruksrett, altså bare en særlig rett i forhold til bruk av noe er interessant, og reflekteres også i debatten i dokumentet rundt forholdet til elvebredder. Det argumenteres for eksempel med at det foreligger større og mer klar jurisdiksjon over elver enn over havområder.²¹⁷ Antagelig trekkes dette skillet opp ettersom elver nok er mer iøynefallende og håndgripelig begrenset, enten ved å ligge i en stat eller mellom to eller flere stater – uansett vil det være naturlige begrensninger i form av elvebredder som definerer områdets ytterkant. Havets reflekteres ytterligere over i dokumentet, og man skiller mellom det som er håndgripelig (*comprehensibilia*) og det som er uhåndgripelig (*incomprehensibilia*), altså mellom naturressurser som mennesket ikke er herre over – for eksempel havet som strømmer hit og dit – og det som mennesket er herre over – for eksempel en kystlinje som ligger fast.²¹⁸

---

²¹⁶ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce".

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid. "*Communia sunt relicta sub suo Jure naturali primævo quo omnia erant communia nec in aliquo sibi Jus gentium derogavit: cum propter eorum incomprehensibilitatem in solius Dei dominio remanserint: Publica vero velut comprehensibilia, totius populi de Mundo, per Jus gentium fuerant applicata dominio [...].*"

Deler av dokumentet er forvirrende, og synes å hoppe mellom flere forskjellige situasjonsbeskrivelser. Innimellom synes det likevel å være et ønske om å få frem hovedregler, som er overordnet detaljer som elver, strender og lignende. Det gis uttrykk for at retten til et havområde kan tilkomme noen på forskjellige måter – enten ved «*privat rett, eller 1) ved keiserlig eller senatsprivilegium 2) ved langvarig consuetudo.*»²¹⁹ *Consuetudo* forstår jeg her i betydningen sedvane.²²⁰ Juridisk sett ville dette, overfladisk skissert, kunne innbefatte at dersom det forelå langvarig bruk av ett område eller en langvarig oppfatning av et område som tilhørende en stat, ville det gi grunnlag for rettigheter over området. Senere siteres følgende i dokumentet: «*Etter at en rett er oppnådd for oss, [...] etter [...] lang consuetudo, kan den ikke fratas oss mot vår vilje.*»²²¹ Dette er imidlertid ikke ukontroversielt – dokumentet inneholder senere følgende sitat under overskriften «Kan noen ut fra hevd bestride noens rett til bruk av vann?»:

*For hvis man ikke ut fra hevd kan bestride noens rett til å bruke en offentlig vei, gjelder det enda mer bruken av vann, som er mer nødvendig for menneskelivet enn en vei.*²²²

3.2.4 Betydningen av nærhet til havområdet

Havet er ikke i noens territorium eller dominium, av den grunn at det ved folkeretten ikke [er?] oppdelt [men?] åpent for alle. [...] Imidlertid anses havets deler å tilhøre den staten som ligger nærmest.

Havet kan ikke underlegges noe slaveri, fordi det av natur ligger åpent for alle, for bruken av havet er [...uleselig ord...] for alle mennesker, liksom bruken av luften...²²³

Dette er blant konklusjonene som avslutter dokumentet. Ut fra det som har vært trukket frem tidligere i dokumentet, er det vel ingen overraskelse at konklusjonen er at havet er fritt for alle, og dermed bør kunne brukes av alle. Imidlertid går man også noe lengre, og fremhever at hva gjelder «*offentlige veier*», som «*er aller mest nødvendige for å ivareta menneskers handel*» (og her kan det vel legges til grunn at man i overført betydning referer til havet og seilingsleder),

---

²¹⁹ Ibid. “*Jus maris potest ad aliquem Jure proprio pertinere vel 1) privilegio Cæsareo: vel senatus. 2) Longa consuetudine.*”

²²⁰ Steinnes and Vandvik, *Latinsk Ordbok*, s. 171.

²²¹ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce". “*Postquam Jus nobis acquisitum est, ex privilegio, statuto, seu longa consuetudine nobis invitis aufferri non potest.*”

²²² Ibid. “*Nam si Via publica præscribi non potest, fortius aquæ usus, quæ ad humanam vitam magis est necessarius quam via.*”

²²³ Ibid. “*Mare non est in alicuius territorio vel dominio, eo quod Jure gentium divisum non sit sed omnibus patet. [...] tamen maris partes eius civitatis censentur quæ proxi[mum]. // [...] Mari quod natura omnibus patet, servitus imponi non potest : Quia maris [...] est usus omnibus hominibus, ut aeris.*”

er det «ansett for å være ufromt (*impie*), ikke bare å sperre disse, men også å unnlate å vise vei til dem som har gått seg vill [?].»²²⁴ Kanskje ser man her en oppfordring til ikke bare å unnlate å ilegge avgifter for passering, men endogtil bistå når skip skal passere vanskelige farvann, kanskje i form av opprettelse og vedlikehold av fyrlykter eller eventuelt en form for lostjeneste? Senere i dokumentet trekkes nettopp dette frem:

Det er passende å installere lys på fremskutte steder [=nes?] som sjømenn kan bruke til å navigere etter under sine seilaser til havs i stormfulle netter. De tårnene som lyset henges fast i kalles fyrårn (phari).²²⁵

I dokumentet fastslås det videre man at dersom en stat har foretatt seg noe for å utbedre farlige strekninger, vil den kunne bruke dette som begrunnelse til å avkreve reisende på strekningen skatt eller avgift.²²⁶

Om de havområder som ligger nært opp til en stat, konkluderer man med at det foreligger en viss plikt for staten til å ivareta sikkerheten i området.

Ettersom havet tillegges ulike navn av ulike naboer, er det hevet over tvil at også omsorgen for disse buktene bør tilfalle disse regionene, slik at de holdes trygge for piraters, barbarers og fienders angrep og at varetransporter uten risiko for å plyndres kommer trygt fram til innbyggerne langs kystene og til byer som ligger opp til havet.²²⁷

Her ser man igjen en refleksjon av det Håkon Håkonsson gav uttrykk for til byrådet i Lübeck i 1247-1248, da han påpekte at Lübeck hadde en særskilt plikt til å utøve *protectio* i området, altså beskytte norske handelsmenn som i det tilfellet var blitt ranet nært land.²²⁸ Særlig dette med pirateri er interessant – i moderne tid gir Havrettskonvensjonen alle stater plikt til å samarbeide om å forhindre pirateri, også på åpent hav;

All States shall cooperate to the fullest possible extent in the repression of piracy on the high seas or in any other place outside the jurisdiction of any State.²²⁹

---

²²⁴ Ibid. "*Jtinera publica maxime commercijs hominum conservandis necessaria sunt, ut impie etiam visum fuerit, non tantum ea impedivisse, sed etiam errantibus ab ijs [...] non demonstrasse.*" ([...] markerer her et ord som er skjult av innbindingen).

²²⁵ Ibid. «*proprium est portubus lumen in editis locis constitui ad quod enavigent in tempesta nocte errantes in pello nautæ: speculæ unde Lumen dependet phari dicuntur.*»

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Ibid. "*Quia tribuuntur Mari diversa nomina a locis vicinis, proculdubio constat et curam horum sinuum ab illas regiones pertinere debere, ut tute a pyratus, barbarorum hostiumque incursionibus sint et navigationes merciorum extra aliam prædæ ad incolas littorum et civitates vicinas perveniant.*"

²²⁸ Theutenberg, "Mare Clausum Et Mare Liberum," s. 481.

²²⁹ Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982" Art. 100.

Om rettferdig pålegging og avkreving av skatter har man ett eget underkapittel i dokumentet. «*Offentlige penger utbes og innkreves fritt, i henhold til den enkeltes betalingsevne og formue så fremt en av de tre årsakene nedenfor er til stede*», hvorpå man lister opp følgende tilfeller hvor dette vil være akseptabelt:

Nemlig hvis:

- 1) det er til motytelse for rikets byrder;*
- 2) det er til å opprettholde dets verdighet (dignitas);*
- 3) det utkreves og pålegges for alles felles nytte.²³⁰*

Skatter kan imidlertid ikke pålegges andres undersåtter – dette ville forminske deres (andre fyrsters) «*maktbeføyelse*». Slik skattlegging kan bare skje dersom man har seiret over det aktuelle folket i krig.²³¹

Det er tydelig at England her søker å finne argumenter for at avkrevingen av toll og avgifter for ferdsel gjennom Sundet og utenfor Norge ikke var i henhold til hva de oppfattet som gjeldende folkerett. Riktignok trekker man frem at, i tillegg til det som er nevnt tidligere om at avgifter kan rettferdiggjøres for strekninger hvor man har foretatt utbedringer, så kan avgifter grunnlegges med «*presserende årsak[er]*» som kriger. Når årsaken opphører, vil fortsatt innkreving være urettmessig.²³² Avslutningsvis synes man å konkludere med at «*[a]vgifter innkreves av dem som passerer bruer, ikke når [de] passerer under bruer med skip.*»²³³

Havneavgifter er angitt som et eget tema, noe som gir grunnlag for å tro at også dette har vært et konfliktpunkt mellom partene. Definisjonen på en havn er her «*et avgrenset område hvor gods importeres til og eksporteres ut fra*».²³⁴ Engelskmennene er klare i sin holdning til slik avgift, og henviser til sedvane hva gjelder størrelsen på slike avgifter. Dette er særlig interessant fordi det viser at selve avgiften i seg selv ikke er debattert, men snarere størrelsen på denne. All

---

²³⁰ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce". "Licite ex singulorum facultatibus et fortunij atque laboribus rogantur, exigunturque pecuniæ publicæ si aliqua ex tribus causis inde accedat // Nempe si 1) Ad relevanda onera Imperij. 2) Ad conservandam dignitatem eius. 3) Ad utilitatem communem omnium exigantur, et expendantur."

²³¹ Ibid. «Non licet Principibus aliorum subditis tributa imponere, quia id subiectionis Jus minuit: Sed victoribus in debellatas gentes id conceditur».

²³² Ibid. "Justa aliquando exordio possunt esse vectigalia, ex causa urgente tunc, ut ob bellorum [...] maximas, at quando causa cessat, iniusta sunt si exigant &c." ([...] markerer her et ord som er skjult av innbindingen).

²³³ Ibid. «Exiguntur vectigalia ab ijs qui pontes transeunt, non quando sub pontibus cum[?] navibus transitur.»

²³⁴ Ibid. «Portus est conclusus locus quo importantur merces atque exportantur.»

den tid dette også synes å være vanlig i andre stater, må man kunne legge til grunn at Danmark-Norges avkreving av havneavgift i seg selv ikke fremstod som urimelig.

Havneavgift betales kun for de ting som pleier å pålegges avgift, ikke for alle ** alene, og avgiften skal ikke være høyere enn sedvanen tilsier. [...]

Man kaller for toll (vectigalia) alle de havneavgifter (portoria), veiavgifter (pedagia) og losavgifter (Guidagia) som innkreves for ** alene, eller for transport, eller for utgifter som er påløpt i forbindelse med dette.²³⁵

3.2.5 “Kong Fredrik II edikt må svekkes og oppheves fullstendig”

Om man hadde noen som helst tvil om at dette var utarbeidet i den hensikt å bistå ved konflikten mellom Danmark-Norge og England, så levner avslutningen liten tvil. Engelskmennene synes å nedlegge sin påstand i det de konkluderer på følgende måte:

De forholdene som med nødvendighet må anerkjennes på bakgrunn av det ediktet som Kong Fredrik II av Danmark publiserte angående tollavgifter som skulle betales i Øresund – under trussel om straff ved inndraging av skip og alle varer, både de som var oppgitt og de som ikke var oppgitt – må svekkes og oppheves fullstendig.

For det første fordi denne ordningen strider mot naturretten.

For det andre fordi den er mot folkeretten.

For det tredje fordi den innskrenker tidligere nedskrevne forbundsavtaler.

For det fjerde fordi den strider mot naturlig likhet (aequitas)

For det femte fordi den fører til fremtidig opphør av handel.

For det sjette fordi den strider mot anerkjente regler i gjeldende rett²³⁶

Og hvis det innrømmes at dette ediktet er gyldig, følger denne typen konfiskeringer ikke av ordlyden i loven

For det første fordi varene ble deklarerert etter den skikk som brukes i England.

For det andre fordi ingen forbrytelse har funnet sted.²³⁷

---

²³⁵ Ibid. “De Portorijs seu Vectigalibus. // Solvuntur portoria tantum de Eis rebus, quæ solent illud præstare, non de omnibus [...] modo, nec amplius quam consuetudo recipit. [...] // Vocant nunc Vectigalia ista portoria, pedagia, et Guidagia quæ pro [...] tantummodo, et pro ductu, et pro impensis in hæc factis exiguntur.” ([...] markerer her ord som er skjult av innbindingen).

²³⁶ Oversettelsen av punkt 6 er oversetter usikker på.

²³⁷ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce". "Quæ sunt necessariò probanda ad fundamenta edicti à Frederico 2º Danicæ Rege promulgati de vectigalibus sub pæna confiscationis navis et omnium mercium tam professorum quam non professorum in freto Oresundico persolvendis, penitus infirmanda et evertanda. // Primò quod ea constitutio Juris naturæ repugnet. // 2º. quod sit contra Jura gentium. // 3º. quod deroget prioribus confæderationum tabulis. // 4º. quod repugnet æquitati naturali. // 5º. quod ex ea futura est commerciorum eversio. // 6º. quod repugnet receptis Juris euntis regulis. //

Alt var med andre ord ikke avklart i forkant av forhandlingene. Tvert imot synes dokumentet å være et arbeidsdokument, hvis funksjon var å skissere jussens oppfatning av de spørsmål man visste ville være tema i Bremen. Og selv om det var lagt vekt på å finne anerkjente og dyktige juristers uttalelser, er det ikke gitt at disse alltid uttaler seg i samsvar med hverandre. Min tolkning av dokumentet er at selv om man møtte i Bremen med en grundig juridisk utredning i bunn, var det likevel med rom for reelle forhandlinger.

3.3 Bremen

25. september 1602 ankom de engelske og danske utsendingene Bremen. De første dagene var preget av at utsendingene ble godt mottatt i byen, og engelskmennene gav uttrykk for at gjensidige hilsninger ble utvekslet med danskene. Når de reelle forhandlingene skulle gjennomføres, ble situasjonen imidlertid noe mer utfordrende.²³⁸

Mens engelskmennene forsøkte å

*re-establish treaties, to obtain reduction of the Sound tolls, liberty of access to fishing and trade on the coast of Norway and Iceland and the seas between them and to the northward, and to secure a general promise to refrain from sending contraband goods to Spain was met by attempts on the part of the Danes to restrict the discussion to the settlement of individual complaints.*²³⁹

Til tross for dette, lot det seg ikke gjøre å helt unngå å diskutere den generelle jussen i det hele. Engelskmennene gav uttrykk for at danskenes oppfatning av at kongen hadde suverenitet (*dominion*) over havområdene mellom Norge og Island, var i strid med folkeretten – han kunne nok ha en form for jurisdiksjon, men ikke suverenitet.²⁴⁰ Dette er interessant, og reflekteres i gjennomgangen under kapittel 3.2 om de juridiske forberedelsene, særlig punkt 3.2.2. Her ser man at det dras et skille mellom det at man har jurisdiksjon og det at man har suverenitet. Det er nærliggende å tro at man med det legger til grunn en forskjell i tredjepartsrettigheter med utgangspunkt i hvilken «myndighetsform» man legger til grunn. Engelskmennene grunngir sin oppfatning med at dette havområdet burde være åpent for alle «*as the ayre it self*».

Et si concedatur id Edictum Jure subsistere tamen ex verbis constitutionis huiusmodi confiscationum non sequi. // 1º quia merces more in Anglia recepto professæ fuere. // 2º quia nulla fraus commissa fuit.

²³⁸ Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," s. 37.

²³⁹ Ibid., s. 37-38.

²⁴⁰ Ibid., s. 38.

3.4 Recessus colloquii Bremensis

Seks menn møttes i Bremen i september 1602. Fra England kom Ralph Eure, Johannes Herbert og Daniel Dun. Eure (1558-1617) var i en periode medlem av parlamentet, samt hadde flere verv som innebar ansvar for grenseområdet i nord. Da han ble bedt om å opptre som engelsk ambassadør til Bremen i 1602, gav Eure uttrykk for at han ikke hadde råd til å delta – det ville kreve mellom £2-3,000, og de pengene hadde han ikke. Hvorvidt dette var tilfelle, er usikkert, men han var likevel blant de tre som reiste fra Margate i England 10. september.²⁴¹ Johannes (John) Herbert (c.1533-1617) var utdannet advokat, og ble utnevnt til dommer ved «The High Court of Admiralty» i 1575.²⁴² Daniel Dun (Dunne) (c.1550-1617) oppgis i dokumentet å være «[d]octor i rett».²⁴³ For sin innsats i Bremen ble han belønnet med å bli slått til ridder.²⁴⁴

Fra Danmark deltok Mandrosius (Manderup) Parsberg, Arnoldus Witfeld og Jonas Charisius. Parsberg (1546-1625) ble dansk rigsråd bare 32 år gammel, og deltok i forhandlingene med engelskmennene ikke bare i 1602 i Bremen, men var også med i delegasjonen til Embden i 1600. Også ved andre utenriksforhandlinger var Parsberg involvert, og han var regnet for en dyktig diplomat.²⁴⁵ Arnoldus Witfeld het egentlig Arild Huitfeldt, var født i 1546, og døde i 1609. Han ble rikskansler i 1586, og var dermed øverste leder for Danmarks rettsvesen. I likhet med Parsberg deltok også han ved flere andre forhandlinger som representant for Danmark-Norge.²⁴⁶ Charisius (1571-1619) var kansellisekretær og ansatt i Christian IVs Tyske kanselli, og deltok i 1599 på Christian IVs reise til Vardø og Russland. Han holdt ikke bare en doktorgrad i medisin, men også i rettsvitenskap, og representerte ved flere anledninger Danmark-Norge i forskjellige forhandlinger.²⁴⁷ Han gjorde tjeneste som politisk og økonomisk rådgiver for den dansk-norske stat. Kanskje er det mest riktig slik «Den

---

²⁴¹ The History of Parliament Trust, "History of Parliament Online," <http://www.historyofparliamentonline.org/>. For informasjon om Eure, se direktelink; <http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/member/eure-ralph-1558-1617>

²⁴² Ibid. For informasjon om Herbert, se direktelink; <http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1604-1629/member/herbert-sir-john-1533-1617>

²⁴³ R[euerenti]a Euro, "Recessus Colloquii Bremensis" I Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 131

²⁴⁴ Trust, "History of Parliament Online". For informasjon om Dun (Dunne), se direktelink; [http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/member/dunne-daniel-\(david\)-1550-1617](http://www.historyofparliamentonline.org/volume/1558-1603/member/dunne-daniel-(david)-1550-1617)

²⁴⁵ Gyldendal, "Den Store Danske," Gyldendal, <http://www.denstoredanske.dk/>. For informasjon om Parsberg, se direktelink; http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Samfund,_jura_og_politik/Myndigheder_og_politik_styre/Rigsraad/Manderup_Parsberg

²⁴⁶ Ibid. For informasjon om Witfeld, se direktelink; http://www.denstoredanske.dk/index.php?title=Dansk_Biografisk_Leksikon/Samfund%2C_jura_og_politik/Myndigheder_og_politik_styre/Kansler/Arild_Huitfeldt

²⁴⁷ Hagen and Sparboe, *Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøger Fra Christian IVs Tokt Til Finnmark Og Kola I 1599.*, s. 130.

Store Danske» beskriver ham; «*Han har formodentlig med rette været set som den grå eminence bag de mange initiativer og reformer inden for storhandel, klædeproduktion samt by- og bygrundlæggelsespolitik i Christian 4.s første dynamiske årtier.*»²⁴⁸

I tillegg til disse seks, vet man at det også fantes en engelsk assistent til stede, Stephen Leisieur (Le Sieur). Leisieur er nevnt både av Cambden og Slange/Schlegel.²⁴⁹ Slange/Schlegel tar i boken for seg både årsakene til møtet, så vel som påstandene som ble fremmet på dette. Schlegel fremhever her at Elisabeth I hadde, etter de mislykkede forhandlingene i Embden i 1600,

[W]orte gebraucht, die der König übel empfand. Um dieses zu beßeigen, befahl er 1601 seinem Lehnsman in Wardöhus, Hans Oluffen, den Enländern schlechterdings alle Fischeren in dieser gegend zu vermehren, und nicht einmal ßoll von ihnen anzunehmen. ²⁵⁰

Hans Olsen Koefoed²⁵¹ var ikke bare lensherre over Vardøhus, men også en god venn av Sivert Grubbe, som i 1599 var øverste sekretær i Det danske kanselli. Han hadde, etter flere reiser rundt i Finnmark, godt kjennskap til forholdene i området som hadde betydning for en konge som befant seg svært langt borte. Ved flere anledninger, blant annet bare måneder før Christian IV tok fatt på seilansen nordover, gav han i brev til Grubbe informasjon om hvordan forholdene i nord var, og ba om råd med tanke på hvordan han skulle forholde seg.²⁵²

Elisabeth I ble overrasket over Christian IVs reaksjon, og dette var nok årsaken til at hun var interessert i å ha en ny forhandlingsrunde i 1602 i Bremen. De engelske utsendingene hadde, ifølge Schlegel, tre hovedpunkter som de skulle søke en avklaring på i Bremen:

Der ßoll im Sunde möchte auf einen gewissen Fuß geseßt, und die Anstalt gemacht werden, daß die ßollbedienten die Schiffe nicht ungebührlich aufhielten, und für die begangnen Versehen möchten nicht die Reeder ofder Eigenthümer, sondern nur die Schiffer bestraft werden. Die andre Beschwerde betraf die ßufuhr nach Spanien oder den Spanischen Niederlanden, daß keine Kriegsbedurfnisse dahin geführt werden sollten, so lange der Krieg mit England dauerte, und

---

²⁴⁸ Gyldendal, "Den Store Danske". For informasjon om Charisius, se direkte link;

www.denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Danmark_1536-1849/Jonas_Charisius

²⁴⁹ Cambden, "Annales Rerum Gestarum Angliae Et Hiberniae Regnante Elizabetha (1615 and 1625)". Link til nedtegnelsene om forhandlingene, se; <http://www.philological.bham.ac.uk/camden/1602e.html#danes>; Slange and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 324.

²⁵⁰ *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 323.

Elisabeth hadde, etter Schlegels oppfatning, brukt ord som Christian ikke syntes om. Christian valgte derfor å gi beskjed til sin lensherre om at denne skulle søke å hindre engelske fiskere i området, og ikke engang ta imot dersom de ønsket å betale toll til denne. (Min oversettelse)

²⁵¹ Navnet «Hans Oluffen» som Slange/Schlegel henviser til, er sammenfallende med Hans Olsen Koefoed.

²⁵² Hagen, "Kong Christian IVs Tokt Til Det Ytterste Nord I 1599 - Bakgrunn Og Konsekvenser," s. 10.

*drittens wiederholten sie die Klage über die Verhinderung ihrer Schiffarth und Fischeren den Norwegen.*²⁵³

Det foreligger i samlingen i British Library et dokument som gir uttrykk for å være notater fra selve forhandlingene, men det har ikke latt seg gjøre å få dette transkribert.²⁵⁴ Imidlertid refererer Slange/Schlegel i sin bok til Leisieur, og gjengir hva han skal ha skrevet ned fra forhandlingene.²⁵⁵

*Ich will eben dieses Schriftstellers Bericht von diesem Congreße hier überlegen, weil bei den Streitigkeiten zwischen Nationen, eben so wie zwischen Privatpersonen, nichts gründlichere Einsicht giebt, als beide Theile zu hören.*²⁵⁶

Slange/Schlegels synes i hovedsak å være sammenfallende med Cambdens beskrivelse i *Annales*.²⁵⁷ Leisieur gjengir først engelskmennenes krav. Under forhandlingene beklager engelskmennene seg over flere ting – at de ble nektet å seile til Russland via Nordsjøen og fiske langs kysten og øyene, samt at man bare for gjennomfarten i Sundet måtte betale ekstraordinære avgifter. De krevde at de tidligere avtaler som forelå fra 1490, samt fornyelsen av denne i 1515 igjen skulle gjøres gjeldende.²⁵⁸ Man ønsket også at danskene sluttet med de stadige og

---

²⁵³ Slange and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 324. Sund-tollen måtte fastsettes etter en fast takst, og man måtte ta grep slik at tollbetjentene ikke tilbakeholdt skip uten grunn. Ved overtredelser skulle skipperen på skipet straffes, ikke eier eller reder. Det andre temaet gjaldt frakt til Spania og Spansk Nederland, her måtte ikke krigsnødvendigheter fraktes dit så lenge krigen med England varte. For det tredje opprettholdt de sin klage over hindringene for deres skipsfart og fiskerier utenfor Norge. (Min oversettelse)

²⁵⁴ Dessverre er håndskriften slik at dette vanskelig lar seg forsvare å bruke tid på å transkribere i løpet av den tiden som er tilgjengelig for avhandlingen.

²⁵⁵ Slange and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 324.

²⁵⁶ *Ibid.*, s. 324 - 325. Jeg vil her gjengi denne fortellerens beretning fra kongressen, fordi i tvister mellom nasjoner, akkurat som mellom individer, gir ikke noe en mer detaljert innsikt enn å høre begge parter. (Min oversettelse)

²⁵⁷ Cambden, "Annales Rerum Gestarum Angliae Et Hiberniae Regnante Elizabetha (1615 and 1625)". Link til nedtegnelsene om forhandlingene, se; <http://www.philological.bham.ac.uk/camden/1602e.html#danes> Cambdens *Annales* har ikke vært mulig å finne i original form, men er tilgjengelig på en nettside tilhørende The Shakespeare Institute of the University of Birmingham, <http://www.philological.bham.ac.uk/camden/>. Ettersom Slange/Schlegels bok gjengir det som fremkommer på nettsiden tilnærmet ordrett, og internett ikke var tilgjengelig når boken ble skrevet, legger jeg til grunn at gjengivelsen på nettsiden samsvarer med Cambdens originale nedtegnelse.

²⁵⁸ Slange and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 325. I teksten Schlegel refererer avvikes det noe fra Cambdens *Annales*. Schlegel refererer; «*Sie verlangten, daß die alten Bündniße zwischen K. Heinrich VII in England und K. Johann in Dännemark von 1490 und Zwischen Heinrich VIII und Christianen im Jahre 1523 (Diese Jahrzahl ist vermuthlich unrichtig, den Christain II ward schon den 20 Jenner 1523 der Behorsam in Dännemark aufgekündigt, dargegen findet man in Hnitfeld p. 1109, daß er 1515 ein Bündniß mit K. Heinrich VIII geschlossen hat) erneuert, und nach den ißigen Reiten eingerichtet werden möchten.*» Cambdens *Annales* synes å referere til en avtale som skal være inngått i 1525, se Cambden, "Annales Rerum Gestarum Angliae Et Hiberniae Regnante Elizabetha (1615 and 1625)". Jeg finner at Schlegel her har rett (blant annet fordi Fredrick I ble tatt til konge i 1523), og at det refereres til en avtale som blir fornyet i 1515. Fornyelsen i 1515 er også referert til hos bl. a L.B. Orfield, *The Growth of Scandinavian Law* (Lawbook Exchange, 2002), s. 145.

uforutsigbare endringene i avgiftene, og heller fastsatte skriftlig en fast sats, samt regler for konfiskering ved brudd på disse. Videre skulle det unngås at skip ble holdt tilbake grunnet gebyret for å passere sundet, og man ønsket at privatpersoners klagesaker måtte høres. Også spørsmålet om å unngå frakt av krigsnødvendigheter til Spania ble tatt opp.²⁵⁹ Men før man i det hele tatt kunne begynne å se på selve kravene, måtte man bli enige om noe grunnleggende – «[o]b Prinzen berechtigit wären, nach eigenem Befallen, und alten Bündnißen zu wieder, Zölle zu erhöhen.»²⁶⁰ Riktignok hadde dette vært gjort tidligere, fordi man mente tollavgiften, skulle være basert på de reelle forholdene – hvilket jeg forstår slik at man ønsket at dersom man skulle betale toll, så skulle det også ha en reell årsak, for eksempel for å sikre seilingsleden gjennom fyrlykter eller dekke utgifter i forbindelse med bekjempelse av pirateri. Slik synes mindre justeringer å ha vært gjort tidligere.

Også hvordan partene over tid hadde forholdt seg til avgiftene ble tillagt vekt – «[ob] Dinge, die man aus wichtigen Gründen festgestellt, und eine zeitlang von beiden Seiten zugelaßen hat, abgeschafft und vernichtet werden können, ohne das Recht der Prinzen, die diese Einrichtungen gemacht haben, offenbar zu kränken (...)»²⁶¹ Det kan synes som om partenes innretning etter tidligere avtaler ble vektlagt med tanke på muligheten for eventuelle endringer. At avtalene ikke skulle kunne endres uten medvirkning fra de fysiske personene (her forstår jeg dette som den ansvarlige monarken) som engang laget dem fremstår som en underlig tankegang, men dersom vi ser tilbake til forhandlingene i Hamburg i 1577, hvor engelskmennene argumenterte med at tidligere inngåtte avtaler bare gjaldt for tronfølgere valgt eller utpekt av tidligere konge eller dronning, og ikke var bindende for tronfølgere som fikk sin rett gjennom fødsel, gir det mer mening.²⁶² Engelskmennene synes å ha forstått traktater mer som ett anliggende mellom to statsoverhoder som personer, enn mellom disse som representanter for statene som sådan. Dette er interessant, og ville kunne medføre at tidligere avtaler opphørte, og at man dermed endret rettstilstanden idet en konge eller dronning døde. Kanskje ser man her en kulturforskjell mellom stater i en etableringsfase i historien – mellom stater som oppfattet sin rojale representant som staten, og de som oppfattet disse som en *representant* for staten.

---

²⁵⁹ Slange and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 325.

²⁶⁰ Ibid. Kunne kongene, etter eget forgodtbefinnende endre gamle avtaler for å høyne avgiftene? (Min oversettelse)

²⁶¹ Ibid., s. 326. Om ting som er fastsatt av viktige årsaker, og som partene har latt forbli over tid kan endres, uten derved å krenke de prinser som disse avtalene laget. (Min oversettelse)

²⁶² Kirchner, "England and Denmark, 1558-1588," s. 8. Se også kapittel 2.4 i avhandlingen.

Leisieur synes videre å gi en stikkordsbeskrivelse av den ivrige diskusjonen om hvorvidt tidligere skattlegging fra engelsk side når dronning Mary regjerte var mer rimelig enn danskenes skattlegging, og om man kan kreve avgift for bare passering når man ellers bare ilegger avgifter dersom man ankrer opp eller selger varer. Hvorvidt det burde være fritt for engelske skip å fiske i Nordsjøen, og rundt øyene og ved kysten der, og likeledes seile til Russland, ettersom havet er fritt for alle menn, og konger mangler slik eiendomsrett til havet at de kan nekte sjømenn bruk av dette, ikke mer enn de kan nekte dem bruk av luften selv.²⁶³

De engelske utsendingene gir deretter uttrykk for at danskene, i motsetning til engelskmennene, ikke handler i samsvar med folkeretten. England har, til tross for at de også hersker over kyster på hver sin side av et havområde, aldri nektet fiske og navigasjon i området;

*[ob] es daher nicht gegen das Völkerrecht ist, sich eine solche Herrschaft über die See zuzueignen, indem Prinzen nur über denjenigen Theil des Meers ein Recht haben, der an ihr Gebiete stößt, und auch dieses nur in so weit, weil sie die Schiffarth vor Feinden und Seeraubern sichern sollen. Die Könige von England hatten niemals die Schiffarth und Fischeren in der Irländischen See zwischen England und Irland verboten, ob sie gleich eben so gewiß Herren von beide Küsten wären, als der König von Dännemark über Norwegen und Island herrschte, der sich ein solches Regale blos aus diesem Grunde zuschreibe.*²⁶⁴

Her ser man at engelskmennene anvender argumentasjon som samsvarer med det som fremgår av dokumentet *A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce*, se kapittel 3.2.2.

Men, fortsetter engelskmennene, dersom man skal ta avgifter fra engelske skip når de passerer, kan vel Dronningen kreve likeledes av danske skip som skal seile til og handle med områder under hennes suverenitet? Danskene synes da å bli betenkte, og foreslår følgende –

Weil bereits des Königs Vater aus Achtung für die Königin, ob wohl zu seinem großen Schaden, diese Handlung erlaubt hätte, so möchten auch noch, so lange die Königin lebte, die Englischen

---

²⁶³ Slinge and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 326.

²⁶⁴ *Ibid.*, s. 326 - 327. Om det da ikke mot folkeretten er, å tilegne seg slik rådighet over havet, idet at Prinser bare over mindre deler av havet har en rett, som tilstøter deres områder, og denne retten bare så omfattende at de kan beskytte skipsfarten mot fiender og sjørøvere. Kongene av England har aldri forbudt skipsfart og fiske i Det irlandske hav mellom Irland og England, selv om de var herrer over begge kyster, slik Kongen av Danmark over Norge og Island hersker, og krever en slik kongelig rett bare av disse grunner. (Min oversettelse)

*Kaufleute sich diese Begünstigung gegen eine jährliche Erkenntlichkeit von 200 Rosenobeln zu wege bringen.*²⁶⁵

Avtalen som tidligere hadde eksistert mellom partene, og som ble inngått mellom Fredrik og Elisabeth I, skulle altså være gjeldende for engelske handelsmenn - så lenge dronningen levde.

Hva gjaldt de danske klagene på engelske sjørøvere og deres framferd, mente danskene at selv om man ikke i «*der Hiße des Kriegs die Frechheit der Seeraüuber gänzlich unterdrückt werden könnte, so ließe sie sich doch durch ernstliche Strafen zähmen.*»²⁶⁶ Engelskmennenes klager på handel med krigsnødvendigheter til Spania ble kort avvist – dette mente danskene var av et slikt lite omfang at det ikke ville ha betydning for Spania om det opphørte – og hva man handlet med kunne spanjolene uansett klare seg godt foruten.²⁶⁷

Forhandlingene varer i to måneder. Ifølge Schlegel blir de engelske utsendingene da svært forbauset ettersom de danske ambassadørene gir uttrykk for at de ikke har de nødvendige fullmakter for å fullføre forhandlingene;

*Nachdem man zween Monathe lang von beiden Zeiten schriftlich hierüber gestritten hatte, sagten die Dänen den Engländern ganz unvermuthet, sie hätten keine Wollmacht, die alten Bündniße zu untersuchen und zu erneuern, noch Zolle und Auflagen herunter zu feßen, oder die Fischeren den Island und Norwegen zu gestatten.*²⁶⁸

Om ikke dette var nok, gav de danske utsendelsene i tillegg uttrykk for at de forbød engelskmenn å fiske i området rundt Færøyene – slikt fiske ville nå straffes på samme vis som man tidligere hadde straffet ulovlig fiske i øvrige dansk-norske områder. Engelskmennene protesterte, og erklærte at en slikt forbud var ugyldig – i likhet med en hvilken som helst annen erklæring som stred mot eksisterende avtaler.²⁶⁹ Ettersom det ikke lenger var mulig å komme til noen enighet, avsluttet man forhandlingene.

---

²⁶⁵ Ibid., s. 327. Ettersom kongens far av aktelse for Dronningen, til tross for den store skaden for ham selv, har inngått slik avtale, skal, så lenge Dronningen lever, de engelske kjøpmennene ha samme begunstigelse mot en årlig erkjennelse (avgift) på 200 Rosenobler. (Min oversettelse)

²⁶⁶ Ibid. I krigens hete kunne man ikke helt undertrykke sjørøverenes frekkhet, så burde de kunne temmes ved alvorlige straffer. (Min oversettelse)

²⁶⁷ Ibid., s. 328.

²⁶⁸ Ibid. Etter at de i to måneder hadde forhandlet skriftlig mellom partene, sa danskene helt uventet til engelskmennene, at de ikke hadde fullmakt til å undersøke og fornye gamle allianser, heller ikke til å fastsette toll eller avgifter, eller til å tillate fiskeri utenfor Norge og Island. (Min oversettelse)

²⁶⁹ Ibid.

Ved avslutningen av forhandlingene utferdiget man også et sluttdokument, *Recessus Colloquii Bremensis*, som ble undertegnet av alle de offisielle representantene.²⁷⁰ Dokumentet synes å være ført i hånden av de engelske utsendingene. Dette kan man se på bruken av uttrykk som «vi [...] møtte [...] Kongen av Danias utsendinger og tjenestemenn [...]».²⁷¹ Her fastslår de innledningsvis hva hensikten med forhandlingene var, i alle fall fra Englands side – de ønsket ikke bare å forhandle, men også foreta «avtalefestninger» om «uoverensstemmelser» hva gjaldt «diverse stridsspørsmål».²⁷² Det synes klart at det er tatt utgangspunkt i avtaler som har eksistert mellom partene, og oversettelsen synes å gi grunnlag for følgende forståelse;

*I samsvar med avtaler som er nedfelt [uleselig forkortelse] skulle vi forhandle om uoverensstemmelser av denne typen med utsendinger og tjenestemenn fra den opphøyde Kongen av Dania, og i vennlig tone bringe uoverensstemmelsene til opphør.*²⁷³

Ordlyden må nok forstås slik at det i eksisterende avtaler var inntatt konfliktløsningsbestemmelser, som medførte at partene måtte møtes for å forhandle om sine uenigheter. At det eksisterte tidligere avtaler mellom partene er kjent, blant annet ser man det i henvendelsen fra Craig, referert under kapittel 2.5, hvor han henviser til «*the treaty of 1583 [...] forbidding fishing off Norway and Iceland without special permission by the King, [...]*»²⁷⁴ Schlegel referer også til tidligere avtaler mellom partene.²⁷⁵ Samtidig synes oppfatningen hos engelskmennene å være at møtet skulle bidra til å bilegge uoverensstemmelsene som hadde vært mellom statene.

Forhandlingene ble gjennomført over en periode på to måneder, og viste seg nok å være noe mer kompliserte enn engelskmennene hadde forventet, gitt deres omfattende mandat. Av dokumentet som avslutningsvis ble utferdiget fremgår det, slik også Schlegel refererer, at de danske utsendelsene anså seg for ikke å ha mandat

til å anerkjenne og endre inngåtte avtaler eller til å oppheve eller minske tollene i Øresund, slik de heller ikke hadde råderett over fiskeriet i det islandske og norske hav uten tillatelse fra den nevnte Kongelige Majestet, og ettersom de hadde tatt flere andre forbehold, var det ikke mulig å slutte noen

---

²⁷⁰ R[euerenti]a Euro, "Recessus Colloquii Bremensis" i Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 131.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Dokumentene som er hentet ut fra samlingen hos British Library, er imidlertid vanskelig å transkribere da deler av teksten er uleselig, og det har derfor ikke vært mulig å finne hva den fulle bakgrunnen for disse uoverensstemmelsene er.

²⁷³ R[euerenti]a Euro, "Recessus Colloquii Bremensis." i Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 132.

²⁷⁴ Craig, "Early Modern Letters Online".

²⁷⁵ Se oven for, note 258

annen avtale mellom oss enn at det som var blitt forhandlet og behandlet skulle legges fram for våre respektive, ytterst milde fyrster.²⁷⁶

Ut fra dette ser man ikke bare at de danske utsendingene synes å ha hatt et svært begrenset mandat for forhandlingene – man kan også utlede noe av bakgrunnen for forhandlingene. Samtalene synes altså å ha fokusert på de tema som tradisjonelt hadde generert konflikt – hvorvidt tidligere inngått avtaler var gjeldende og i så fall hvorledes innholdet skulle forstås, omfanget av tollene man ila passerende skip i Øresund samt fisket i havet rundt Island og utenfor Norge.

Konklusjonen mellom partene ble til sist altså at de skulle legge frem det de hadde behandlet for sine respektive statsoverhoder.²⁷⁷ I tillegg lovte de danske utsendingene å forsøke å få Christian IV til å offentliggjøre

skatteforordninger som tydelig viser (uleselig ord) av mål, antall og vekt og hvor de heller ikke blir rom for noe skjønn om vekslingsforholdene ut over det som står på (?) tavlene hos tollerne. Likeledes skulle de ta til orde for at i skatte-(??Uleselig ord) skulle kun slike handelsvarer som ble holdt skjult og ikke oppgitt for fortolling (?? Vanskelig setning, pga mye teksttap i margin)²⁷⁸

I konfliktene som hadde eksistert, var det altså ikke bare spørsmål om hvorvidt slik toll skulle pålegges skip under gjennomfart i Øresund, men også uklarheter rundt hvorledes tollene skulle utregnes. Kanskje har tollerne brukt skjønn på en slik måte at det fremstod som urettferdig eller urimelig ovenfor engelske skip. Det har sannsynligvis også vært problemer knyttet til hva man oppgir av last eller varer, og det synes som om handelsmenn har hatt for vane å unndra varer fortolling. Uenigheter om varebeholdning finnes det også referanser til senere i forholdet mellom England og Danmark-Norge. Flere brev fra James I/VI til Christian IV tar opp dette på vegne av skadelidende undersåtter.²⁷⁹ Det er ingen grunn til å tro at ikke dette også var en utfordring under Elisabeth Is regjeringstid.

Elisabeth I dør 24. mars 1603 uten etterkommere. Kanskje kan man gå så langt som å påstå at dette var hennes største feil som monark – mangelen på etterkommere medførte at den neste i

---

²⁷⁶ R[euerenti]a Euro, "Recessus Colloquii Bremensis; Slange and Schlegel, *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern*, s. 328.

²⁷⁷ R[euerenti]a Euro, "Recessus Colloquii Bremensis" I Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 134

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, Se feks. s 198-199.

arverekken til den engelske tronen var kong James VI av Skottland. Og i historisk sammenheng står man ovenfor en kildemessig interessant situasjon.

Tidligere har betydningen av personlige relasjoner vært nevnt, og med James I/VI på tronen i England og Skottland, er forholdet mellom de to statene i endring. Nå er man ikke lengre bare to monarker for hver sin stat, men også familie i kraft av James I/VI's ekteskap med Christian IV's søster Anna. Utfordringen i forhold til James I/VI, som representerer det nye elementet i konflikten, er etter min mening todelt – han fremstilles av kilder svært forskjellig, og han er også statsoverhode for to svært ulike stater. Utfordringene og prioriteringene som konge av England er ikke nødvendigvis de samme som i hans rolle som konge over Skottland, og dette vil naturligvis kunne ha betydning i forhold til hvordan han velger å gripe an eksisterende konflikter – også når motparten er hans svigerbror.

Det at man nå har en familiesituasjon i konflikten betyr imidlertid også at kildetilfanget endres. Fra offisielle dokumenter kan man nå gå til personlige brev mellom partene. Dette gir en annen innsikt i konflikten mellom statene.

Vi står nå på terskelen til en ny epoke i forholdet mellom Danmark-Norge og England. Etter de mislykkede forhandlingene i Bremen høsten 1603, lovet de danske utsendingene å ta opp problemstillingene med Christian IV når de kom tilbake til København. Da Elisabeth dør i mars 1603 er det imidlertid ingenting som tyder på at det har kommet en løsning på konflikten. Kanskje kunne man skylde på årstiden, avhengig som man var av skip for å bære korrespondanse mellom statene. Men dette kan nok ikke være hele forklaringen. Visste Christian IV i forkant av dødsfallet at Elisabeth I kanskje ikke hadde lang tid igjen som monark? Arvefølgen var kjent – kanskje anså Christian det som en fordel å avvente med å søke en løsning på konflikten til James I/VI kom til makten? Det er selvfølgelig ikke mulig å konkludere her. Men så mye vet vi – ingenting var avgjort idet James I/VI overtok etter Elisabeth I. Det ble heller ikke gjort noe umiddelbart forsøk fra James I/VI's eller Christian IV's side på å løse konflikten. Tvert imot synes det nesten som om man søkte å dempe uenighetene noe. Kanskje så man, både fra engelsk og dansk-norsk side, at man ville være mer tjent med å tilnærme seg problemstillingene forsiktig over tid heller enn å fortsette en tilsynelatende fastlåst dialog.

Kapittel 4 En ny konge – en ny tid?

I artikkelen *James VI and I: Two kings or one?* viser Jenny Wormald hvordan karakteristikken i kildene varierer fra å beskrive James I/VI som «*a hated Scot, [...] suspect to the English from the beginning, [with] ungainly presence, mumbling speech and dirty ways [...]*»²⁸⁰ til beskrivelser av James I/VI som

*A man of very remarkable political ability and sagacity in deciding on policy and of conspicuous tenacity in having it carried out. He may not have been the ablest of the Stewarts, but he was assuredly the most successful of his line in governing Scotland and bending it to his will.*²⁸¹

Hvorfor er dette interessant i denne sammenheng? For å kunne si noe om den videre historiske utviklingen i området, er det avgjørende å ta utgangspunkt i de personene som hadde mulighet til å påvirke utviklingen. Christian IV hadde vært konge i mange år allerede, og hans situasjon synes å være lite forandret. For James I/VI endret derimot alt seg – ikke bare blir han konge over to kongedømmer, men disse har en historie som i seg selv skulle tilsi at det ville bli utfordrende å samle dem under én ledelse. Det er også snakk om markant forskjellige stater hva gjelder administrative, så vel som politiske og religiøse forhold. Dette er interne forhold som vil påvirke forholdet mellom James I/VI og omverdenen. Samtidig er det ikke tvil om at James I/VI som person er en annen monark enn Elisabeth I, og disse personlige forholdene vil også være med på å påvirke hvordan omverdenen oppfatter James I/VI, og hvordan James I/VI forholder seg til den.

Til sist er det viktig å være bevisst på utviklingen i verden for øvrig. Perioden man er inne i setter en annen scene for «skuespillet» enn hva man hadde i 1553, da sir Hugh Willoughby la ut fra England på jakt etter en raskere vei for handel med Asia. Havet har nå i flere tiår vært regnet mer som en farbar vei mellom verdensdeler enn som en utfordring hvor oppdagelse og landerobring er det viktigste.

4.1 Én konge – to kongedømmer: Én historie?

Det mest fascinerende med James I/VI, er hvordan karakteristikken av ham representerer tilnærmede ytterpunkter alt etter om man ser på James I eller James VI. Wormald spør blant annet hvorfor James I gjerne huskes som en «*slobbering drunkard who presided over a debauched court*», mens James VI var sett på som «*the focal point of the Castalian band who*

---

²⁸⁰ Jenny Wormald, "James VI and I: Two Kings or One?" *History* 68, no. 223 (1983): s. 187.

²⁸¹ Ibid. Her siterer Wormald en annen forfatter, Donaldson.

made his Scottish court a brilliant and gracious place. »²⁸² På den ene siden en fyllik, på den andre en ivaretaker av poeter og kultur? Likevel trekker flere frem at han hadde gode politiske og intellektuelle evner, og utenlandske ambassadører trekker gjerne frem hans intelligens så vel som hans evne til å administrere. Kanskje er det naturlig at ambassadører fra fremmede stater synes å gi mer positive karakteristikk av James I/VI enn det man ser hos engelskmenn? Wormald trekker også frem det faktum at beskrivelsene differensierer i stor grad.²⁸³ Det virker ikke rimelig at en mann skal fremtre så forskjellig alt etter hvilke øyne som ser. Det er derfor nærliggende å anta at de forhold som påvirket karakteristikkene, skyldes forhold på de enkelte kommentatorers side, heller enn James I/VI's fremtreden.

Hva skjer da når James VI også blir James I? Etter Elisabeth Is død 25. mars 1603, blir James I/VI utropt til konge. Det er ingen tvil om at dette var noe som var ønsket, og ikke en rolle han påtok seg motstrebende. Ettersom Elisabeth I døde uten tronarving, var James I/VI den nærmeste tronarvingen. Selv skriver James I/VI i et brev til Christian IV at

*[w]e recognize that this happened to us in this way beyond all hopes by the extraordinary favor of Almighty God. We acknowledge that what we have always wished has come true so that this most flourishing and powerful kingdom has been gained without carnage or the shedding of Christian blood, and that it is satisfied with us and follows us as its master freely and gladly.*²⁸⁴

Men selv om James I/VI hadde ønsket å følge Elisabeth I på tronen, må overgangen mellom det å være konge av Skottland og det å nå skulle styre også England ha vært stor. Som monark i Skottland hadde James I/VI forholdt seg til et langt mindre formalisert administrativt styresett. Wormald trekker frem flere eksempler:

*There was, for example, little concern about whether a statute was superior to an ordinance, a question settled in mid-fourteenth-century England: matters of privilege and procedure, beyond a touchy insistence on the right voting order in parliament, largely passed the Scots by. And "bureaucracy" was casual to a degree. [...] Nothing better illustrates the way government business was done than the letter written by the king in a rage so blinding that the last part of it is incoherent: "I hae been Fryday, Setterday and this day waithing upon the directioun of my affairs, and never man command...Quhat is spokin this nicht is forgot the morne...in the morning I see nothing...but to gurne."*²⁸⁵

---

²⁸² Ibid., s. 188.

²⁸³ Ibid., s. 189.

²⁸⁴ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 1.

²⁸⁵ Wormald, "James VI and I: Two Kings or One?" s. 193.

Møtet med den engelske administrasjonen må ha vært litt av en overgang. Skottland kunne på dette tidspunkt ikke antas å ha det samme omfanget av administrasjon og byråkrati som det man hadde i England. England var allerede blitt en makt av betydning i Europa, mens Skottland, stort sett skjermet for kriger og vanskelige økonomiske bekymringer som skattlegging, hadde hatt et helt annet behov med tanke på byråkrati og styring ovenfra.²⁸⁶ Riktignok foretok James VI endringer da han ble konge, blant annet hva gjaldt skattlegging og mer direkte kontakt med byråkratiet. Dette var likevel på mange områder markant forskjellig fra det James VI møtte som James I av England. Mens James I/VIIs mulighet til å påvirke i England ble styrt av arrangerte taler på gitte tidspunkt, kunne han som James VI i Skottland kreve å delta i møter, og til og med stemme over forslag.²⁸⁷ Dette gav selvfølgelig atskillig større mulighet for ham til å direkte påvirke avgjørelser. I møtet med Englands sterke og etablerte parlament, møtte James I/VI motkrefter med makt til å imøtegå ham.

James I/VI giftet seg med Christian IVs søster Anna 23. november 1589 i Oslo.²⁸⁸ Ekteskapet etablerte et nært forhold mellom de to landene og familiene. Da de nygifte ikke umiddelbart kunne reise til Skottland, ble forberedelser gjort for å få dem over til Danmark. 22. desember samme år reiser de fra Oslo i retning København, hvor de ankom 21. januar 1590. Først nesten fire måneder senere, 1. mai samme år, kunne Anna gå i land som dronning i Edinburgh.²⁸⁹

4.2 “...most serene Prince, brother-in-law, and dearest companion...”

Slik innleder James I/VI de fleste av sine brev til Christian IV i perioden 1603-1625. Endres dette, er det som regel for å tilføye enda flere hilsninger ment å indikere det nære og gode forholdet mellom de to regentene.

I perioder er brevvekslingen mer intens, mens man ser at det er færre brev i de tidene av året når været gjør det vanskeligere å reise mellom landene. Temaene veksler mellom alt fra fortellinger om familieførøkelser til ønsker om å få tilsendt flere falker og rådyr. Innimellom kommer det også mer alvorlige tema, hvor forholdet til andre stater og hvorledes man skal besvare henvendelser om tredjeparters ønske om støtte og allianser. I tillegg tar James gjerne opp problemer på vegne av sine undersåtter – på vegne av kaptein Wilhelm Tellier sørget James

---

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ Ibid., s. 193-195.

²⁸⁸ Rune Blix Hagen, "James I, Konge I Tåkeland. En Rystende Fortelling Om Utsøkt Djevleskap Rundt Et Fyrstebryllup I Oslo 1589," in *Fyrster I Tåkeland*, ed. T. Emberland and A. Pettersen (Humanist forlag, 2001), s. 166.

²⁸⁹ Ibid., s. 167 flg.

for at Christian returnerte Charitas, ett av skipene fra Hull som var blitt arrestert under kongens reise nordover i 1599.²⁹⁰

James I/VI er forsiktig med å ta tak i de tidligere uenighetene som forelå mellom statene i begynnelsen av hans regjeringstid som monark i England, men etter som årene går, synes temaet i stadig større grad å bli berørt.

4.3 James I/VIs holdning til konfliktene mellom statene

Den første klare hentydningen til uenighetene synes å komme i mai 1603. I et brev til Christian IV, på vegne av handelsmenn fra London, skriver James I/VI følgende:

Some London merchants who are about to go to the shores of the Baltic Sea to do business explain to us humbly that while Queen Elizabeth [.....] was still living, the quarrels which arose between English and Danish royal subjects have not yet been settled. As a result they are a little afraid that they might be forced to undergo something inconvenient in their transit through the Baltic unless they went there protected by our commendation.

*Indeed we do not doubt in the least that the past disputes (whatever they might have been) can easily be put to rest and thoroughly removed owing to our mutual friendship, once we have had the opportunity to examine and discuss them more fully.*²⁹¹

James I/VI antyder bare her kjennskap til de tidligere konfliktene, og sier heller ikke noe om hva Englands standpunkt til disse er etter monarkskifte.

18. mars 1604 sender så James I/VI et brev til Christian IV, på vegne av fiskere som ønsker å dra til Island for å bedrive fiske og handel. James I/VI skriver at fiskerne ønsker

*a license be granted to them by Your Serene Highness and that it be confirmed by a letter from you (with the added condition of paying a tax for trading their goods, which they will gladly pay), in order that they might have a navigation, and fishing safer and more free from every danger and harm as well as the ability to trade their goods.*²⁹²

Det antydes her fra James I/VI at det å skulle betale en avgift for slikt fiske og handel på Island er noe som må kunne forventes av fiskerne og noe fiskerne vil være innstilte på å gjøre. Imidlertid passer James I/VI seg for å på denne måten gi noen avklaring på de uenigheter som

---

²⁹⁰ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, Se f.eks s. 10,18, 53, 100 og 224; Rune Blix Hagen, "Kong Christian IVs Tokt Til Det Ytterste Nord I 1599 - Bakgrunn Og Konsekvenser" s. 22

²⁹¹ Ibid., s. 4-5.

²⁹² Ibid., s. 24-25.

forelå mellom partene med tanke på disse spørsmålene – litt senere i brevet gjør han tydelig oppmerksom på at dette må forstås på en slik måte at det ikke er ment å si noe avgjørende om Englands holdning til spørsmålet om hvorvidt Danmark-Norge kan legge avgifter på disse aktivitetene –

*[...] we want this to be understood in such a way that this question or controversy concerning the right of fishing in that region (which has not yet been settled, but for the sake of our friendship and fraternal union it is proper and just that it be most correctly settled) not appear by this letter to be prejudged by us.*²⁹³

Forhandlingene i Bremen i 1602 endte uten at man kom til noen konklusjon mellom partene. James I/VI nevner i sine brev ikke direkte muligheten for nye forhandlinger, men virker likevel interessert i at de skal kunne diskutere temaene. 3. mai 1604 sender han et brev til Christian IV som en oppfølging til et tidligere brev hvor Christian IV blir tildelt «the Order of the Golden Anklet or Garter». I brevet fremholder James I/VI at det er noen formaliteter som må på plass, og han ber derfor Christian IV sende noen han stoler på som kan motta ordenen på hans vegne. Dersom Christian IV finner å kunne gjøre dette, foreslår James I/VI at Christian IV også, i den hensikt å løse tidligere uenigheter mellom partene, sender

*some suitable men, sufficiently instructed and informed about the state of affairs and also endowed with authority, [...] to confer and discuss [...] these matters inflamed by so long a dispute [...] then we certainly have high hopes that the outcome of the negotiations will totally remove and destroy all controversies and wholly satisfy both ourselves and our subjects, especially our merchants and negotiators, whom it most concerns.*²⁹⁴

Det synes særlig viktig for James I/VI at dette gjøres på en diskre måte – han fremholder i samme brev at dersom disputten skulle løses av «*the established legations on both sides, it would have some appearance of a disagreement between us.*»²⁹⁵

Først nesten ett år senere blir henvendelsene vedrørende dette mer konkrete. En dansk ambassadør, Henry Ramelius, ble sendt av Christian IV til England i 1605 for å diskutere «*a variety of trade-related issues ranging from Sound taxes, fishing rights and the “Russian navigation”*».²⁹⁶ Dette må ha vært svært tidlig i 1605, for allerede 22. januar samme år sender James I/VI brev om dette til Christian IV. James I/VI fremstår som skuffet over utfallet – han

---

²⁹³ Ibid., s. 25.

²⁹⁴ Ibid., s. 29-30.

²⁹⁵ Ibid., s. 30.

²⁹⁶ Steve Murdoch, *Britain, Denmark-Norway and the House of Stuart 1603-1660: A Diplomatic and Military Analysis* (East Linton: Tuckwell Press, 2003), s. 26.

hadde håpet at dette skulle være løsningen på uenighetene, men Ramelius hadde påberopt seg å ikke ha rett til noe annet enn å bringe James I/VI meninger om saken tilbake til Christian IV, og kunne derfor ikke gå inn i konkrete diskusjoner om temaene.²⁹⁷ Man kan selvfølgelig stille spørsmålet om Christian IV her mente å ha funnet en måte å utsette forhandlinger på – ved å unnlate å gi utsendingene fullmakter til å faktisk forhandle, treneres også en eventuell løsning. Det samme var tilfellet ved de tidligere forhandlingene i Bremen i 1602, hvor engelskmennene møtte utsendinger fra Danmark-Norge uten fullmakter til å avgjøre det som var satt som tema for møtet.

I 1609 kommer Grotius ut med sin bok *Mare Liberum*.²⁹⁸ Grotius argumenterer for at all eiendom er basert på besittelse, noe som nødvendiggjør at noe enten er «tatt», eller på annen måte markert som under eie av noen. Ting som faller utenfor dette, slik som vannet i havet, vil derfor ikke kunne omfattes av eiendomsrett. Videre fremholder han at årsaken til at man ønsker besittelse, er at bruken av en gjenstand og lignende, som regel er forgjengelig; gjenstander blir oppbrukt, og besittelse er derfor nødvendig slik at bruksbehovet for den enkelte ivaretas – jeg tolker her Grotius slik at dersom noe er likt tilgjengelig for alle, vil man som eksempel vanskelig kunne sikre lik fordeling av bruken, eller sikre at de som har størst behov er de som faktisk får tilgang.²⁹⁹

Innenfor havretten, og kanskje til og med innenfor folkeretten som sådan, regnes Grotius som et slags tidsskille. Etableringen av det vi senere kjenner som folkerett begynner å ta form på denne tiden, og Grotius sin argumentasjon og bøker var en viktig del av dette bildet. Hva gjelder forholdet mellom England og Danmark-Norge, har det vært lagt til grunn at monarkskiftet fikk betydning for hvordan konflikten utviklet seg, og herunder hvordan Danmark-Norges holdning til havområdene utenfor Norge endret seg over tid. Det er likevel ikke slik at man ser en markant endring rundt 1609.

4.4 “...to each and every one whom this declaration shall reach...”

Ingenting i James I/VI's brev til Christian IV rundt 1609 antyder noe videre om konfliktene, langt mindre refererer disse til Grotius lære om *mare liberum*. Først i et brev fra 26. april 1616

---

²⁹⁷ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 37-38.

²⁹⁸ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*.

²⁹⁹ W.E. Hall, *A Treatise on International Law* (Oxford: Clarendon Press, 1917), s. 147; Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 99 flg; Grotius et al., *The Free Sea*, s. 24 flg.

tar James I/VI opp igjen noe av debatten som har vært. Korrespondansen inneholder her et brev til Christian IV, samt et vedlegg til dette. På slutten av vedlegget er det påført som følger;

*This declaration was written in January or February, 1616, and attached to another letter of King James dated April 26, 1616.*³⁰⁰

Erklæringen som James I/VI har skrevet gir inntrykk av å være et skriv ment for mange. Innledningsvis heter det at erklæringen er «*to each and every one whom this declaration shall reach*».³⁰¹ Erklæringen er James I/VI's redegjørelse for Englands rett til å drive hvalfangst i områdene rundt Grønland,³⁰² Norge, Island og Færøyene, et område som Christian IV forbød engelskmennene å drive hvalfangst i, i et brev til James I/VI av 18. februar 1616.³⁰³ Jeg har ikke funnet brevet fra Christian IV til James I/VI, men Christian IV gir i en erklæring til sitt riksråd datert 5. april 1615, uttrykk for sine meninger vedrørende engelsk hvalfangst i området.³⁰⁴ Kanskje er det denne danske debatten som foranlediger Christian IV's forbud mot hvalfangst som kommer i 1616.

Hensikten med erklæringen James I/VI sender ut er at ikke bare Christian IV, men også andre europeiske ledere, skal få en forståelse for engelskmennenes reiser til dette området, samt at engelskmennenes «*authority in that region will be clearly established*».³⁰⁵ Primært refererer James I/VI her til Svalbard; hva gjelder områdene Christian IV for øvrig legger ned forbud for, uttaler James I/VI at han har forståelse for Christian IV's ønske om å beskytte sine undersåtter. Han går derfor med på at engelskmennene i fremtiden skal la være å fiske i de øvrige områdene.³⁰⁶ James I/VI er grundig i sin gjennomgang, og tar utgangspunkt i Willoughbys reise i 1553, redegjort for tidligere under kap. 2.1. Det gjøres et poeng ut av at engelskmennene etter 1553 ved flere anledninger har utforsket området, og bevis for dette mener James I/VI kan finnes

*[...]in diaries and other documents, which have been preserved in archives, [...] so manifestly that nothing can be shown or proved more clearly.*³⁰⁷

---

³⁰⁰ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 179.

³⁰¹ *Ibid.*, s. 175.

³⁰² James referer til Grønland, men mener nok Svalbard/Spitsbergen her. Grønland var i denne periodens språkdrakt sammenfallende med Spitsbergen.

³⁰³ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 181.

³⁰⁴ *Kong Christian Den Fjerdes Egenhændige Breve 1589-1625*, s. 85 flg.

³⁰⁵ *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 176.

³⁰⁶ *Ibid.*, s. 182.

³⁰⁷ *Ibid.*, s. 178.

Hva gjelder Svalbard spesielt, gir James I/VI uttrykk for i brevet til Christian IV at området rundt ble «*legally and legitimately acquired for our English crown*», og at hans engelske undersåtter ikke har gjort noe galt når de har drevet fiske der.³⁰⁸

I erklæringen går James I/VI langt i å vektlegge forholdet mellom kongene som essensielt for at Christian IV skal imøtekomme de engelske kravene.

*But now since that disputed region is not only part of the northern region which was discovered by the effort of those merchants, and that on their first voyage, but also since it has been a rightfully and legitimately acquired possession of our English crown, we are wholly confident that when the truth has been learned, our dearest brother the most serene King of Denmark, both because of our friendship and relationship and because of his unique prudence and justice, will in no way allow our right to be violated by his edict nor our subjects to be afflicted with injury or harm but that, to the contrary, he will revoke his edict and free them from every annoyance.*³⁰⁹

I 1619 kommer det igjen et brev til Christian IV hvor James I/VI's mening om havets stilling synliggjøres. Brevet er en respons på et forslag fra Christian IV, representert ved Lord Andrew Sinclair og Lord Jonas Carisius. Christian IV har ifølge brevet en interesse i at danske handelsmenn skal kunne drive handel i indiske områder, på dette tidspunktet underlagt Nederland. James I/VI refererer til en avtale som skal på plass mellom «*the two colleges of East Indian merchants, the English college and the Dutch college*», og understreker viktigheten av at det i en slik avtale ikke er rom for det som vil stride enten mot “*the law of nations*” eller som ellers vil kunne skade Danmark, gitt at de ønsker å gjøre handel der.³¹⁰

*Almighty God, who spread out the ocean, has ordained by perpetual law the freedom of navigation and commerce between peoples; let it not happen that we should be leaders in violating this law.*³¹¹

Riktignok fremholder han at i områdene det henvises til, Moluccus, Bandanus Islands og Amboina, har nederledderne en særlig rett til enkelte typer handel, ettersom de har inngått en avtale med lederne i dette området. Han håper likevel at Danmark vil stå sammen med England i de forhandlingene de ønsker med nederledderne.

Til tross for den relativt hyppige brevvekslingen mellom kongene, ser man at temaene som under Elisabeth I var hyppig på dagsorden, berøres lite og med til dels lange mellomrom. Selvsagt må man forutsette at kommunikasjon også fant sted mellom andre ansvarlige

---

³⁰⁸ Ibid., s. 182.

³⁰⁹ Ibid., s. 178 - 179.

³¹⁰ Ibid., s. 201 - 202.

³¹¹ Ibid., s. 202.

representanter for de respektive statene, men det er grunn til å tro at dersom noe av viktig karakter hadde kommet opp, ville det ha vært nevnt i brevene mellom dem. Andre tema, til dels personlige, er hyppig oppdukkende, og også viktige statsanliggende i forhold til tredjepartsstater er gjenstand for kommentarer.

Samlingen inneholder som nevnt i hovedsak James I/VI brev til Christian IV. Det betyr at direkte respons fra Christian IV til James I/VI ikke er tilgjengelig her. Likevel er det tatt med et brev fra 31. august 1621 fra Christian IV. Årsaken til at det er inkludert fremkommer ikke. Brevet omhandler en situasjon hvor polske soldater, rekruttert av England til bruk i krigen mot tyrkiske styrker, ber om fritt leide gjennom Øresund. I første omgang ankom en gruppe på 300 soldater, men totalt var de snakk om 2000. Christian IV gir uttrykk for overraskelse over at Danmark ikke var blitt informert på forhånd, og sier at den første innskytelsen var å blokkere gjennomfarten deres. Imidlertid ombestemmer han seg;

[b]ut we most kindly granted passage to the present three hundred in order that Your Serene Highness might notice what value your interventions have with us, [...]. But as for the remaining one thousand seven hundred, we have submitted to the assemblies of our Kingdoms the question of whether they should be allowed to have the same free passage during such great disturbances of wars everywhere, which are moved and driven here and there like whirlwinds, by easy movement and fate. Therefore, although in the present matter we have granted free passage, you will have to excuse us lovingly since we cannot yield at all to the fraternal request of Your Serene Highness in the case of the other one thousand seven hundred men.³¹²

James I/VI svarer i brev av 6. oktober 1621, og gir der uttrykk for at soldatene som var hyret inn av England, hadde blitt instruert til å søke «*free passage from Your Serene Highness because of the righteousness of our deed.*»³¹³ I brevet gis det videre inntrykk av at James I/VI forventer at Christian skal bøye seg for forespørselen, når James I/VI nå har forklart årsaken, og igjen henvises det til det næreforholdet mellom kongene.³¹⁴

Allerede 9. oktober 1621 sender James I/VI neste brev til Christian IV, og da er det igjen forholdene rundt Grønland [*eg.Svalbard*] og skattleggingen for gjennomfart i Øresund som er tema. James I/VI fremhever i brevet at England alltid, til tross for at de oppfatter områdene rundt Grønland [*eg.Svalbard*] som sine egne, har tillatt danske fiskere å fiske der. Men, sier James I/VI – “*they may sell none of their goods in our dominions either through themselves*

---

³¹² Ibid., s. 219 - 220.

³¹³ Ibid., s. 221.

³¹⁴ Ibid., s. 222.

or through others, just like olive oil, furs, bones, etc., and they may not make anyone a partner in this fishing except a native subject of Your Serene Highness.”³¹⁵ Videre sier James I/VI at ettersom England alltid har imøtekommet danskene hadde i dette henseende, og ettersom dette også reflekteres i en avtale England og Danmark-Norge har inngått, må engelskmennene kompenseres for deres velvilje til å la danskene få fordeler av engelske områder. Som kompensasjon foreslår James I/VI at hans undersåtter «*will at least be on equal terms with other people in the view of Your Serene Highness lest they be further burdened by the payment of one percent taxes in Cimbrian Strait [eg. Øresund] which till now have been exacted from them in addition to other taxes.*»³¹⁶ Dersom dette imøtekommes, sier James I/VI, vil det være den beste måten å styrke avtalen som foreligger mellom partene.

4.5 To konger, to stater – mange avtaler

Det er velkjent at det forelå mellomstatlige avtaler mellom Danmark-Norge og England på dette tidspunktet. Blant annet ble det referert til tidligere avtaler i dokumentet som ble utarbeidet ved avslutningen på forhandlingene i Bremen. Fra brevvekslingene mellom kongene ser man også ved flere anledninger at James I/VI tar til orde på vegne av sine undersåtter, som i en eller annen sammenheng har havnet i vanskeligheter med til Danmark-Norge; manglende betaling av toll, beslagleggelse av skip, varer, og lignende.³¹⁷ I 1623 tar James I/VI igjen til orde for noen uheldige handelsmenn med interesser i The Baltic Society. Skipene som fraktet varene deres ble holdt tilbake i Helsingør, etter handelsmennenes versjon fordi de hadde betalt skatt på forhånd til skipsherrene, men at disse selv hadde beholdt pengene. James I/VI ber derfor Christian IV gripe inn, og løse saken, ved å la skipsherrene (kapteinene) betale både skatt og bot for sin oppførsel. Eierne av varene er etter James I/VI's ord «*innocent of every crime*», og han ber Christian IV holde bare de skyldige ansvarlig.³¹⁸

Det virker imidlertid ikke som om saken løser seg med det samme. I april 1624 skriver James I/VI igjen til Christian IV, og ber igjen om at Christian IV undersøker saken. James I/VI gjentar at det må være et utgangspunkt at bare de skyldige straffes, og henviser til en traktat fra 1603 mellom statene;

But concerning the law, may Your Serene Highness recall the articles of trade that were written at Copenhagen on the 27th of September in the year 1603 and sent to us through your Secretary

---

³¹⁵ Ibid., s. 223.

³¹⁶ Ibid.

³¹⁷ Ibid., Se feks s. 41, 81, 91, 198-199.

³¹⁸ Ibid., s. 235.

*Christopher Wilfelt, a noble man; it was clearly stipulated in them that the goods of only those merchants who were discovered to have committed a crime may be confiscated and that no prejudgment for the crime of others may be brought against anyone except accomplices.*³¹⁹

Bare noen dager senere, 24. april 1624, sender James I/VI ett nytt brev om saken til Christian IV. Denne gang ber han om at Christian IV diskuterer traktaten fra 1603 med James I/VI's utsending, Robert Anstruther, slik at man får en tydelig fortolkning av denne og på den måten unngår misforståelser og uklarheter hva gjelder traktatens ordlyd. Handelsmennene nevnt ovenfor, er på dette tidspunkt bekymret for at deres varer skal bli tatt som betaling for gjeld som England skylder Danmark-Norge fra tidligere. Også i mai samme år er handelsmennenes sak tema. James I/VI ber da om at disse handelsmennene, som nå er på vei til Danmark-Norge for å løse ut skipene, blir gitt «*security of travel and freedom of commerce in accordance with the articles of trade on which we have both agreed.*»³²⁰

Det er ingen tvil om at det eksisterte både avtaler og forståelse mellom statene i perioden hvor James I/VI og Christian IV satt med makten. Men noen reell løsning på konflikten kom man likevel ikke frem til – Danmark-Norge opprettholdt sine begrensninger på andre staters ferdsel i havområdene utenfor Norge ennå en stund. Man kan undres over hvorfor England under James I/VI ikke var mer offensiv i denne perioden. Etter hvert endret imidlertid Englands holdning seg, og selv James I/VI så nødvendigheten av å sette begrensninger og i større grad lukke havområder utenfor egne landområder. Økonomi var av avgjørende betydning her, slik det også var for Danmark-Norge.

I oppgavens siste kapittel skal jeg se nærmere på dette ved å sammenfatte problemstillingene i oppgaven - hvilke havrettslige oppfatninger lå til grunn for konflikten, og hvorledes ble utviklingen i konflikten påvirket av andre elementer i forholdet mellom statene? Fant det sted en utvikling i forholdet mellom statene, og hvordan endret de havrettslige oppfatningene seg over tid? Og ikke minst – i hvilken grad er forhandlingene premissleverandører for deler av argumentasjonen Grotius senere benyttet?

---

³¹⁹ Ibid., s. 238.

³²⁰ Ibid., s. 246.

Kapittel 5 Fra Mare Nostrum til Mare Liberum?

Havrettskonvensjonen bruker ikke begrepene *mare nostrum* og *mare liberum*. I faglitteraturen er de likevel velkjente, og brukes innenfor havretten slik at man må kunne forstå de som til dels definerte, og man kan legge til grunn at det eksisterer en felles forståelse av at disse har et innhold som medfører rettigheter og plikter. Slik ligger de på mange måter i en overordnet begrepsfære i forhold til Havrettskonvensjonen, hvis artikler leses med denne grunnforståelsen av at det eksisterer et forhold mellom begrepene som genererer behov for avklaring.

Likevel må man ikke glemme at nåtiden ikke er mer enn en del av historien – utviklingen vil fortsette, og kanskje vil begrepene om nye 400 ha et annet innhold? Eller kanskje vil fremtidens historikere skrive om delelinjeavtalen mellom Norge og Russland, eller om Canadas og Norges fokus på økt bruk av kystvakt i de nordlige farvann for å synliggjøre tilstedeværelse, med undring over hvordan vi kunne dele havet inn i interesse – og eierskapsområder? I 1553 seilte man nordover og risikerte livet for å finne en passasjen i nord for å lette tilgangen til handelsmarkedene i Asia – i 2013 satte man ny rekord i antall passeringer gjennom nettopp Nordøstpassasjen.³²¹

James Muldoon sier i sin artikkel «Who owns the sea?» at “[a]t first glance, the notion of owning the sea seems silly. How could any nation or group of nations own that vast expanse? Indeed, who would want to do so?”³²² Han fortsetter med å si at dersom ordet «eiendomsrett» byttes ut med «jurisdiksjon», så gir det mer mening - det har alltid vært nasjoner som har ønsket å utøve jurisdiksjon over havområder nært opptil landterritoriet.

Havet har alltid vært viktig for nasjoners mulighet til å både drive handel og utvinne ressurser gjennom fiske og fangst. I tillegg har man ved å vise styrke på havet posisjonert seg i forhold til andre stater. I senere år har ny teknologi muliggjort også annen bruk av havet og havbunnen. Men ny teknologi og nye muligheter medfører også at man i enda større grad ønsker å sikre seg «sin» del av havet. De siste årene har media med jevne mellomrom vist den tabloidiserte versjonen av debatten om hvem som skal eie hva gjennom sin omtale av «kampen» om Nordpolen. Området anses rikt på ressurser, og flere stater, deriblant Russland og Danmark (gjennom Grønland) ønsker grensene for kontinentalsokkelen satt mest mulig fordelaktig for dem selv. Selv om mye er endret i løpet av 400 år, ser man likevel klare paralleller til dsituasjon.

---

³²¹ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Flere-seiler-over-Nordostpassasjen-7412807.html#xtor=RSS-3>

³²² Muldoon, "Who Owns the Sea?," s. 13.

Men før jeg trekker flere linjer mellom da og nå, er det naturlig å sammenfatte problemstillingene som ble nevnt innledningsvis, og se om det er mulig å besvare disse med utgangspunkt i hva jeg nå har funnet av informasjon om konflikten.

5.1 Hvilke havrettslige oppfatninger lå til grunn for konflikten, og hvorledes ble utviklingen i konflikten påvirket av andre elementer i forholdet mellom statene?

Danmark-Norge mente seg trygg på at havområdet mellom Norge, Island og Grønland var *mare nostrum* – vårt hav. Det har ikke vært mulig å finne konkrete juridiske begrunnelser fra dansk side for denne oppfatningen, men det at man lenge antok at området var en havbuk, synes å ha hatt betydning. Når jeg ser tilbake på historien forut for konflikten, er «havbukkonseptet» ikke ukjent i forhold til andre staters forhold til havområder.³²³ Det synes heller ikke å ha vært en omforent internasjonal holdning til hvorledes man skulle forholde seg i slike spørsmål. Jeg finner det ikke urimelig at Danmark-Norge, basert på dette, la til grunn at de hadde en særlig rett til dette området.

På den annen side er det lite som taler imot Englands syn om *mare liberum* – fritt hav. Den juridiske betenkningen som ble forberedt i forkant av forhandlingen i Embden viser at man ved henvisning til tidligere juridiske autoriteter kunne underbygge de holdninger som England da la til grunn med tanke på dette.³²⁴ England var da heller ikke den eneste staten som mente å ha rett til å ferdes i området utenfor Norge, noe som gir inntrykk av at det fantes en holdning internasjonalt som var i konflikt med den dansk-norske. Imidlertid finner jeg det meget relevant at England, så vel som andre stater, i perioder aksepterte Danmark-Norges krav om betaling av avgift for ferdsel, fiske og handel. Ved en slik aksept synes man å erkjenne Danmark-Norges krav om suverenitet, og at det derved forelå jurisdiksjon til å sette begrensninger for ferdsel i området. Kanskje kan man se dette som en form for *ex gratia* betaling; man betaler, men uten innrømmelse av at det foreligger plikt, eller skyld, som grunnlag for betalingen. I moderne tid har man sett tilsvarende løsning for eksempel i Afghanistan, hvor utbetalinger til sivile for skade har funnet sted uten at det dermed foreligger innrømmelse av skyld.³²⁵ James I/VI uttalelse i ett

---

³²³ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s.35 flg.

³²⁴ Ibid., s. 52 flg.

³²⁵ Se for eksempel sak om dette hos Institute for War & Peace Reporting: <http://iwpr.net/report-news/afghanistan-us-casualty-payments> og hos Spiegel Online International: <http://www.spiegel.de/international/germany/aftermath-of-an-afghanistan-tragedy-germany-to-pay-500-000-for-civilian-bombing-victims-a-710439.html> NATO har utarbeidet retningslinter for denne typen utbetalinger, se:

av sine brev til Christian IV kan gi inntrykk av dette – det samme finner vi nevnt hos Cheyney når han sier at den engelske regjeringen var redd for at betalinger skulle medføre at man ble oppfattet å ha godtatt de dansk-norske kravene.³²⁶ Imidlertid taler sluttoppgjøret i 1857, hvor flere stater, idet Danmark fjernet sluttollen, gikk sammen om å betale Danmark en kompensasjon, imot dette – hvorfor skulle man betale en sluttkompensasjon på over «33,5 millioner rigsdaler» dersom man så langt hadde gjort det mer av «høflighet» enn av en oppfatning av plikt?³²⁷

Det synes ikke å ha eksistert noen felles juridisk forståelse av havets rettslige stilling i denne perioden. Både Danmark-Norge og England kunne underbygge sin forståelse av hvilke rettigheter de hadde med historiske og juridiske argumenter. Andre staters praksis gir inntrykk av at begge oppfatninger – både *mare liberum*, i betydningen fritt hav, og *mare nostrum*, i betydningen havområder hvor en stat kunne begrense ferdsel, handel og fiske - synes å ha hatt sine tilhengere, men årsaken til at man mente det ene eller andre var riktig, var forskjellig for statene. For Spania og Portugal, med pavens deling av havområdene i Tordeillias-traktaten, var ideen om en rett til å hindre andre i å seile fritt et utslag av egne handelsinteresser. For England var retten til å kunne seile nordover, fiske fritt og handle fritt av stor betydning fordi man ellers ville være prisgitt Spania og Portugals havområder. Mye av det samme gjaldt også for nederlenderne. For Danmark-Norge var nok ønsket om et *mare nostrum* under dansk-norsk kontroll primært relatert til tapet av inntekter og ønsket om å unngå en sterkere relasjon mellom Russland og England. Forholdet til Russland var av betydning også i forhold til de grensekonflikter som forelå i nord mellom statene i denne perioden.

Kanskje ville konflikten ha artet seg annerledes dersom den utelukkende dreide seg om det rent juridiske? Englands ønske om tilgang på nye handelsmarkeder og Danmark-Norges behov for å beholde inntektene fra Sundet, eller i det minste sikre seg tilsvarende inntekter gjennom handelsruten rundt Nordkapp, gjorde nok sitt til at innsatsen ble høyere og konflikten mer avgjørende enn hva den ellers ville blitt. Konflikten kan i tillegg oppfattes som en måte for Danmark-Norge til ikke bare å begrense tapet av inntekter fra Sundet, men like mye som et forsøk på å hindre andre staters tilgang til Russland. Kanskje bør man i like stor grad se dette som en måte å hindre Russland tilgang til andre stater? Gitt de grensekonfliktene som Christian

---

NATO Nations Approve Civilian Casualty Guidelines

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_65114.htm?selectedLocale=en

³²⁶ Cheyney, "England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth," s. 19; King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 25.

³²⁷ Jespersen, *A History of Denmark*, s. 126.

IV hadde i nordområdene, hvor både svenske og russiske interesser sto i sterk konflikt med de dansk-norske, ville det være avgjørende å forhindre sterke allianser og relasjoner mellom Russland og andre stater som England. Helge Salvesen skriver om konfliktene som preget området i perioden 1560-1720 i sin artikkel *Handelsinteresser og konflikter i Norden 1560-1720*.³²⁸ I artikkelen gjennomgås de forskjellige konfliktsituasjonene hvor blant annet Danmark-Norge var part i forskjellig grad. Det at man i perioden var så involvert i andre konflikter i dette området, blant annet i Det baltiske hav, må ha gjort det enda viktigere for Danmark-Norge å sørge for kontroll over havet utenfor Norge. Grensekonfliktene i nord med uklare skatteforhold synliggjør en sårbarhet i det dansk-norske styret, som må ha medført et reelt behov for Christian IV til å vise styrke i forhold til England så vel som Russland og Sverige. Tsar Ivans ønske om at engelskmennene i 1573 skulle slutte å betale enhver form for skatt eller avgift til Danmark-Norge for å kunne drive handel i området nord for Norge, fordi han var redd for at dette skulle bli sett på som en legitimering av Danmark-Norges krav på området, gir et klart uttrykk for det skjøre mellomstatlige forholdet som eksisterte mellom partene.³²⁹

5.2 Hvilken utvikling fant sted i forholdet mellom statene, og hvordan endret de havrettslige oppfatningene seg over tid?

I perioden hvor Elisabeth I satt som dronning i England skiftet Danmark-Norge statsoverhode flere ganger – fra Fredrick, til det midlertidige styret av Riksrådet, og endelig til Christian IV. I den tidlige perioden ser man at Elisabeth I unngår og trenerer problematikken gjennom enten å sørge for at forhandlingsutsendinger tilnærmer seg problematikken på en uventet måte, eller gjennom å fokusere på felles front mot andre samtidige utfordringer. Samtidig synes det som om Fredrick ikke hadde det samme behovet for å vise styrke i området utenfor Norge. Etter hvert som handelsruten ble mer brukt, og varetransporten økte, økte nok også faren for sjørøveri i området.³³⁰ Kanskje har det vært en medvirkende årsak til at den dansk-norske tronen så seg nødt til i større grad å vise tilstedeværelse og styrke i dette området? Sjørøvere utgjorde en like stor stor fare for dansk-norske undersåtter, både handelsmenn og fiskere, som for engelske, og

---

³²⁸ Helge Salvesen, "Handelsinteresser Og Konflikter I Norden 1560 – 1720," in *Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøker Fra Christian IVs Tokt Til Finnmark Og Kola I 1599*, ed. Rune Blix Hagen og Per Einar Sparboe, *Ravnetrykk* (Tromsø: Universitetsbiblioteket i Tromsø, 2004).

³²⁹ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 42.

³³⁰ *Sjørøveri og kapring i nordområdene på 1600-tallet. Mange pirater havnet i galgen på torget i Kongens Nyhavn*. Foredrag av Rune Blix Hagen på Senioruniversitetet 45+ i Tromsø, onsdag 26. februar 2014.

det må ha vært i den dansk-norske tronens interesse at det ble tydeliggjort hvilken holdning man hadde til slike handlinger. Dette var utfordringene Christian IV ble møtt med da han overtok tronen.

Med Christian IV møtte Elisabeth I en annen motstand enn tidligere, all den tid han klarte å gjøre konflikten dagsaktuell med sin reise nordover. Ved å vise styrke og initiativ, tvang han på mange måter England til å reagere. Kanskje kan man gå så langt som å si at de første reelle forhandlingene, hvor man tar opp problemkomplekset som en helhet, fra engelsk side skjer i 1602?

Da James I/VI kom til makten i 1603, må det kunne antas at både han og Christian IV hadde visse forventninger til hvorledes konflikten skulle løses mellom partene. Tross alt var det nå snakk om relativt nær familie. Imidlertid ser man at James I/VI er svært tilbakeholden i spørsmålet, og forsiktig i måten han nærmer seg konflikten på i sine brev til Christian IV. Jeg oppfatter at det her er mer snakk om aksept av dansk-norske holdninger enn aktiv forfølgning av de «konklusjoner» som man kom til i Bremen i 1602. Selv om de danske utsendingene hadde lovet å ta opp saken med Christian IV, er det lite i brevvekslingen mellom partene som tyder på at dette faktisk ble gjort. Alternativt er det ikke kommet noen reell avklaring fra Christian IVs side.

Konflikten som sådan synes å være levende så sent som i 1618. Man finner da et utkast til en instruks, ment gjeldene for to skip, som skulle patruljere farvannene rundt Færøyene, Island og nord om Norge for å hindre all ulovlig ferdsel og fiske i disse områdene.³³¹ Dette viser at det fra dansk-norsk side fremdeles var et ønske om og et behov for å kontrollere området og iverksette sanksjoner i forhold til andre parter som ønsket å ferdes der.

Hvorfor var ikke James I/VI mer offensiv med tanke på konflikten med Christian IV? Et sentralt poeng her er nok at James I/VIIs alvorlige økonomiske vanskeligheter. Flere brev fra James I/VI til Christian IV gir uttrykk for ønske om å låne penger, eventuelt forklaringer på hvorfor man ikke kan betale tilbake tidligere lån på det nåværende tidspunkt.³³² Internt i England pågikk debatten om hvordan man skulle skaffe inntekter. Ett alternativ var å skattlegge nederlendernes fangst av sild i havet nord for England. James I/VI fikk foreslått følgende alternativ av handelsmenn fra London:

---

³³¹ *Kong Christian Den Fjerdes Egenhændige Breve 1589-1625*, s. 138 flg.

³³² King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, Se feks. s. 209 og 213.

[T]he creation of an English herring fleet, financed by a tax on Dutch fishermen. It was presented to the King as a win-win situation: the new English herring would not just employ thousands of his subjects, but also increase the trade and navigation of his kingdom, yielding greater customs revenues. In this scenario, the Dutch competition would first subsidise the new English herring fishery, and then conveniently collapse under the burden of royal taxes.³³³

James I/VI's interesse for forslaget gjalt nok primært den kortsiktige økonomiske gevinsten. 6. mai 1609 sender han ut en kunngjøring, hvor han fokuserer på den konsekvensen han mener utenlandske fiskere hadde hatt – ved at mange av hans undersåtter vært nødt til å forlate sitt fiske, med det resultat at man mistet “*the power of shipping and use of navigation*”.³³⁴ Løsningen hans var å kreve at alle utenlandske fiskere måtte kjøpe en lisens dersom de ønsket å fiske “*upon any of our coastes of Great Britain and Ireland*”.³³⁵ Kunngjøringen ble riktignok ikke satt i kraft på dette tidspunkt, men synliggjør likevel de utfordringer James I/VI hadde på hjemmebane og de hensyn som må ha hatt betydning også i forhold til Christian IV og konflikten mellom disse statene.

Hva angår de havrettslige sidene, oppstår konflikten jeg behandler en god stund før England endrer sine holdninger til et mer lukket hav. Senere ser man jo at England selv ønsker å ha særlig rett over “*the British sea*”. De økonomiske utfordringene må ha hatt betydning for denne endringen – behovet for å kunne pålegge fiskere skatter og avgifter nødvendiggjorde aksept av et mer lukket hav enn tidligere.

I flere år fremover var skatteleggingen i forbindelse med fiske i en eller annen form et åpent spørsmål for James I/VI. Til og med Anna, James I/VI's dronning og søster av Christian IV, involverte seg. I 1614 ba hun sin ektefelle om “*a royal patent that would empower her to compound with foreign fishermen for licenses to fish on the British coasts.*”³³⁶ Som kvinne i denne tiden må Anna ha vært viljesterk og egenrådige – på samme tid som hun ba sin ektefelle om dette, ba hun William Welwood om å publisere *De Domini Maris* – en latinsk oversettelse av kapittel 27 i boken *An Abridgment of all Sea Lawes* – som var en direkte respons på Grotius sin argumentasjon i *Mare Liberum*. Som følge av dette ble den nederlandske ambassadøren så bekymret at han sendte en melding hjem om at James I/VI allerede hadde gitt Anna retten til å ilegge “*the Dutch herring busses*” skatter i 21 år fremover. Dette medførte imidlertid ikke

---

³³³ Ittersum, "Mare Liberum Versus the Propriety of the Seas? The Debate between Hugo Grotius (1583-1645) and William Welwood (1552-1624) and Its Impact on Anglo-Scotto-Dutch Fishery Disputes in the Second Decade of the Seventeenth Century," s. 256.

³³⁴ Ibid., s. 256-257.

³³⁵ Ibid., s. 257.

³³⁶ Ibid., s. 258.

riktighet, og det engelske «*Privy Council*» mislikte sterkt dronningens forespørsel, og avviste saken med å gjøre det klart at “*her debts would have to be discharged in a manner less likely to cause a break with the United Provinces.*”³³⁷

I årene som fulgte, ble forholdet mellom England og Nederlandene svært spent. Fra å ha argumentert mot Christian IV hva gjaldt retten til fritt fiske og ferdsel er James I/VI i en situasjon hvor han argumenterer ovenfor Nederlandene om sin rett til å hindre utenlandske fiskere å fiske i havområdene rundt England og nordover. Riktignok kan man si at det her ikke dreide seg om like store områder som det Christian IV hadde påberopt seg retten til, men likevel er det interessant å se endringene i argumentasjonen når egne interesser stod på spill.

Fra dansk-norsk side ser man tegn på en oppmykning over tid. Kanskje ser man at den nye globale handelspolitikken som vokser frem ikke lar seg stanse? Kanskje innser man at kostnaden ved å håndheve overoppsynsrollen etter *mare nostrum* ikke er verdt konfliktene man har med andre stater? Imidlertid vet man jo at helt frem til 1857, da Sund-tollen ble opphevet, betalte andre stater for å få passere, og ved opphevelsen betalte endog forskjellige nasjoner til sammen 33,5 millioner rigsdaler som et engangsbeløp, ment som kompensasjon til Danmark.³³⁸ Dette gir inntrykk av at man i alle fall da aksepterte Danmarks krav.

Jeg tror ikke at konflikten i seg selv i stor grad endret det dansk-norske eller engelske synet på *mare nostrum* versus *mare liberum*. Det synet som England hadde i utgangpunktet om at *mare liberum* burde være det gjeldende, var uten tvil påvirket av det faktum at England var helt avhengig av hav for å kunne bedrive handel i det omfang de ønsket. Likeledes finner jeg at den dansk-norske oppfatningen av *mare nostrum* nok var preget av det faktum at de hadde muligheten for å håndheve dette – de hadde Sundet hvor de kunne ta inn toll, og de eide landområder omkring havet utenfor Norge som gjorde det naturlig å hevde *mare nostrum*. Og selvfølgelig hadde de et økonomisk motiv, all den tid ferdsel utenom Sundet betydde tapt toll.

Når det er sagt, så er det synliggjort at i alle fall England baserte sine argumenter på tidligere juridiske autoriteter. Hvorvidt Danmark-Norge gjorde det samme, kjenner vi ikke til. Foruten at det, allerede lenge før konflikten oppsto, forelå lover som regulerte rettstillingen hvor personer dør på havet, har jeg ikke funnet noe tilsvarende juridisk utredning fra dansk-norsk

---

³³⁷ Ibid.

³³⁸ Jespersen, *A History of Denmark*, s. 126.

side. Imidlertid finnes det tydelig historisk belegg for å hevde at *mare liberum* på ingen måte har vært det eneste brukte.³³⁹

5.3 I hvilken grad er forhandlingene premissleverandører for Grotius?

Boken *Mare Liberum* av Hugo Grotius var opprinnelig bare en del av et større verk. Verket det var en del av, *De iure praedae*, var et bestillingsverk, et forsvarsskriv hvis hensikt var å rettferdiggjøre både frihetskamp og kommersielle interesser for Vereenigde Ostindische Compagnie (VOC). Grotius fikk oppdraget, til tross for sin unge alder – på dette tidspunkt var han 21 år, men allerede anerkjent som en dyktig jurist.³⁴⁰

Verket var ferdig allerede i 1606, men ble ikke utgitt.³⁴¹ Først i 1608, etter at han mottok en henstilling fra VOC-kammeret i Middelburg om å utgi en “*avhandling om retten til skipsfart på alle hav, både av hensyn til egne landsmenn og for at nabostatenes fyrster og monarker kunne bidra til å håndheve nasjonens rett*”, tok han ut og arbeidet videre med det som i 1609 utgis med tittelen *Mare Liberum* – men uten forfatterens navn på boken!³⁴² I en tid hvor mange stater fremdeles hevdet rett over havområder, var ideen om *mare liberum* kanskje så kontroversiell at selv Grotius ikke var helt klar for å hevde denne åpent? I nord var fremdeles den dansk-norske holdningen om *mare nostrum* levende – og England, som tidligere under Elisabeth I hadde argumentert sterkt mot Danmark-Norges krav om *mare nostrum*, valgte under James I/VI i 1609 å erklære de kystnære havområdene som territorialt farvann.³⁴³

Spørsmålet her er imidlertid om man kan se elementer fra konflikten gå igjen i Grotius sin argumentasjon, om tanker og ideer reflekteres over tid. I 1553 dro Chancellor til Moskva med et brev fra Edward VI. Brevet forklarte at man ønsket å etablere handelsforbindelser med Russland, ettersom “*God had placed things in different regions “to the ende that one should have neede of another, that by this meanes friendship might be established among all men*”. ”³⁴⁴ 50 år senere skriver Grotius:

---

³³⁹ Reppy, "The Grotian Doctrine of the Freedom of the Seas Reappraised." Feakes, "Formative Influences on the Evolution of International Law: A Case Study of Territorial Waters (1550 - 1650)," s. 50.

³⁴⁰ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 15 flg.

³⁴¹ Ibid., s. 17.

³⁴² Ibid., s. 22-26.

³⁴³ Ibid., s. 26.

³⁴⁴ Neumann, *Russia's Standing as a Great Power, 1494–1815* s. 17.

Gud selv uttrykker dette gjennom naturen, idet han ikke vil at naturen skal være slik innrettet at alt det som er nødvendig for mennesket er tilgjengelig over alt: Med rette lar han et folk utmerke seg innenfor en ferdighet og andre folk innenfor andre ferdigheter. Hvorfor er dette slik med mindre han ønsket at menneskelig vennskap skulle fostres gjennom menneskenes gjensidige mangel og overflod slik at ikke alle som antar de har nok med seg selv av nettopp den grunn ble gjort uselskapelige.³⁴⁵

Også James I/VI påpeker nødvendigheten av at det skal være frihet til å seile mellom og handle med andre fritt. I et brev til Christian IV, datert 7. juni 1619, skriver han følgende:

Almighty God, who spread out the ocean, has ordained by perpetual law the freedom of navigation and commerce between peoples; let it not happen that we should be leaders in violating this law.³⁴⁶

Denne tanken om havet som en forbindelse mellom verdensdelene og folk går igjen over tid. Også i moderne tid er havet, til tross for moderne transportmetoder som fly, unikt med tanke på mulighetene det gir for kontakt mellom folk. For engelskmennene, med sin øystat, var havet den eneste måten å opprettholde handel og relasjoner med andre stater.

Vi vet ut fra engelskmennenes juridiske utlegninger mye om hvorledes de mente å kunne argumentere for sitt krav om *mare liberum*. Vi har ikke det samme materialet tilgjengelig for den dansk-norske siden, men ut fra konflikten og argumenter før og under forhandlingene vil det være mulig å se noen trekk i forhold til den dansk-norske argumentasjonen. Her søker jeg å se om Grotius sin argumentasjon sammenfaller, om enn bare delvis, med den engelske. Sammenfallende argumentasjon vil kunne ses som en refleksjon av holdninger i perioden, hvilke ideer som var felles for siden som mente at *mare liberum* skulle være den rådende rettstilstand. Hvorvidt Grotius påvirket den havrettslige utviklingen fremover vil jeg komme tilbake til avslutningsvis.

Grotius argumenterer ut fra naturretten.³⁴⁷

---

³⁴⁵ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 63.

³⁴⁶ King of Scotland and England, *King James I of England to King Christian IV of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625*, s. 202.

³⁴⁷ Jeg har valgt å forholde meg til to oversatte versjoner av Grotius *Mare Liberum*; En engelskspråklig versjon basert på en oversettelse av Richard Hakluyt (Grotius et al., *The Free Sea*), og en norskspråklig versjon oversatt av Andreas Harald Aure (Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*). Jeg ser ved sammenligning av disse at det synes å være noe divergerende oversettelse. I de tilfeller hvor dette er synlig, velger jeg å forholde meg til Hakluyts oversettelse.

*And to this house or city built by him that great prince and householder had written certain laws of his, not in brass or tables, but in the minds and senses of everyone, where they shall offer themselves to be read of the unwilling and such as refuse. By these laws both high and low are bound.*³⁴⁸

Grotius fremhever videre at ethvert menneske er underlagt to iboende dommere – ens egen fornuft og sitt omdømme hos andre mennesker.³⁴⁹

*The law by whose prescript from we are to judge is not hard to be found out, being the same with all and easy to be understood, which being bred with everyone is engrafted in the minds of all. But the right which we desire is such as the king himself ought not to deny unto his subjects, nor a Christian to infidels, for it hath his original from nature, [...].*³⁵⁰

I dokumentet «A collection of judicial authorities concerning the freedom of navigation and commerce» ser man avslutningsvis, når forfatteren oppsummerer årsakene til at kong Fredrik II's edikt om tollavgifter for Øresund må oppheves, at den første årsaken er at ediktet strider mot naturretten.³⁵¹ I det som er tilgjengelig i form av oversettelse, er det vanskelig å finne like direkte henvisninger til denne som det Grotius uttrykker, men det synes likevel å være et underforstått premiss som argumentasjonen for øvrig i dokumentet bygger på. Riktignok fremstår det som om disse oppramsningene av årsaker til ugyldighet fokuserer utelukkende på kravet om betaling av toll for gjennomfart i Øresund, men de øvrige sitatene som er tilgjengelig for øvrig gir klart inntrykk av at engelskmennene også har i tankene fri navigasjon og fiske.

Grotius har bygd opp boken som en drøftelse av de argumenter som fremkom i konflikten hvor Spania og Portugal mente seg berettigede til å kontrollere ferdsel blant annet til Asia. Selv om bokens hovedintensjon er å tilbakevise portugiserenes krav hva gjaldt enerett på ferdsel og handel i enkelte områder, gjennomgår Grotius også en del almenngyldige argumenter for hvorfor havet, eller i alle fall deler av dette, skal være *mare liberum* – fritt tilgjengelig for alle.

5.3.1 Iure gentium quibusvis ad quosvis liberam esse navigationem

«Alle har frihet til å seile til hvem det måtte være i henhold til folkenes rett.»³⁵² Grotius gjør allerede i bokens første kapittel klart hva formålet er – å vise at nederlenderne har all rett til å seile fritt til Asia og pleie handelsforbindelser med disse. Så grunnleggende mener Grotius at

---

³⁴⁸ Grotius et al., *The Free Sea*, s. 5-6.

³⁴⁹ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 55; Grotius et al., *The Free Sea*, s. 7.

³⁵⁰ *The Free Sea*, s. 8; Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 59.

³⁵¹ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 67.

³⁵² Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 62. Dette er en oversettelse av kapittelheadingen til kapittel 5.3.1.

denne retten til å seile fritt er, at det rettferdiggjør krig dersom man nektes dette. «*Israelerne førte rettferdige kriger mot amorittene fordi de var blitt nektet uskyldig gjennomfart. I henhold til det mest rettferdige rettsprinsipp for menneskelig fellesskap skulle israelerne nemlig vært gitt adgang til slik gjennomfart.*»³⁵³ Grotius understreker at det å hindre slik uskyldig gjennomfart ikke engang er mulig for makthaverne i de aktuelle områdene, og dermed faller portugisernes handlinger særlig dårlig ut, all den tid de ikke engang kan påberope seg å ha makten over området – Grotius sammenligner dem med «*banditter og pirater*», som man jo avskyr mest når de «*beleirer veier og gjør ferdsel utrygg for mennesker som besøker hverandre [...]*»³⁵⁴ Uskyldig gjennomfart er ikke et direkte tema i det engelske dokumentet, men kan likevel sies å være et underliggende premiss i gjennomgangen av de rettigheter en stat har i forbindelse med ferdsel og utnyttelse av havområder. Som nevnt henviser man til at

Havet er ikke i noens territorium eller dominium, av den grunn at det ved folkeretten ikke [er?] oppdelt [men?] åpent for alle. [...] Imidlertid anses havets deler å tilhøre den staten som ligger nærmest.

Havet kan ikke underlegges noe slaveri, fordi det av natur ligger åpent for alle, for bruken av havet er [...uleselig ord...] for alle mennesker, liksom bruken av luften...³⁵⁵

Således kan man legge til grunn at engelskmennene anså havet i seg selv som fritt, riktignok med noen unntak hva gjaldt staters juridiksjon over nærliggende havområder. Dette gir også Grotius uttrykk for i *Mare Liberum*. Men det å søke å legge beslag på store deler av havet, var en «*skamløs handling*». ³⁵⁶ Grotius definerer ikke her hva «store deler» av havet er, men skriver senere i boken at «*[...] konflikten her handler ikke om en bukt eller et strede i de åpne hav, ei heller om den utsrekning av havet som klart er synlig fra kysten.*»³⁵⁷ I den grad Grotius her gir uttrykk for aksepterte holdninger i samtiden kan man kanskje se Danmark-Norges handlinger som akseptable – all den tid de mente at området det gjaldt var en havbukt. Imidlertid er det her viktig å skille mellom hvorvidt man kunne hevde en form for juridiksjon over et område og hvorvidt man kunne hevde suverenitet over samme. Som nevnt tidligere, vil det kunne foreligge tilfeller hvor man har juridiksjon uten nødvendigvis (full) suverenitet – mens suverenitet uten juridiksjon vanskelig vil kunne foreligge. I de tilfeller hvor man har juridiksjon, vil graden av suverenitet kunne variere – i moderne havrett kan ett eksempel være skillene i dagens

---

³⁵³ Ibid., s. 66-67.

³⁵⁴ Ibid., s. 67.

³⁵⁵ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 64.

³⁵⁶ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 105.

³⁵⁷ Ibid., s. 113.

havrettslige soner. Her ser man at en stats jurisdiksjon og suverenitet varierer ut fra hvilken havrettslig sone man forholder seg til.³⁵⁸ Grensene for kyststatens jurisdiksjon er gjenstand for debatt selv i moderne tid, og hvilke begrensninger man som kyststat kan pålegge andre stater i egne områder er fremdeles i noen grad uklare. Ett eksempel er hvorvidt man kan kreve av skip med enkelt skrog at de skal følge særlig angitte skipsleier.³⁵⁹ Grotius understreker senere at *«selv på et territorium som er blitt offentlig eller privat eiendom, kan ingen mennesker fra noe land rettferdig bli nektet gjennomreise (selvsagt avvæpnet og uskyldig) over nevnte eiendommer, like lite som man rettferdig kan bli nektet å drikke av en elv.»*³⁶⁰ Her kan man trekke paralleller til dagens regler for uskyldig gjennomfart, som i havretten sikrer andre stater rett til å ferdes innenfor det ytre territorialfarvannet til kyststaten. Samtidig er retten til uskyldig gjennomfart en begrensning i forhold til statens suverenitet over det aktuelle området.³⁶¹

Nettopp dette skillet mellom det å ha suverenitet over noe, og det å bare ha jurisdiksjon over noe, er et viktig tema også i det engelske dokumentet, og et gjentakende spørsmål i konflikten mellom statene. Det synes å være samsvar mellom dokumentets referanser som understreker at det kan foreligge jurisdiksjon for stater i forhold til deres nærliggende havområder og Grotius argumentasjon om dette. Kanskje kan man regne nærliggende havområder som sammenfallende med Grotius sin referanse til *«den utstrekning av havet som klart er synlig fra kysten»?*³⁶² I så fall gir det mening i forhold til hva det engelske dokumentet sier om venetianernes oppførsel i Adriaterhavet:

*Slik en konge skylder å rense sitt rike for onde mennesker, slik skylder han også å gjøre med det havet som ligger i nærheten av hans rike. På samme måten vil han også straffe [en forbrytelse] som blir begått i havet som ligger i nærheten av hans rike, ifølge Bartolus. Og noe lignende blir også bemerket av Jo[hannes??] And[reas??] i verket De Elect.» Men regelen er visst ikke så krystallklar likevel, bl.a. begår Venetianerne et overtramp når de har tilrøvet seg denne retten i hele det adriatiske havet.*³⁶³

---

³⁵⁸ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 13-14.

³⁵⁹ Se for eksempel E. Franckx and I.L.A.C.S.J.R.M. Pollution, *Vessel-Source Pollution and Coastal State Jurisdiction: The Work of the Ila Committee on Coastal State Jurisdiction Relating to Marine Pollution (1991-2000)* (Kluwer Law International, 2001), s. 58-59.

³⁶⁰ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 123.

³⁶¹ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 13-14.

³⁶² Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 113.

³⁶³ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 61.

5.3.2 Hvilke felles grunnleggende ideer gir kildene uttrykk for?

Kan man se refleksjoner eller paralleler hos Grotius av det engelske dokumentet? Absolutt – både engelskmennene og Grotius gir uttrykk for en holdning som bygger på at havet i utgangspunktet er fritt tilgjengelig for alle – hva gjelder navigasjon, fiske og handel. Unntaket er en stats nærliggende havområder, og med dette menes nok havområder som er synlige fra kysten. Disse vil da kunne underlegges en stats jurisdiksjon. Hensikten synes her å være at nærliggende stater vil være de nærmeste til å ivareta sikkerheten til reisende i området. Ideen om jurisdiksjon for nærliggende stater sammenfaller med tanken om *protectio* som ble synliggjort i brevet fra Håkon Håkonson i 1247-1248 til byrådet i Lübeck, hvor han gav uttrykk for at han mente at Lübeck hadde en særskilt plikt til å beskytte norske handelsmenn som hadde blitt ranet nært land.³⁶⁴ Både Grotius og det engelske dokumentet skiller ut havbukter. I det engelske dokumentet siterer man følgende:

*Ettersom havet tillegges ulike navn av ulike naboer, er det hevet over tvil at også omsorgen for disse buktene bør tilfalle disse regionene, slik at de holdes trygge for piraters, barbarers og fienders angrep og at varetransporter uten risiko for å plyndres kommer trygt fram til innbyggerne langs kystene og til byer som ligger opp til havet.*³⁶⁵

Grotius gir riktignok i sin argumentasjon om portugisernes påståtte eksklusive rett til å seile på havet, uttrykk for at innrømmelse av besittelse med påfølgende foreldelse av andres rettigheter ikke kan gjøres gjeldende for havbukter. Oversetter påpeker i fotnote at Grotius endret oppfatning om havbukter i verket «*De iure belli ac pacis*».³⁶⁶ Jeg finner imidlertid ikke å kunne legge dette til grunn – jeg forstår det slik at Grotius her uttaler seg om hvorvidt besittelse av en havbukt i form av en stats jurisdiksjon over bukten skulle medføre at begrensning i andres rettigheter i området, og at det er begrensning av andres rettigheter som ikke vil kunne gjøres gjeldende. Selve det at en stat kan besitte en havbukt i form av å kunne ivareta sikkerheten til de reisende i området, straffe pirater og gi lover som søkte å oppnå dette, finner jeg at Grotius også i *Mare Liberum* støtter, jfr. for eksempel hva Grotius skriver om at «*konflikten her handler*

³⁶⁴ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 36.

³⁶⁵ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce ". Sitatet lyder på latin som følger (fra transkiberingen, noen mindre feil i forhold til boken det er hentet fra); "*Quia tribuuntur Mari diversa nomina a locis vicinis, proculdubio constat et curam horum sinuum ab illas regiones pertinere debere, ut tute a pyratus, barbarorum hostiumque incursionibus sint et navigationes merciorum extra aliam prædæ ad incolas littorum et civitates vicinas perveniant.*" Dette er igjen hentet fra følgende bok; P. Grégoire, *Syntagma Iuris Universi Atque Legum Paene Omnium Gentium ... Praecipuarum* (1587), s. 3. Boken kom ut første gang i 1587, noe som plasserer den juridiske utredningen relativt nært i tid i forhold til opptrappingen i konflikten og de påfølgende forhandlingene.

³⁶⁶ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 131.

ikke om en bukt eller et strede [...]»³⁶⁷ Også Grotius sin redegjørelse om romernes utøvelse av makt i Middelhavet, hvor de ivaretok sikkerheten i området, underbygger dette.³⁶⁸

Videre legger både Grotius og det engelske dokumentet til grunn at selv i havområder underlagt en stats jurisdiksjon eksisterer det en rett til uskyldig gjennomfart. I det engelske dokumentet synliggjøres dette i form av henvisninger til retten for utenlandske handelsmenn til å «*fritt [...] legge til kai i alle havner som er underlagt andre fyrster, og oppholde seg og drive handel der.*»³⁶⁹ Grotius er tydeligere i sine meninger om dette, og gir flere steder uttrykk for at slik uskyldig gjennomfart må være en forutsetning også i områder som er underlagt andre staters jurisdiksjon.³⁷⁰

Fellestrekkene i argumentasjonen til engelskmennene og Grotius synes å være forståelsen av at det er mulig for en stat å ha en viss kontroll over et område, primært i form av jurisdiksjon. Hensikten vil være å hindre for eksempel pirateri og vold mot handelsmenn, altså forbrytelser som går utover også andre enn kyststatens egne innbyggere. Det synes å være enighet om at man har en viss form for beskyttelsesplikt ovenfor personer som lovlig ferdes (i form av uskyldig gjennomfart) i havområder man har jurisdiksjon over. Dette sammenfaller med tidligere norske holdninger også – vi husker Håkon Håkonsons brev til byrådet i Lübeck som eksempel.

Den dansk-norske holdningen om et lukket hav, *mare nostrum*, hvor det lå en rett for Danmark-Norge til å innføre restriksjoner, synes å være i motstrid til dette, selv om man i perioder hadde tilsvarende ordninger hos andre stater. Det at Danmark-Norge tok avgifter for ferdsel i området er i seg selv ikke avgjørende, da det synes å være en viss aksept for slike avgifter i det engelske dokumentet som ble utarbeidet. Det synes imidlertid aldri som om hensikten til Danmark-Norge var å benytte disse til å sikre området, for eksempel i form av fyrlykter eller lignende.³⁷¹ Det synes ikke å være aksept for andre former for avgifter enn dette i det juridiske materialet. Grotius uttaler seg ikke spesifikt om dette. Likevel må man kunne legge til grunn at aksept kan medvirke til at grunnlaget for en slik rett etableres – England var som nevnt ikke den eneste staten som i perioden aksepterte å måtte betale avgifter og forholde seg til de regler for ferdsel

---

³⁶⁷ Ibid., s. 113.

³⁶⁸ Ibid., s. 107.

³⁶⁹ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 58.

³⁷⁰ Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 83, 123 og 175.

³⁷¹ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 65.

som Danmark-Norge satte. Kanskje kan man endog gå så langt som å antyde at England, ved å slutte å betale avgift til Danmark-Norge, brøt med det som gjennom tidligere aksept hadde lagt grunnlaget for en avtale mellom partene?

5.4 Hvor var vi – og hvor er vi nå?

Det er klart at hvis mange jakter i en skog eller fisker i en elv, vil skogen og elven kunne bli tømt for vilt og fisk, et faktum som ikke gjelder havet.³⁷²

Og hvis noen av disse tingene kunne forbys, la oss ta for eksempel fiske, for på en måte kan det hevdes at fiskeressurser i havet er uttømmelige, kunne likevel ikke skipsfart forbys, ettersom ingenting på havet tar skade av skipsfart.³⁷³

Grotius kunne aldri forutse de utfordringer vi har i vår moderne verden. Havet kunne ikke bli tomt for fisk, og, skulle så kunne skje, ville likevel det å forby skipsfart være utelukket ettersom det på ingen måte kunne skade havet. Gitt denne forståelsen, synes det rimelig at man kunne argumentere for *mare liberum* – et hav åpent for alle. I dag vet vi at dette ikke ville være fullt ut forsvarlig. Utfordringer som overfiske, miljøskadelige utslipp og skipsfart som grunnet ny teknologi kan ferdes i stadig mer utsatte og sårbare områder, er bare en liten del av de utfordringer det internasjonale samfunnet står ovenfor.

I 1958 fantes fire internasjonale avtaler som alle regulerte en del av problemstillingene knyttet til havet – Territorialfarvann, Kontinantsokkelen, Det åpne hav og Fiske på det åpne hav. Først i 1982, etter år med arbeid, fikk man samlet dette i en helhetlig konvensjon – Havrettskonvensjonen.³⁷⁴

Spesifiserte internasjonale avtaler, som for eksempel *Biodiversitet-konvensjonen* (The Convention on Biological Diversity)³⁷⁵ og *Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks*³⁷⁶ har som intensjon å bedre sikre deler av for eksempel havet mot spesifikke miljømessige

---

³⁷² Grotius, *Mare Liberum - Det Frie Hav*, s. 147.

³⁷³ *Ibid.*, s. 123.

³⁷⁴ Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982".

³⁷⁵ www.cbd.int, "The Convention on Biological Diversity," <http://www.cbd.int/convention/text/>.

³⁷⁶ www.un.org, "The United Nations Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks (in Force as from 11 December 2001)," [www.un.org, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_fish_stocks.htm](http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_fish_stocks.htm).

konsekvenser. Uansett må man nå skille mellom de deler av havet som det er akseptert tilhører en stat i større eller mindre grad. Vi snakker om følgende maritime soner; Territorialfarvannet (inntil 12 nautiske mil ut fra grunnlinjene), den økonomiske sonen (som igjen kan deles i den tilstøtende sonen (inntil 24 nautiske mil fra grunnlinjene) og den øvrige økonomiske sonen (totalt inntil 200 nautiske mil fra grunnlinjene), samt det åpne hav. Territorialfarvannet og den økonomiske sonen er akseptert som tilhørende en stat, med varierende grader av mulighet for denne til å foreta reguleringer. Med Havrettskonvensjonen³⁷⁷ fikk man ikke bare samlet tidligere konvensjoner som hver for seg gjaldt deler av havet - man fikk også etablert et system for ivaretagelse av de deler av havet som ikke er underlagt noen stat, samt havbunnen under "high seas", så fremt den ikke omfattes av statenes kontinentalsokler.

For Danmark-Norge var begrunnelsen for hvorfor de skulle kunne regne havet utenfor Norge som eget sjøterritorium, basert på ideen om at området var en «havbukt» omgitt av landområder under dansk-norsk suverenitet. At det etter hvert som stadig flere utforsket områdene i nord ble klart at området ikke var ei havbukt, er en annen sak og mindre relevant akkurat i denne konteksten. Selve ideen om at et slikt område medfører en rett til å gjennomføre ett særlig rettslig regime, er i seg selv et veldig interessant poeng. Eksempelvis trekker Grotius nettopp frem havbukter som relevante og betydningsfulle områder for suverenitetsspørsmålet.³⁷⁸ Men også i moderne havrett er slike bukter særlig regulert. Havrettskonvensjonen regulerer slike bukter under to kategorier – bukter med særlig betydning for kyststatene fordi de har så nær tilknytning til landområdet, samt bukter som følger av såkalte «*historical waters*».³⁷⁹ Hva gjelder førstnevnte, uttalte Den internasjonale domstolen i Haag i The North Atlantic Coast Fisheries Case at;

*[...] the geographical character of a bay contains conditions which concern the interests of the territorial sovereign to a more intimate and important extent than do those connected with the open coast. Thus conditions of national and territorial integrity, of defence, of commerce and of industry are all vitally concerned with the control of the bays penetrating the national coast line.*³⁸⁰

---

³⁷⁷ Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982".

³⁷⁸ Steinbakk, "Fra Mare Nostrum Til Mare Liberum. En Studie Av Konflikten Mellom Danmark-Norge Og England I Perioden 1553-1625," s. 101

³⁷⁹ Yoshifumi Tanaka, *The International Law of the Sea*, Cambridge University press, 2012, s. 53 flg. Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, "United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982", art. 10

³⁸⁰ The North Atlantic Coast Fisheries Case, punkt 59, avsnitt 4, bokstav a, tilgjengelig her: [http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:icgj/403pca10.case.1/law-icgj-403pca10?rskey=jtvILL&result=2&prd=OPIL](http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/icgj/403pca10.case.1/law-icgj-403pca10?rskey=jtvILL&result=2&prd=OPIL)

Det finnes ingen klar definisjon av bukter som følger av «historical waters», men domstolen har her uttalt i The Anglo-Norwegian Fisheries Case at «historical waters» kan defineres som «waters which are treated as internal waters but which would not have that character were it not for the existence of an historic title».³⁸¹ Det er interessant å se at ideen om at havbukter medførte et spesielt regime har overlevd, selv om Danmark-Norges krav nok ikke ville bli tatt til følge selv etter vår tids havrettsregime – til det ville områdene nok vært altfor omfattende.³⁸²

Man må da ta utgangspunkt i det åpne hav når man skal trekke linjer mellom den problematikken den dansk-norske stat hadde i forhold til de engelske kravene, og de utfordringer man har innenfor havretten i dag. På mange måter er det underlig å se tilbake når man vet hvordan man har innrettet seg i dag, og hvilke debatter som pågår med tanke på fremtidig bruk og vern av havområder. Med etableringen av nasjonalstaten fikk havet større betydning, både som handelsvei og som en mulighet til å vise styrke. Etter hvert som bruken av havet ble stadig mer omfattende, ser man innledningsvis en oppmykning av synspunktene til de som tidligere hevdet rett til større eller mindre deler av havet. Det var ikke lenger like gjennomførbart å nekte andre stater retten til å ferdes eller fiske i områder for store til å kunne effektivt kontrolleres. Samtidig var det nok et element av gjensidighet i situasjonen. Med stadig flere stater involvert i det internasjonale markedet, var det liten mulighet for en stat å hevde rett til å iverksette restriksjoner samtidig som man selv ønsket å ferdes fritt. Globalisering skapte, og fortsetter å skape, et behov for frihet til ferdsel i et omfang man ikke tidligere hadde hatt.

Med globaliseringen kom derimot også andre problemer. Etter hvert ser man at det som alle har rett til, søker alle å utnytte. I artikkelen *Tragedy of the commons* tar Garrett Hardin opp problemstillingen knyttet til felles bruk av felles områder. Hardin fokuserer på befolkningsøkningen og de problemer det medfører. Han konkluderer med, at dersom man forstår “technical solution” i relasjon til et problem som å være en løsning “that requires a change only in the techniques of the natural sciences, demanding little or nothing in the way of change in human values or ideas of morality”, så eksisterer ingen slik løsning for problemet knyttet til befolkningsvekst.³⁸³ Årsaken illustrerer han blant annet gjennom å vise til en felles eng, åpen for bruk av alle. Det man kan forvente, er at alle som eier dyr da ønsker å ha så mange dyr som mulig på enga. Over en periode vil dette fungere, men etter hvert som ytre påvirkning

---

³⁸¹ Anglo-Norwegian Fisheries Case, tilgjengelig her:

http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1951.12.18_fisheries.htm

³⁸² Se om dette Yoshifumi Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 53 flg.

³⁸³ Garrett Hardin, "The Tragedy of the Commons" *Journal of Natural Resources Policy Research* 1, no. 3 (2009): s. 243-244.

(i form av for eksempel krig og sykdommer) minsker eller forsvinner helt, vil man komme til et punkt hvor selve ideen om felles tilgang på et gode vil medføre at det ikke lenger vil være bærekraftig.

*Ruin is the destination toward which all men rush, each pursuing his own best interest in a society that believes in the freedom of the commons. Freedom in a commons brings ruin to all.*³⁸⁴

Hvordan kan man se dette i forhold til ønsket om et åpent hav? Engelskmennene argumenterte for retten til fritt å kunne fiske. «*Hvem som helst kan seile på en elv, og på dens bredd kan han fritt laste av og på sin flåte eller sitt skip, han kan fiske slik som på havet, for bruken (usus) av alle disse ting er felles akkurat som bruken av luften.*»³⁸⁵ Men havet, lik engen, vil kunne bli offer for “fellesskapets tragedie” – hver fiskers økning i fangst vil gi større positive enn negative konsekvenser for den enkelte, mens det for fellesskapet vil medføre en risiko for overfiske og dermed uttryddelse av bestanden.

*Likewise, the oceans of the world continue to suffer from the survival of the philosophy of the commons. Maritime nations still respond automatically to the shibboleth of the “freedom of the seas”. Professing to believe in the “inexhaustible resources of the oceans,” they bring species after species of fish and whales closer to extinction.*³⁸⁶

Det samme gjelder Grotius annet punkt – at skipsfart uansett måtte være tillatt siden det på ingen måte kunne skade noe. I dag vet vi at skipsfart er medvirkende til forurensning av havmiljø. Særlig gjelder dette spesielt sårbare områder som Arktis og Antarktis.

*Non-extractive activities such as shipping, tourism, marine scientific research, the laying of cables and pipelines [...] give rise to other possible harms including vessel source pollution and habitat destruction. None of these threats are new, however, they are increasing.*³⁸⁷

Så hva gjør man? De færreste mennesker i verden i dag evner å se konsekvensen av sine handlinger, utover den umiddelbare positive effekten for egen del. “*One does not know whether a man killing an elephant or setting fire to the grassland is harming others until one knows the total system in which his act appears.*”³⁸⁸ Kanskje er tiden for et åpent hav forbi?

---

³⁸⁴ Ibid., s. 246.

³⁸⁵ Ukjent, "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce". *Quilibet in flumine navigare potest, in eiusque ripa libere ratem navemve onerare, et exonerare, piscari sicut et in mari, quia horum omnium usus communis non secus quam acris &c.*

³⁸⁶ Hardin, "The Tragedy of the Commons" s. 247.

³⁸⁷ Rosemary Rayfuse, "Protecting Marine Biodiversity in Polar Areas Beyond National Jurisdiction," *Review of European Community & International Environmental Law* 17, no. 1 (2008): s. 5.

³⁸⁸ Hardin, "The Tragedy of the Commons" s. 248.

Grotius tok feil i sine tanker om havet – at det aldri kan bli tømt. I tiden fra 1608, og fremover til vår tid, har man sett en relativt hurtig utvikling både hva gjelder utnyttelsen av fiskeressurser og skipsfart. Også i våre dager er Nordøst - og Nordvestpassasjen aktuelle hva gjelder navigasjon. Flere større fraktbåter kan som følge av smeltet havis i perioder av året seile gjennom Nordøstpassasjen. Konsekvensene av denne skipsfarten kan, dersom uhellet skjer, være enorme. Sårbare områder, både med tanke på det lokale plante- og dyrelivet og mangelen på infrastruktur i området til å begrense skadene etter et uhell, gjør at virkningene av for eksempel en grunnstøting med utslipp av olje vil kunne være mye større enn tilsvarende ulykker i andre deler av verden.

Stadig flere spesialiserte avtaler inngås mellom statene. Fra en debatt om viktigheten av å ha et hav åpent for alle hva gjaldt navigasjon og fiske, har man nå en situasjon hvor stadig større deler av havet, eller problemstillinger knyttet til dette, forsøkes regulert rettslig. I tillegg dannes det stadig flere mindre sammenslutninger, hvis formål er å ivareta deler av verdenshavene – for eksempel OSPAR,³⁸⁹ hvis oppgave er å beskytte det marine miljøet i Nordøst-Atlanteren. I 2003, 401 år etter at dansk-norske og engelske utsendinger møttes i Bremen for å diskutere muligheten for fri navigasjon og fiske utenfor Norge, møttes OSPAR Ministerial Meeting i samme by – denne gangen for å vedta en anbefaling om at man innen år 2010 skulle etablere en rekke områder i Nordøst-Atlanteren hvor man kunne ilegge særlige restriksjoner i den hensikt å beskytte det marine miljøet.³⁹⁰ Slike områder kalles MPAs, eller “Marine Protective Areas”. OSPAR definerer på sin hjemmeside MPAs på følgende måte:

*Within OSPAR, MPAs are understood as areas for which protective, conservation, restorative or precautionary measures have been instituted for the purpose of protecting and conserving species, habitats, ecosystems or ecological processes of the marine environment.*³⁹¹

Blant virkemidlene eller restriksjonene som kan innføres, inngår muligheten for å nekte skip å passere i områdene eller innføre begrensinger i fiske og fangst.

Også Biodiversitetskonvensjonen har et slikt mål – innen 2010 skulle 10 % av det globale havområde utgjøre etablerte MPAs.³⁹² Målet ble imidlertid ikke nådd, og man utsatte fristen

---

³⁸⁹ OSPAR, "Ospar Network of Marine Protected Areas,"

http://www.ospar.org/content/content.asp?menu=00700302210000_000000_000000 . Se om OSPARS formål her; http://www.ospar.org/content/content.asp?menu=00010100000000_000000_000000

³⁹⁰ Ibid.

³⁹¹ Ibid.

³⁹² Bonnie J. McCay and Peter J. S. Jones, "Marine Protected Areas and the Governance of Marine Ecosystems and Fisheries," *Conservation Biology* 25, no. 6 (2011): s. 1130.

til 2020. Om målet nås er imidlertid uvisst – i 2011 omfattet MPAs bare 3.2 % av havområder underlagt nasjonal jurisdiksjon, og bare 1.3 % av havområder utenfor nasjonal jurisdiksjon.³⁹³

Dette er bare noen av initiativene som har til formål er å begrense skadevirkninger på det marine miljøet som følge av menneskelig aktivitet. Hva gjelder slike initiativer for en stats egne havområder, er dette i stor grad overlatt til den enkelte stat. Det som er interessant i denne sammenheng er de stadig tydeligere ideene om å skape slike områder, med dertilhørende begrensninger, innenfor det som utgjør åpent hav – altså havområder ikke underlagt en stats jurisdiksjon. Problemet med områdene er naturligvis at det enn så lenge er svært vanskelig å følge opp slike reguleringer eller begrensninger – og strengt tatt er de bare være bindende for de stater som frivillig har akseptert opprettelsen av et slikt MPA.

På mange måter har vi i dag en situasjon som er lik den vi hadde i 1553 og fremover – selv om årsakene ikke er sammenfallende. Vi ser at stadig større deler av havet “stenges av” – ikke fordi en eller flere stater ønsker å ha eksklusiv utnyttelse av området, men fordi stater eller organisasjoner ser det som nødvendig av hensyn til miljøet i området, eller fordi man ønsker i større grad å regulere fiske og fangst. Effekten er på mange måter den samme uansett årsak – deler av verdenshavene er ikke lengre fritt tilgjengelig for alle interessenter. Vi har gått fra en kamp om å etablere *mare liberum* som det gjeldende regimet for de største deler av havene, til en kamp for å lukke deler av det åpne hav igjen. Hva ville Grotius tenkt om det, tro?

5.5 Det var en gang en konge, som hadde et hav...

Det var en gang en konge, som hadde et hav, og det ville han ha for seg selv. Eller, han ville egentlig tjene mest mulig på å ha det. Derfor påla han alle andre som ville seile der å betale en avgift for dette. Ikke fordi han ville bruke pengene til å ta vare på havet, og ikke fordi han var redd for at fiskene eller hvalene som levde der skulle utrykkes, men fordi han ville tjene penger, og fordi han ville ha makt. Og han lyktes for en stund. Men selv konger må besinne seg, og havet, i sin form umulig å gjerde inn, ble etter hvert også lov for andre å bruke. I alle fall deler av det. Tiden gikk, og plutselig så man at det ikke var en god ting for havet at alle kunne seile hvor de ville, fiske hva de ville og bruke havet helt slik de selv lystet. Kongene, som nå hadde mistet mye av makten sin, måtte stille se på at de som nå styrte statene møttes for å finne løsninger. Slik kom det internasjonale avtaler på plass for å sørge for at havet og ressursene i det vil eksistere også for de som kommer etter oss. Så havet, en gang sett på som umulig å

---

³⁹³ Ibid.

gjerde inn eller dele opp, ble igjen forsøkt regulert. Ikke fordi en stat ønsket å tjene penger på det, men fordi en verden ønsker å ta vare på det. Fra *mare nostrum* til *mare liberum* – og tilbake til *mare nostrum*. Men *mare nostrum* - vårt hav - er i dag kanskje riktigere kalt *mare mundi* - verdens hav.

Kilder og litteratur

(Alle nettressurser kontrollert pr 1. mai 2014)

Utrykte kilder

R[euere]nti]a Euro, Herberth, Daniel Dun, Manderopius Parsberg, Arnoldus Wittfeld, Jonas Charisius. "Recessus Colloquii Bremensis." 3. British Library (The Cottonian Collection), 1602.

Ukjent. "A Collection of Judicial Authorities Concerning the Freedom of Navigation and Commerce ". The Cottonian Collection, British Library.

Ukjent. "A Severe Invective against the Danes, Proved from History."

Trykte kilder

Bricka, C.F., and J.A. Fridericia. *Kong Christian Den Fjerdes Egenhændige Breve.* København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, 1969.

Cambden, William. "Annales Rerum Gestarum Angliae Et Hiberniae Regnante Elizabetha (1615 and 1625)." The Shakespeare Institute of the University of Birmingham, <http://www.philological.bham.ac.uk/camden/>.

Carisius, Jonas. "Kong C4ti Reyse-Tour Til Norge Og Wardøehuus I Findmarcken." http://www.ub.uit.no/ub_pres/ravnetrykk/ravn33-tekst1.pdf

Grubbe, Sivert. "Sivert Grubbes Dagbog." http://www.ub.uit.no/ub_pres/ravnetrykk/ravn33-tekst2.pdf

King of Scotland and England, James VI and I. *King James I of England to King Christian Iv of Denmark - Royal Correspondence, 1603-1625.* edited by Professor Ronald M. Meldrum: Primary Source Microfilm. Letters. Danish National Library, Copenhagen.

Øvrig litteratur

Allinson, Rayne. *A Monarchy of Letters.* New York: Palgrave Macmillan, 2012. <http://dx.doi.org/10.1057/9781137008367> .

Anderson, A., W. Combe, J. Walter, and Logographic Press. *An Historical and Chronological Deduction of the Origin of Commerce, from the Earliest Accounts: Containing an History of the Great Commercial Interests of the British Empire. To*

Which Is Prefixed an Introduction, Exhibiting a View of the Ancient and Modern State of Europe; of the Importance of Our Colonies; and of the Commerce, Shipping, Manufactures, Fisheries, &C., of Great-Britain and Ireland; and Their Influence on the Landed Interest. With an Appendix, Containing the Modern Politico-Commercial Geography of the Several Countries of Europe. Printed at the Logographic Press, by J. Walter, 1787.

Beller, E. A. *The Negotiations of Sir Stephen Le Sieur, 1584–1613.* The English Historical Review XL, no. CLVII (January 1, 1925 1925): 22-33.

Boyle, A.E., and C.M. Chinkin. *The Making of International Law.* Oxford University Press, 2007.

Carlsson, Sten. *Svenskt Biografiskt Lexikon (Art Av Sten Carlsson).*

<http://www.nad.riksarkivet.se/sbl/artikel/14630>.

Cheyney, Edward P. *England and Denmark in the Later Days of Queen Elizabeth.* The Journal of Modern History, 1929, 9-39.

Craig, Nicolas. *Early Modern Letters Online.* History Faculty, University of Oxford, <http://tinyurl.com/6uwvm3w>.

Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations. *The United Nations Convention on the Law of the Sea (a Historical Perspective).*

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm.

———. *United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982.*

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm.

Edmond, Gary. *The Freedom of Histories : Reassessing Grotius on the Sea.* Law Text Culture 2, no. 1 (1995): 179-217.

England, Wales. Privy Council, and J.R. Dasent. *Acts of the Privy Council of England: A.D. 1598-9.* H.M. Stationery Office, 1905.

Evans, N. E. *The Anglo-Russian Royal Marriage Negotiations of 1600-1603.* The Slavonic and East European Review 61, no. 3 (1983): 363-387.

Feakes, Michael Jonathan. *Formative Influences on the Evolution of International Law: A Case Study of Territorial Waters (1550 - 1650).* Doctoral Thesis, University of Hull, 1994.

Fiskeri - og Kystdepartementet,. *Territorialfarvannet Og Den Tilstøtende Sone.*

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fkd/tema/fiske_og_fangst/internasjonalt_samarbeid_om_fiskeri/Territorialfarvannet-og-den-tilstotende-sone.html?id=594461.

Franckx, E., and I.L.A.C.S.J.R.M. *Pollution. Vessel-Source Pollution and Coastal State Jurisdiction: The Work of the Ila Committee on Coastal State Jurisdiction Relating to Marine Pollution (1991-2000).* Kluwer Law International, 2001.

Fulton, Thomas Wemyss. *Sovereignty of the Sea.* Vol. 1., Edinburgh: W. Blackwood and Sons, 1911.

- Glete, Jan.** *Warfare at Sea, 1500-1650 : Maritime Conflicts and the Transformation of Europe.* London, GBR: Routledge, 1999.
- Grégoire, P.** *Syntagma Iuris Universi Atque Legum Paene Omnium Gentium ... Praecipuarum.* 1587. Utgiver ikke kjent.
- Grosjean, Alexia.** *Unofficial Alliance, Scotland and Sweden 1569-1654.* Leiden, NLD: Brill Academic Publishers, 2003.
- Grotius, H., R. Hakluyt, W. Welwood, and D. Armitage.** *The Free Sea.* Liberty Fund, 2004.
- Grotius, Hugo.** *Mare Liberum - Det Frie Hav.* Oslo: Vidarforlaget, 2009.
- Gyldendal.** *Den Store Danske.* Gyldendal, <http://www.denstoredanske.dk/>.
- Hagen, Rune Blix.** *James I, Konge I Tåkeland. En Rystende Fortelling Om Utsøkt Djevelskap Rundt Et Fyrstebryllup I Oslo 1589.* I «Fyrster I Tåkeland», edited by T. Emberland and A. Pettersen: Humanist forlag, 2001.
- . *Kong Christian Ivs Tokt Til Det Ytterste Nord I 1599 - Bakgrunn Og Konsekvenser.* I «Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøker Fra Christian Ivs Tokt Til Finnmark Og Kola I 1599.» Ravnetrykk Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie, 2004.
- Hagen, Rune Blix, and Per Einar Sparboe,** eds. *Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøker Fra Christian Ivs Tokt Til Finnmark Og Kola I 1599.* edited by Rune Blix Hagen og Per Einar Sparboe. Vol. 33, Ravnetrykk. Tromsø: Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie, 2004.
- Hall, W.E.** *A Treatise on International Law.* Oxford: Clarendon Press, 1917.
- Hardin, Garrett.** *The Tragedy of the Commons* i *Journal of Natural Resources Policy Research* 1, no. 3 (2009/07/08 2009): 243-253.
- "**History of the Cotton Library.**" British Library, <http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/manuscripts/cottonmss/cottonmss.html>.
- Hundstad, Dag.** *Komparasjon I Historieforskningen - Metodiske Og Teoretiske Utfordringer.* 2013. Tilgjengelig her: http://www.academia.edu/attachments/31469857/download_file?st=MTM5OTQ3ODQ5MywxMjkuMjQyLjE4Ni45Ng%3D%3D&ct=MTM5OTQ3ODQ5NQ%3D%3D
- Ittersum, Martine Julia Van.** *Mare Liberum Versus the Propriety of the Seas? The Debate between Hugo Grotius (1583-1645) and William Welwood (1552-1624) and Its Impact on Anglo-Scotto-Dutch Fishery Disputes in the Second Decade of the Seventeenth Century.* *Edinburgh Law Review*, 2006, 239-276.
- Jensen, Øyvind.** *Noreg og havets folkerett.* Akademika forlag, 2014
- Jespersen, P.K.J.V.** *A History of Denmark.* Palgrave Macmillan, 2011.
- Kaldal, Ingar.** *Historisk Forsking, Forståing Og Forteljing.* Oslo: Samlaget, 2003.
- Kirchner, Walther.** *England and Denmark, 1558-1588.* *The Journal of Modern History* 17, no. 1 (1945): 1-15.
- Library, British.** "Cotton Manuscripts." <http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/manuscripts/cottonmss/cottonmss.html>.

- Magnus, J.** *Historia De Omnibus Gothorum Sueonumque Regibus*. 1567.
- McCay, Bonnie J., and Peter J. S. Jones.** *Marine Protected Areas and the Governance of Marine Ecosystems and Fisheries*. *Conservation Biology* 25, no. 6 (2011): 1130-1133.
- Meyendorff, A. F.** *Anglo-Russian Trade in the 16th Century*. *The Slavonic and East European Review* 25, no. 64 (1946): 109-121.
- Miles, E.L., and World Fisheries Project.** *Management of World Fisheries: Implications of Extended Coastal State Jurisdiction*. Graduate School of Public Affairs, the Institute for Public Policy and Management, and the Institute for Marine Studies of the University of Washington, 1989.
- Molenaar, E.J.** *Coastal State Jurisdiction over Vessel-Source Pollution*. Kluwer Law International, 1998.
- Muldoon, James.** *Who Owns the Sea? I «Fictions of the Sea: Critical Perspectives on the Ocean in British Literature and Culture»* edited by Bernhard Klein. Burlington: Ashgate, 2002.
- Munch, R. Keyser og P. A.** *Norges Love Ældre End Kong Magnus Haakonssøns Regjerings-Tiltrædelse I 1263*. *Norges Gamle Love*. Christiania: Chr. Grøndahl, 1846.
- Murdoch, Steve.** *Britain, Denmark-Norway and the House of Stuart 1603-1660: A Diplomatic and Military Analysis*. East Linton: Tuckwell Press, 2003.
- Museum, British.** *A Catalogue of the Manuscripts in the Cottonian Library, Deposited in the British Museum*. 1802.
- Neff, Stephen C.** *A Short History of International Law*. In *International Law*, edited by Malcolm D. Evans: OUP Oxford, 2010.
- Neumann, Iver B.** *Russia's Standing as a Great Power, 1494–1815* *Russia's European Choice*. Palgrave Macmillan, 2008.
- "The Northern Lights Route."** University Library of Tromsø, <http://www.ub.uit.no/northernlights/eng/whitesea.htm>.
- Orfield, L.B.** *The Growth of Scandinavian Law*. Lawbook Exchange, 2002.
- OSPAR.** *Ospar Network of Marine Protected Areas*. http://www.ospar.org/content/content.asp?menu=00700302210000_000000_000000.
- Papastavridis, Efthymios.** *The Right of Visit on the High Seas in a Theoretical Perspective: Mare Liberum Versus Mare Clausum Revisited*. *Leiden Journal of International Law*, 2011, 45-69.
- Phillimore, Robert Joseph.** *Commentaries Upon International Law* [in English]. Vol. 1, London: Hodges, Foster, & co., 1879.
- R.R. Churchill, A.V. Lowe.** *The Law of the Sea* [in English]. 3 ed. Manchester: Manchester University Press, 1999.
- Rayfuse, Rosemary.** *Protecting Marine Biodiversity in Polar Areas Beyond National Jurisdiction*. *Review of European Community & International Environmental Law* 17, no. 1 (2008): 3-13.
- Reppy, Alison.** *The Grotian Doctrine of the Freedom of the Seas Reappraised*. *Fordham Law Review* 19, no. 3 (1950).

- Rian, Øystein.** *Del II. 1536-1814. Foreningen Med Danmark.* I «Selvstendighet Og Union: Fra Middelalderen Til 1905», edited by Narve Bjørge, Alf Kaartvedt and Øystein Rian, 415 s. Oslo: Universitetsforl., 1995.
- Salvesen, Helge.** *Handelsinteresser Og Konflikter I Norden 1560 – 1720.* I «Kongens Reise Til Det Ytterste Nord. Dagbøker Fra Christian Ivs Tokt Til Finnmark Og Kola I 1599», edited by Rune Blix Hagen og Per Einar Sparboe. Ravnetrykk. Tromsø: Universitetsbiblioteket i Tromsø, 2004.
- Selden, J., and J.S.M. Nedham.** *Mare Clausum. Of the Dominion, or, Ownership of the Sea [1652].* Lawbook Exchange Limited, 1652.
- Slange, N., and J.H. Schlegel.** *Geschichte Christian Des Vierten Königs in Dännemark: Vom Jahr 1596 - 1612 : Mit Kupfern.* Pelt, 1759.
- Spies, M.** *Arctic Routes to Fabled Lands: Olivier Brunel and the Passage to China and Cathay in the Sixteenth Century.* Amsterdam University Press, 1997.
- Steinbakk, Annikken.** *Fra Mare Nostrum til Mare Liberum. En studie av konflikten mellom Danmark-Norge og England i perioden 1553-1625,* Master Thesis, University of Tromsø, 2014.
- Steinberg, Philip E.** *Lines of Division, Lines of Connection: Stewardship in the World Ocean.* Geographical Review 89, no. 2 (1999): 254-264.
- Steinnes, A., and E. Vandvik.** *Latinsk Ordbok.* Tredje utgave ed. Oslo: Norske samlaget, 1989.
- Tanaka, Yoshifumi.** *The International Law of the Sea,* Cambridge University press, 2012.
- Theutenberg, Bo Johnson.** *Mare Clausum Et Mare Liberum.* Arctic 37, no. 4 (1984): 481-492.
- Trust, The History of Parliament.** *History of Parliament Online.*
[http://www.historyofparliamentonline.org/.](http://www.historyofparliamentonline.org/)
- Tuxen, J.C.** *Den Danske Og Norske Sømagt, Fra De Aeldste Tider Indtill Vore Dage: Populaere Skildringer.* Kjøbenhavn: P. G. Philipsens forlag, 1875.
- Utenriksdepartementet.** *Om Lov Om Norges Territorialfarvann Og Tilstøtende Sone.*
[http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/otprp/20022003/otprp-nr-35-2002-2003-/5.html?id=172576.](http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/otprp/20022003/otprp-nr-35-2002-2003-/5.html?id=172576)
- Veluwenkamp, J.W.** *The Murman Coast and the Northern Dvina Delta as English and Dutch Commercial Destinations in the 16th and 17th Centuries.* 1995. Vol. 48,1995. History; Natural resources; Trade and barter; Barents Sea; Kol'skiy Poluostrov, Russian Federation; Murmanskaya Oblast', Russian Federation; Russian Federation.
- Vieira, Mónica Brito.** *Mare Liberum Vs. Mare Clausum: Grotius, Freitas, and Selden's Debate on Dominion over the Seas.* Journal of the History of Ideas 64, no. 3 (2003): 361-377.
- Wallis, Helen.** *England's Search for the Northern Passages in the Sixteenth and Early Seventeenth Centuries.* 1984. Vol. 37,1984. Exploration; Explorers; History; Arctic waters; England.
- Welwood, W.** *An Abridgement of All Sea-Lawes.* Man, 1613.

Wessels, J.W., and M.H. Hoeflich. *History of the Roman-Dutch Law*. Lawbook Exchange Limited, 1908.

Wormald, Jenny. *James VI and I: Two Kings or One?* *History* 68, no. 223 (1983): 187-209.

Øvrige nettressurser omtalt i avhandlingen (kontrollert 01.05.2014)

Institute for War & Peace Reporting: <http://iwpr.net/report-news/afghan-anger-us-casualty-payments>

Spiegel Online International:

<http://www.spiegel.de/international/germany/aftermath-of-an-afghanistan-tragedy-germany-to-pay-500-000-for-civilian-bombing-victims-a-710439.html>

NATO Nations Approve Civilian Casualty Guidelines:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_65114.htm?selectedLocale=en

Aftenposten.no

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Flere-seiler-over-Nordostpassasjen-7412807.html#xtor=RSS>

www.cbd.int. *The Convention on Biological Diversity.* www.cbd.int

<http://www.cbd.int/convention/text/>.

www.un.org. *The United Nations Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks (in Force as from 11 December 2001).* www.un.org

http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_fish_stocks.htm.

The North Atlantic Coast Fisheries Case

<http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/icgj/403pca10.case.1/law-icgj-403pca10?rskey=jtvILL&result=2&prd=OPIL>

Anglo-Norwegian Fisheries Case

http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1951.12.18_fisheries.htm

Vedlegg

Kildeskriftene

“A severe invective against the Danes, Proved from History”

(The Cottonian Collection, British Library)

og

“Recessus colloquij Bremensis”

(The Cottonian Collection, British Library)

transkribert og oversatt

av Per Pippin Aspaas

A severe invective against the Danes – side 1 (transkribert)³⁹⁴

Verum ego ita ab adolescentia institutus sum talemque me annis fere triginta Romæ in legatione patriæ, contra inimicos patriæ, exhibere curavi, ut omnibus morum conversantibus plane compertum foret me nunquam pro Danico nomine vel minime sensisse, imo semper moditatum fuisse quomodo tam infesti nominis fautores e modis nostræ patriæ (quam nimis impie prodere contendunt) explodantur &c.

Sed hic forte operæ præmium fuerit appertioribus argumentis ostendere quibus ingenijs moribusque Danica astutia Sueticam simplicitatem perpetuo irritare et evertere conatur &c.

Possem hic plurima nimis vera nostri ævi testimonia adducere: sed ne videar illorum hominum odio calumnias struere, ipsas danicas historias contra eos pro nobis assumam: idque satis idoneo exemplo divi Pauli Apostoli: hic cum Cretenses, ut malas bestias reprehendere vellet, proprium ipsorum prophetum Epimenidem Cretensem convenicuter [?] assumpsit. Ita enim ex ipso ad Titum scripsit: Cretenses semper mendaces, malæ bestia, ventres pigri. Testimonium hoc verum esse de danis satis probat eorum Historicus Johannes de Saxonia &c. Ille enim in fine libri quarti de se et suis Danis ait: Nos mentiri, et fallere, inter vitia sordesque non ducimus.

Et si omnia alia argumenta deessent quibus probari possit, ipsos Danos mendaces esse, profecto illa horrenda eorum iuramenta, quæ ad singula fere verba nimis impio, et blasphemio ore annectunt, satis declarent, ipsos a corrupta natura ad mentiendum impelli &c.

Frotho in Suetia strangulatus interiit. Haldano, Roe, et Scato filijs relictis. Horum maximus Haldanus, Roe et Scato interfectis, naturam scelere polluit: regnum paricidio carpsit &c.

Siquidem illustrissimum quemque vita, aut opibus spoliare, patriamque bonis civibus vacuefacere, probitatis loco duxit, regni emulos ratus, quos nobilitate pares habuerat.

---

³⁹⁴ Merknad fra oversetteren: Den digitale kopien jeg har hatt tilgang til er av god kvalitet og håndskriften stort sett lett å tyde. Forkortelser er stilltiende skrevet ut, men for øvrig er originalens ortografi og tegnsætning beholdt. Oversettelsen er forsøkt lagt så tett opp mot originalen som mulig. Imidlertid er skriftet så vidt retorisk utformet at jeg har tatt meg noen friheter for at noe av «drivet» i originalen skal gjenspeiles i den norske versjonen.

A severe invective against the Danes – side 1 (oversatt)

Jeg har i sannhet vært oppdratt slik siden min ungdom, og gjennom mine cirka tredve år som utsending til Roma har jeg, mens alle skikker omkalfatret seg, lagt for dagen en slik holdning overfor fedrelandets fiender at jeg aldri har hatt det minste positivt å si om Danmark. Faktisk har jeg alltid grublet på hvordan det landets støttespillere – som i sin ufromhet bestreber seg på å forråde vårt fedreland – skal kunne jages ut herfra.

Men her vil det kanskje være på sin plass å vise med klarere argumenter hvilke knep og hvilke uskikker den danske sluhet til en hver tid har brukt i sine forsøk på å tilintetgjøre den svenske likefremhet.

Jeg kunne ha lagt frem atskillige krystallklare vitnesbyrd fra vår egen samtid, men for ikke å bli tatt for å hisse til strid ut fra personlig hat mot disse menneskene, vil jeg bruke eksempler fra danskenes egen – ikke vår – historie. Her vil jeg ta etter et temmelig nyttig forbilde, nemlig den guddommelige apostelen Paulus. Den gang han ville skjelle ut kreterne ved å kalle dem for ondsinnede dyr, tok han deres egen profet Epimenides til inntekt for seg. Slik siterte han nemlig Epimenides i sitt brev til Titus: «Kreterne har alltid vært løgnaktige, ondsinnede dyr, makelige mager». At dette utsagnet stemmer angående danskene, bekrefter deres historiker Johannes de Saxonia [Saxo Grammaticus]. Han skriver nemlig mot slutten av fjerde bok om seg og sine danske landsmenn: «vi regner det ikke for klanderverdig å lyve og svike».

Og hvis alle andre holdbare argumenter skulle mangle for å slå fast at danskene er løgnaktige, burde i hvert fall deres redselsfulle banning, som de med en ufrom, blasfemisk stemme legger til nesten alle sine utsagn, være bevis nok for at deres fordervede natur beveger dem til å lyve.

Frotho døde i Sverige etter å ha blitt kvalt. Han etterlot seg sønnene Haldanus, Roe og Scato. Den eldste av disse, Haldanus, drepte Roe og Scato og forurenset naturen ved sin uddåd: kongedømmet overtok han gjennom broderdrap.

Å berøve hver utmerket person for liv eller rikdom, å tømme fedrelandet for gode borgere, regnet han [Haldanus] for å være en hedersgjerning. Dem som var hans like i byrd anså han for å være rivaler til tronen.

A severe invective against the Danes – side 1 forts. (transkribert)

Præterea frotho quintus, cum fratris Haraldi regis claritate deformem se fieri contemptumque sibi strui iudicaret, a quodam familiarium occulte eum interfici iubet, ne quem ætate vinceret, ab eo virtute superari videatur. &c..Sileantur præterea complures aliæ crudelitates, quæ per omnem Danicam historiam disperse occurrunt, præsertim quam severe ipsi Daniæ proceres in miseram plebem suam dominantur. &c.

Cum enim paulo ante mortem Christiani primi Regis, quæ apud Danos in annos Domini 1481. incidit, per ipsam Daniam ad Germaniam et Italiam urbemque Romam proficiscerer, satis depræhendi, quam miseram servitutem Daniæ incolæ servire cogentur, paneque pulverulente, et potu adeo incipido uterentur, ut cibus, crudelissimi Pharaonis in oppressos Jsraelitas collatus, si danico victui compararetur in numero deliciarum æstimari posset.

A severe invective against the Danes – side 2 (transkribert)

Nihil minus Teutonico nomini infestus quam Frotho quartus Danorum Rex, qui in Saxones adeo insolenter (inquit Saxo) imperabat, ut primo pro quolibet homine, deinde pro cubitalium membrorum quolibet, indicem servitutis stipem quotannis pondere cogentur.

Jdem quoque Gotricus frisonibus adeo inusitatum, et intollerabile tributum imposuit, ut nihil enixius voluisse videretur, quam per inauditam crudelitatem omnem eorum terram, omni ære spoliata, penitus desolare.

Præterea Rex Valdemarus secundus prædicti Canuti frater, Livoniæ, et Estiæ incolas ad perpetui tributi pensionem adegit.

Jte nunc quicumque estis Daniæ societatis consultores, et crudelæ Daniæ feritatis ferrum, in vestra, atque innocentum civium vestrorum vistera accelerantes, confæderationem cum ea gente, quæ publicum totius Europæ odium in se contraxerat, sine mora contrahatis.

A severe invective against the Danes – side 1 forts. (oversatt)

For øvrig, da Frotho den femte mente at han ble satt i skyggen av brorens, kong Haralds, talent og mente seg utsatt for forakt, befalte han at kongen skulle drepes i smug av en av sine nærmeste. Slik ville han unngå at den mannen [Harald] som han [Frotho] overgikk med hensyn til alder, skulle bli tatt for å overgå ham selv med hensyn til dyktighet.

Helst bør vi forbigå i stillhet en hel rekke andre grusomheter som finnes spredd gjennom hele Danmarks historie, især hvor ubarmhjertig den danske adelen hersker over sitt stakkars folk.

Kort før Kong Christian den førstes død, som fant sted i Danmark om lag det Herrens år 1481, reiste jeg gjennom Danmark på min ferd til Germania og Italia og byen Roma. Jeg fikk da oppleve med all tydelighet hvilket stakkarslig slaveri Danmarks innbyggere tvinges til å leve under. De lever av brødsmuler og en drikke så motbydelig at dersom kosten skulle sammenlignes med hva den grusomme Farao ga de undertrykte isrealittene, ville isrealittenes matvarer være for delikatesser å regne.

A severe invective against the Danes – side 2 (oversatt)

Ingenting har vært så oppfylt av hat mot alt tysk som Frotho den fjerde, konge av Danmark, som hersket så hemningsløst over saxerne (sier Saxo), at de først for hver eneste mann, dernest for hvert eneste av de cubitale medlemmene [=medlemmene av hvert hushold?], ble tvunget til å betale en årlig avgift som tegn på slaveri.

Også Gotricus påla friserne en så usedvanlig og utålelig skatt at det virket som om hans høyeste ønske var at han i sin uhørte grusomhet skulle legge hele deres land fullstendig øde, berøvet for all mynt.

For øvrig tvang Kong Valdemar den andre, broren til den ovennevnte Canutus [Knut], innbyggerne i Livonia og Estia [Livland og Estland] til å betale evig skatt.

Gå i gang, hver og en av dere som støtter det danske samfunnet og som ønsker å få den grusomme danske råskapens sverd snarest mulig plantet i deres egen og deres uskyldige landsmenns buk – slutt nå bare forbund med det folket som har pådratt seg hele Europas folks hat, jo før, jo heller!

A severe invective against the Danes – side 2 forts. (transkribert)

Cæteræ autem Danicæ historiæ, quarum autoribus pulchrum, et egregium videtur atrociorum tyrannorum facinora atrocioribus scriptis extendere ita habuit: Ericus fidei Christianæ persecutor, Ecclesias desolavit, altaria subvertit, Ecclesiarum proventus fisco applicuit, Episcopos occidit, tyrannidem in Gallos et Alemannos exercuit, Cæsarem Ludovicum, et Brennonem Brunsvicensem ducem trucidari fecit, frisiosque ad turpem servitutem et gravissima tributa pendenda coegit, perinde

ac si decorum magnificentumque esset cruentam tyrannidem in vicinos et inocentes homines crudeliter exercere.

Vincit opus famam, nec sermo suppetat actis.

Proinde quantum in me fuerit, non patiar æquo animo, ipsos inanem suam gloriam cum tanto cæterarum gentium vituperio exaggerare, præsertim quia (ut ex testimonio Saxonis dicere cæpi) mentiri et fallere inter vitia sordesque non ducunt. Fatetur quidem ipse Saxo in suis Historijs, Danos a Sueonibus sæpe subactos fuisse, totiesque fidem præstitam turpiter violasse.

Tam ancipiti (inquit Saxo) censura maiorum nostrorum sententia fluctuata est.

Impudentissimum mendacium Saxo de Sueonibus scribit: Mortuo inquit Hothe[ro] Sueones perinde ac tributariæ sortis onere liberati, Daniam quam annuis vectigalium obsequijs amplecti solebant, armis aggredi animum induxerunt.

Sed cum putaret victos promissæ fidei rationem habituros, fraudibus et dolis eorum, nisi in Suetiam reditum accelerasset, circumventus occubisset.

Deinde cum ad memoriam revocaret, quod duo Dani pridem contra singularis conterminis legem Atislum Regem per insidias turpiter trucidassent, et nihilominus se tam superbe offerrent, ut unum Danum duobus Teutonij[s] congredi et prævalere posse iactarent, iussit, ut perinde ac

A severe invective against the Danes – side 2 forts. (oversatt)

Resten av den danske historien, som forfattere anser for å være storslått og usedvanlig, inneholder deres tyranners skånselløse udåder i mer skånselløse ordelag: Ericus, som forfulgte den kristne tro, ødela kirker og veltet altere, møtte kirkenes fremganger med knyttet neve, slaktet ned biskoper, påførte gallere og alemannere tyranniets åk, sørget for å få tatt av dage keiser Ludovicus [Ludvig] og den Brunsvickske hersker Brenno, tvang friserne til å leve i forferdelig slaveri og betale de høyeste skatter, som om det var en strålende hedersgjerning å utøve grusomt, blodig tyranni mot uskyldige nabofolk!

«Dåden overgår ryktet; tale kan ikke yte gjerningene rettferdighet»

Hvor mye jeg enn formår, vil jeg ikke sitte passivt og se på at de bygger opp sin innholdsløse storhet gjennom å påføre andre folkeslag så store ulykker, især siden – som jeg begynte å si ut fra Saxos utsagn over – «å lyve og svike regner de ikke for klangerverdig». Saxo selv innrømmer i sin historie, at selv om danskene ofte har blitt underlagt svenskene, har de hver bidige gang brutt eden [=fredsavtalen] uten skrupler.

Med Saxos ord: «med en slik omskiftelighet har våre forfedres meninger vaklet.»

Saxo gjengir en skamløs løgn om svenskene: Da Hotherus [Høther] var død, og svenskene med det var fritatt fra å betale tributt, pleide de å uttrykke sin underlegenhet overfor Danmark gjennom årlige skatter, noe som bare satte dem på ideen om å gå til angrep.

Men da han tenkte at de beseirede ville holde seg til den eden de hadde avlagt, ville han ha falt for deres løgnaktighet og list, hvis ikke han hadde skyndet seg tilbake til Sverige.

Dernest, da han minnet dem om det at to dansker tidligere i brudd mot loven om den unike grensen hadde slaktet ned Kong Atislus med skjendig list, og ikke desto mindre i alt sitt hovmod hadde skrytt av at én danske ville være i stand til å overvinne to tyskere i kamp, befalte han at de akkurat som

A severe invective against the Danes – side 3 (transkribert)

effeminati viri Hetham virginem loco principis observarent. Sed nec Ringoni nec Hethæ diuti[u]s parerent, quam Danica fides (quæ citius quavis araneæ tela rumpi consuevit) integra permanebat.

Imprimis igitur apud omnes nationes tam remotas, quam propinquas persuadere nituntur ipsum Daniæ regnum adeo amplum, inclytum, potens, ac forte, et inexpugnabile esse, ut nullum sit in tota Europa, quod ei merito possit comparari.

His sibi miris modis complacent, his imprudentium principum confæderationes sibi conciliant; his illustrissimas Regum affinitates, et magnifica matrimonia importune impetrant: his denique se inclite, gloriose, invictos, et ex omni parte beatos existimant.

Sin autem secus fecerint confestim cum suo Danico nomine in Daniam retundantur, victuri ibidem iuxta danicas leges et consuetudines, quæ a nostris moribus, et iuribus adeo alienæ sunt, ut citius cætu terræ misteantur, quam Gothi danicas leges quæ nil nisi tyrannidem sapiunt, vel in minimo incitari vel æstimare velint.

Quamobrem opere præcium fuerit eas ita reprimere, ut de cætero suos terminos, sive illos inanes titulos, absque vicinarum gentium iniuria extollant, cum nullus sit Suecus, sive Gothus, au Teutonicus, qui non potius velit Tartares, vel Scythæ, sive Turra, aut nescio quis immanis barbarus, quam Danus appellari. &c.

Hinc illa ingens multitudo proditorum in patriam consurgit, qui sub pallio, et nomine Suetico animum Danicum occultantes, plus detrimenti, quam reliqui omnes extranei inimici nobis afferre consueverunt.

Sitque lex firma, et sempiterna, ne quis scholasticus ob disciplinam, neque miles ob militiam, neque ullum monachorum genus, ex dania sine speciali Principis gratia terras nostras unquam ingrediatur.

Vobis autem o Senatores omnibus modis consulo, ut potius cum eis honestum bellum, quam turpem pacem habeatis.

A severe invective against the Danes – side 3 (oversatt)

feminiserte [=kasterte, eller kvinneaktige?] menn skulle følge jomfruen Hetha istedenfor fyrsten. Men de adlød verken Ringo eller Hetha lenger enn den danske troskap (som har for vane å brytes raskere enn et hvilket som helst våpen som er laget av sand) var i behold.

Især forsøker de å få alle folk, fjerntliggende så vel som naboer, overbevist om at Danmarks rike er så stort, berømt, mektig, kraftig og uovervinnelig at det ikke finnes det rike i Europa som tåler å sammenlignes med det.

På disse forunderlige måtene oppnår de tilfredshet med seg selv, lokker ubetenksomme fyrster til å inngå i forbund, skaffer seg slektsbånd til de mest strålende kongehus og moderskap i toppklasse; på disse forunderlige måtene regner de seg som et berømt, gloriøst ubeseiret og på alle måter lykkelig folk.

Men hvis de straks gjør ille med sitt danske navn, de av dem som sløves i sin motstand mot Danmark og som vil bo der i henhold til danske lover og skikker, som er så fremmede for vår kultur og samfunnsorden at snarere lar goterne seg bli blandet med jordens forening [?] enn de vil ønske så mye som å påvirkes en tøddel eller vurdere på noen måte de danske lovene, som ikke forstår annet enn tyranniet. [[DENNE SETNINGEN ER JEG USIKKER PÅ OM JEG HAR OVERSATT RETT.]]

Derfor vil det være bryet verdt å gjendrive dem på en slik måte at de for øvrig opphever alle sine begrensninger eller meningsløse titler uten å la det gå ut over nabofolkene, ettersom det ikke finnes noen svenske eller goter eller tysker som ikke heller vil kalles en tartar, skyther, turrer eller jeg vet ikke hvilken slags grufull barbar, snarere enn dansk.

Dette er grunnen til at den store mengden forrædere mot sitt fedreland har oppstått, en mengde som under svensk drakt og navn gjemmer vekk sitt danske sinnelag og som har for vane å påføre oss større skade enn alle våre andre fiender.

La det opprettes en fast og evig lov som stadfester at ingen skolastiker på grunn av studier eller soldat på grunn av krigstjeneste eller noen form for munk noensinne skal slippes inn i vårt land uten særskilt tillatelse fra vår regent.

Dere, senatorer, råder jeg på alle måter til å heller gå til en ærlig krig mot dem [dvs. danskene] enn å stifte en skammelig fred.

A severe invective against the Danes – side 3 forts. (transkribert)

Jtaque longe utilius, honestiusque nobis semper fuerat nullos pacis tractatus cum danis habere, quam fluxa eorum fide, literisque et sigillis, sive magnificis promissis, quibus nos miro artificio, et frequentissimo irretire consueverant, cicumveniri.

Nec putandum est danos tam forti, et præstanti animo esse, ut ob aliquam immortalis nominis claritatem bella in exteris nationes promoveant: sed quia nimis macera rura possibant, continua et sine ulla intermissione coguntur, ex rapto vitam infælicem sustentare.

In hoc autem loco dies prius me deficeret, quam iustæ querelæ, si omnes illas inhumanissimas vexationes commemorare velim, quibus mercatores omnium nationum ultro citroque navigantes, quadam belluina

A severe invective against the Danes – side 4 (transkribert)

feritate dispoliant, vectigalque adeo intollerabile ab eis extorquent, ut nullibi immanius extorqueri posse credatur. Jmo plerumque accidit, ut totas naves pretiosissimis mercibus onustas occupent, conficta aliqua culpa in naucleros qui pro magno munere ducunt, si albo baculo in manus dato vivi abire permittantur.

Et si illi infortunati naufragi nondum undis undequaque obruti, spem aliquam sese ab arenis, et syrtibus explicandi habuerint, nequaquam id eis perm[ittitur]: sed a Danis in proram, puppim, et foros insipientibus continuo t[er]p[er]dantur, vel in mare, omni spe salutis adempta præcipitantur, unde alia culpa contra eos adducta, nisi quod arenæ Cimbrici litoris inhæsissent.

Omnes enim qui ad ea litora perveniunt, mox illam horrendam vocem sese mæstis auribus audire putant: Heu fuge crudeles terras: fuge litus avarum. Propterea similiter crede quod omnes illæ nationes, quarum incolæ, et consanguinei tam crudeliter et per multa sæcula a Danis spoliati trucidatique fuerant, aliquando ill[arum] atrociss[im]as iniurias ad memoriam revocent, seque mutua et indissolubili confæderatione contra Danos componant, ut tandem ipsos una cum omnibus eorum confæderatis extra illas insulas, quas ob publicam omnium nationum perniciem occupare videntur, exterminent, et explodant..

A severe invective against the Danes – side 3 forts. (transkribert)

Det har bestandig vært langt nyttigere og ærefullt for oss å ikke ha noen fredsavtale med danskene enn å la oss beleire av deres flyktige troskap, forseglede brev eller storslåtte løfter – de utspekulerte og hyppig triks de har for vane å bruke for å lamme oss.

Ei heller bør man tenke at danskene er så sterke og faste i sitt sinnelag at de som følge av en form for udødelig ry påfører andre folkeslag krig. Det er fordi de de besitter for magre landområder at de ustanselig og uten opphør presses til å opprettholde sitt ulykkelige liv gjennom røveri.

På dette punkt ville dagen måtte opphøre før min rettmessige klage var over, hvis jeg skulle ramset opp alle de umenneskelige plager som de påfører kjøpmenn av alle folkeslag som seiler hit og dit; med en nærmest

A severe invective against the Danes – side 4 (oversatt)

udyraktig råskap plyndrer de deres last, og avkrever dem en så uhyrlig skatt at ingen steder synes å operere med verre tollsatser enn dem. Det hender rett som det er at de beslaglegger hele skip lastet med de kosteligste varer, med begrunnelse i en eller annen oppdiktet påstand mot sjømennene. Disse regner det på sin side for en stor gave hvis de etter å ha fått smake den hvite staven på sine hender får tillatelse til å gå fri i live.

Og hvis de uheldige skipbrudne som ennå ikke er overskyt av hav fra alle kanter, skal ha noe håp om å vikle seg ut av siv og kratt, er det nytteløst å gi dem det: Men av danskene, som kaster seg over deres skip, båter og fakoster skremmes [?] de ustanselig, eller de kastes på havet uten noe håp om frelse, uten at noen annen beskyldning blir tillagt dem, enn at de grunnstøtte på den kimbriske kystens strender.

Alle som kommer til denne kysten synes nemlig straks at de hører en skremmende stemme i sine triste ører: «Ve deg, røm fra det grufulle land: røm fra de grådiges strand.» Derfor kan du stole på at alle de folkeslag hvis innbyggere er blitt så grusomt ranet og såret av danskene gjennom atskillige århundrer, til slutt vil minnes de uhyrligste urettene som er blitt dem påført gjennom mange århundrer av danskene, og at de slutter seg sammen i felles og ubrytelig forbund mot danskene, for til sist å forvise og fordrive dem og alle deres medsamsvorne fra de øyene som øyensynlig okkuperer til alle folkeslags skade.

A severe invective against the Danes – side 4 forts. (transkribert)

Consulo igitur, et etiam atque etiam rogo et obtestor omnes Suetiæ et Got[honiæ] incolas, ne unquam fluxæ, ac vaferrimæ Danorum fidei se cre[dere] velint, etiamsi illi sese usque ad poplites submiserint, lachrimasque crocodili suo more, ut ipsorum fidem sibi obligent, ubertim effuderint.

Ego autem cum innumerabilibus Verribus, et Catilinis, Antonisque adeo inge[ns] bellum assumpsi, ut si integra volumina adducerem nequaquam omne[s] scelerum formas comprehendere possem quas Dani in nostram Rempub. intulerant, aut se illaturos comminantur: qui propterea merito sustin[ere] debent, se saltem libera voce perstringi, quando sibi liber[tatem] permitti volunt, ut omnibus mortalibus nocere nullis autem prodesse possint.

Finis

præterea toti plebeie communitati adeo molesta atque intollerabilia tributa imponebat, vix nudam carnem turpissimæ servituti obnoxiam eis relinquere cogitant.

quo demum toti orbi persuasum fiet, universos Daniæ Principes (paucis a[d]modum exteris) semper crudeles fuisse bonorum hominum persecutores.

Vincit opus famam &c ut supra

Probat eam danicam inopiam Saxo, cum asserat ipsam Daniam esse parvulam, et angustam ---, passimque ostendat, eius præsidis sine piratica, hoc est, marino latrocinio vivere non posse

A severe invective against the Danes – side 4 forts. (oversatt)

Jeg råder altså, og igjen og igjen bønnfaller jeg alle Sveriges og Gothonias [?] innbyggere om ikke noensinne å stole på den omskiftelige og ytterst utspekulerte danske troskap, endatil hvis de, mens de lar krokodilletårene strømme i strie strømmer på typisk dansk vis, ber på sine knær om at de slutter fred.

Jeg for min del har gått til krig mot et utall Verres'er, Catilina'er og Antonius'er, og det en så enorm krig at hvis jeg hadde lagt frem hele bind ville jeg ikke klart å beskrive alle de former for forbrytelser som danskene dels har påført vår stat, dels truer med å påføre den. De må av den grunn med rette tolerere at de i det minste påføres sår med den frie stemme, når de ønsker at de skal få mulighet til å skade alle mennesker og ikke gavne noen.

Slutt

Dessuten begynte de å pålegge hele allmuen en så skadelig og utålelig skatt at de knapt tillot det nakne kjød å slippe unna det elendigste slaveri.

La derfor hele verden være overbevist om at alle Danmarks regenter (mot svært få utenlandske) alltid har forfulgt gode mennesker på det grusomste vis.

Saxo går god for den danske fattigdom, når han forsikrer om at Danmark selv er lite og trangt [uleselig ord], og overalt viser at landets ledere ikke kan overleve uten pirateri, det vil si, røveri til havs.

«Dåden overgår ryktet» osv., som over.

Recessus colloquij Bremensis – side 1 (transkribert)³⁹⁵

Recessus colloquij Bremensis 26o. Novembris 1602.

Cum inter Serenissimam ac potentissimam Elizabetham Dei gratia Angliæ Franciæ atque Hiberniæ Reginam Fidej defensorem, Dominam nostram clemetissimam, et serenissimum ac potentissimum Dominum Christian IVum quartum, dei itidem gratia Daniæ ac Noruegiæ Regem, Ducem Slesuici, Holsatiæ, Stormarjæ ac Dithmarsiæ, Comitem in Oldenburg et Dolmenhorst, conventum fuerit ut ad 25tum diem Septembris proxime præteriti utraque ex parte Legati et Commissarij ad negotiorum quorundam hinc inde controuersorum tractationem et Compositionem in Ciuitatem Bremensem mitterentur: Et insup[er] Serenissima Angliæ Regina nos Radulphum Eure Militem Dominum Eure, Baronem de Stocksky, Witton, Malton, et Ayton, ac de consilio suæ Majestatis in partibus Borealibus, Johannem Herbert Equitem Auratum, alterum ex secretarijs, et a sanctoribus Serenissimæ Majestatis Consilijs, et Daniele Dun, Legum Doctorem, Libellorum supplicum Magistrum ac etiam unum ex Magistris Supremæ Cancellarij suæ Majestatis Legatos et Commissarios suos ablegauerit, ut iuxtà conuentiones p[er] l[itter]as [=prolaturas ??] ultro citroque præmissas, cum Legatis et Commissarijs Serenissimi Daniæ Regis de eiusmodi controuersijs ageremus, easdemque amicè componeremus. Nos dicti Serenissimæ ac potentissimæ Angliæ Regiæ Legati et Commissarij ad diem præfixum in loco constituto cum Gen[er]osis Nobilibus et præclarjs viris Domino Mandropio Parsberg, Arnolfo Witfeld, Regni Senatoribus et Cancellarj, Doctore Jona Charisio, Serenissimi Regis Daniæ Legatis et Commissarijs conuenimus,

---

³⁹⁵ Merknad fra oversetteren: Originaldokumentet er skrevet med en klar og tydelig håndskrift, og den digitale kopien jeg har hatt tilgang til er av god kvalitet. Imidlertid er det noe teksttap på grunn av innbindingen, især i margen på side 2. I transkripsjonen er alle åpenbare forkortelser skrevet ut. Der hvor jeg har vært i tvil om tydingen, er det markert med klammeparentes. Med klammeparenteser har jeg også markert bokstaver som er skjult av innbindingen på min kopi og som jeg følgelig har måttet gjette meg til. I oversettelsen har jeg lagt meg så tett opp mot originalen som det lot seg gjøre; målet har vært å gjengi kilden nøyaktig, ikke å skrive elegant norsk. Jeg har videre valgt å beholde de fleste landbetegnelse stå i sin opprinnelige form, eksempelvis *Dania*, *Holsatia* og *Anglia*.

Recessus colloquij Bremensis – side 1 (oversatt)

Avtale ved avslutningen av forhandlingene i Bremen 26. november 1602

Ettersom en avtale var inngått mellom den opphøyde og stormektigste Elizabeth, ved Guds nåde Dronning av Anglia, Francia og Hibernia, Troens beskytter og vår høyst miskunnige Herskerinne; og den opphøyde og stormektigste Hersker Christian IV IV, likeledes ved Guds nåde Konge over Dania og Norvegia, Fyrste over Slesvicum, Holsatia, Stormaria og Dithmarchia samt Greve i Oldenburg og Dolmenhurst; om at det på den 25. dag i sistledne september skulle sendes utsendinger og tjenestemenn fra begge parter til forhandlinger og avtalefestinger omkring diverse stridsspørsmål i byen Bremen; og den opphøyde Dronning av Anglia hadde valgt oss – Radulphus Eure [=Ralph Eure], Kommandant Herr Eure, Baron av Stocksky, Witton, Malton og Atyon samt medlem av Majestetens Råd for de nordlige regioner; Johannes Herbert [=John Herbert], Ridder Auratus [=Knight of the Golden Spur?], sistnevnte Sekretær og medlem av den opphøyde Majestetens helligste Råd; og Daniel Dun [=Donne], Doctor i Rett, Master of Requests og også et medlem av Hennes Majestets høyeste Råd – til sine utsendinger og tjenestemenn, med følgende oppdrag: I samsvar med avtaler som er nedfelt [?? uleselig forkortelse] skulle vi forhandle om uoverensstemmelser av denne typen med utsendinger og tjenestemenn fra den opphøyde Kongen av Dania, og i vennlig tone bringe uoverensstemmelsene til opphør. Vi, de nevnte utsendinger og tjenestemenn for den opphøyde og stormektigste Dronning av Anglia, møtte på fastsatt dato og avtalt sted den opphøyde Konge av Danias utsendinger og tjenestemenn – de velbårne adelige og meritterte menn, senatorene Mandrosius Parsberg og Arnoldus Witfeld og medlem av Riksrådet Doctor Jonas Charisius.

Recessus colloquij Bremensis – side 2 (transkribert)

ac cum eisdem per duos menses continuos de sedandis ac tollendis grauaminibus hinc inde tractauimus. Quamuis v[...]o [=ultimo??] haud o[...]a [=otia?? omnia??] ad optatum finem p[ro]duci poterint, tamen cum Ser[enissi]mi Regis Daniae Legat[i] et Commissarij ad recognitionem et reformationem fœderum, ad tollenda seu minuenda in Oresundo Theolonia, mandatum se no[n] habere, ut nec ad piscationem in marj Jslandico et Noruagi[co] sine licentia s[upra]d[ic]ti [??] Regia ad suæ Majestatis arbitrium, et certis alijs co[n]ditionibus, concedendum sæpius declarauerint, nec aliter inter nos covenirj potuit quàm ut acta et tractata, Principibus nostris c[le]mentissimis utrinque referentur: syncerè autem et bonâ fide Ser[enissi]mi Regis Daniae Legati promiserunt, se submissè et diligenter a[pud] Serenissimum Regem Daniae, pro tabularum vectigalium publicatione int[er]cessuros, ex quibus mensurarum, numerationis, et ponderum cer[...] [=certa et??] conspicua esse possit nec mutationis ullum arbitrium, præter pr[...] in tabulis penes vectigalium præfectos mansurum. Ut in ca[...] fiscationis eæ tantum merces in commissum cadant et fisco adiu[...] quæ celatæ et non designatæ fuerint. Et nos dicti Serenissimæ Ang[liæ] Reginae Legati quia Ser[enissi]mi Regis Daniae Legati dictis in negotijs officere haud potuerint, his promissis dictorum serenissimi Regis Daniae [Lega]torum [??] acquiescentes, tam hæc negotia quàm cætera quæ prolixiu[s] ex scriptis hinc inde exhibitis videre licet, ad fœliciora temporis [...]pica, mutua Principum Conuentione designanda, sine ulla pac[torum] [??] vel mutuae inter dictos Principes n[ost]ros amicitiae diminutione a[ut]

Recessus colloquij Bremensis – side 2 (oversatt)

Med disse behandlet vi gjennom to måneder sammenhengende spørsmål knyttet til hvordan konfliktene skulle dempes og bringes til opphør. Selv om forhandlingene[?] til sist [?] ikke kunne bringes helt til sitt ønskede mål, ble det likevel, ettersom den opphøyde Konge av Danias utsendinger og tjenestemenn gjentatte ganger hadde uttalt at de ikke hadde mandat til å anerkjenne og endre inngåtte avtaler eller til å oppheve eller minske tollene i Øresund, slik de heller ikke hadde råderett over fiskeriet i det islandske og norske hav uten tillatelse fra den nevnte Kongelige Majestet, og ettersom de hadde tatt flere andre forbehold, var det ikke mulig å slutte noen annen avtale mellom oss enn at det som var blitt forhandlet og behandlet skulle legges fram for våre respektive, ytterst milde fyrster. Imidlertid lovet Kongen av Danias utsendinger, oppriktig og i god tro, at de overfor Kongen underdanig og ydmykt skulle ta til orde for at det skulle offentliggjøres skatteforordninger som tydelig viser (uleselig ord) av mål, antall og vekt og hvor de heller ikke blir rom for noe skjønn om vekslingsforholdene ut over det som står på[?] tavlene hos tollerne. Likeledes skulle de ta til orde for at i skatte- [?? uleselig ord] skulle kun slike handelsvarer som ble holdt skjult og ikke oppgitt for fortolling [...?? vanskelig setning, pga mye teksttap i margin]. Fordi den opphøyde Kongen av Danias utsendinger ikke kunne ratifisere disse forhandlingene, avslutter vi – de ovennevnte utsendingene av den opphøyde Dronning av Anglia – forhandlingene på følgende vis, i det vi tilslutter oss lovnadene fra den opphøyde Kongen av Danias nevnte utsendinger: Disse forhandlingene, så vel som andre punkter som finnes mer utførlig behandlet i andre fremlagte skrifter som skal bidra til [? uleselig ord] lykkeligere tider, anbefaler vi for undertegnelse ved felles

avtale

Recessus colloquij Bremensis – side 3

iactura, saluis semper serenissimæ Reginae Angliæ eiusque subditorum Regniq̃ue iuribus, suspendimus et prorogamus. In quorum fidem et testimonium nos suprascripti Legati et Commissarij hæc sigillis nostris et manuum subscriptione firmauimus. Acta et Conuenta fuere hæc in Prætorjo Ciuitatis Bremensis die 26 Nouembris Anno Millesimo sexcenstisimo 2do.

Hic locus sigillorum

R[...] Euro

Herberth

Daniel Dun

Manderopius Parsberg

Arnoldus Wittfeld

Jonas Charisius

Recessus colloquij Bremensis – side 3 (oversatt)

mellom fyrstene, uten noen svekkelse eller fare verken for inngåtte avtaler eller for vennskapet mellom de nevnte fyrstene. Til tillit og vitnesbyrd har vi, de ovennevnte utsendinger og tjenestemenn, bekreftet disse ord med våre segl og underskrifter. Dette ble forhandlet og besluttet i pretoriet til byen Bremen den 26. november i året 1602.

Her er plass for seglene

R.] Euro

Herberth

Daniel Dun

Manderopius Parsberg

Arnoldus Wittfeld

Jonas Charisius

